

DOM_{in} SVET

LETO XV.
ŠTEV. 11.

1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.

TISKARNA KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened. (Dalje)	641
Pod južnim solncem. Potopisne črtice. Spisal Ksaver Meško	647
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	653
Alkoholova kuga. Najnovejši podatki o alkoholizmu. Priobčil Jurij Trunk (Konec)	654
Ob tistem joku... Zložil Cvetko Slavin	659
Samostanska lilija. V spomin svojega slovesa s posavske ravnine zložil Silvin Sardenko	660
„Smo pa le mož!“ Novela. Spisal F. S. Finžgar (Dalje)	664
Jesen se budi... Zložil Roman Romanov	668
Borze in borzni posli. Opisal Albert Žnideršič	669
Francesco Robba, ljubljanski meščan in kipar. Njegovo življenje in umetniško delovanje. Sestavil Viktor Steska	676
In danes je lep dan... Zložil Cvetko Slavin	683
Ali ima človek kaj moči do vremena? Spisal prof. dr. Simon Šubic	684
Književnost	689
Slovenska književnost. Str. 689. — Hrvaška književnost. Str. 691.	
— Bolgarska književnost. Str. 692. — Češka književnost. Str. 693.	
Druga slovenska umetniška razstava. Spisal Dr. E. L.	694
To in ono	696
Naše slike. Petdesetletnica c. kr. državne višje realke v Ljubljani. Spisal Dr. M. O. Fran Naval v Pragi. Domača umetnost. Združenje zagrebških javnih knjižnic. Ljudska izobrazba na Hrvaškem. Hrvaška tiskana knjiga iz l. 1592. Beli Hrvatje. Gavrilko Vitković. Ignjat Dimić. „Srpska knjiga“. Srbske narodne pesmi. „Znameniti Srbi XIX. vijeka.“ Srbska zgodovina. „Društvo srpskih književnika i umjetnika“. Raziskavanja v Makedoniji itd.	

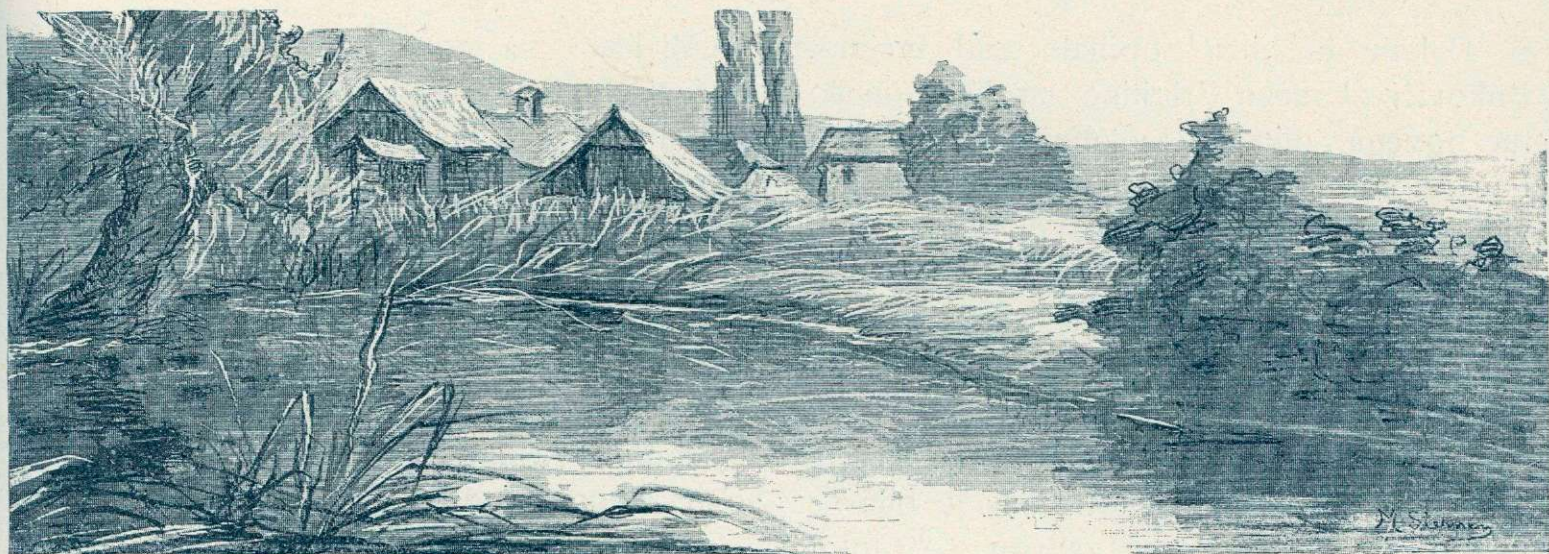
Slike.

Smrt Andreja Tenczyńskega. Slikal Jan Matejko	649
Slike iz Belgrada	657—676
V Topčideru, str. 657. Mesto v Topčideru, kjer so ubili kneza Mihajla. Kraj zarote proti knezu Mihajlu, str. 665. Spomenik kneza Mihajla. Ulica kneza Mihajla. Kraljevo srbsko narodno gledišče, str. 673. Lovska hiša v Topčideru, str. 676.	
Robbova hiša v Ljubljani	677
Desni kerub na glavnem oltarju pri sv. Jakobu v Ljubljani. Izklesal Fr. Robba	680
Levi kerub na glavnem oltarju pri sv. Jakobu v Ljubljani. Izklesal Fr. Robba	681
Glavni oltar pri sv. Jakobu v Ljubljani. Izklesal Fr. Robba	688
Vinjete	641, 695
C. kr. državna višja realka v Ljubljani	697
Mihael Peternel	699
Emil Zola	704

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 25 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v „Marijanišču“

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Sedemnajsto poglavje.

Pri mrliški sveči.

Kakor završé vršički dreves, in zašumi ves gozd, kadar pred hudo uro zapiše hladna sapa, tako je zašumelo in završalo po Bukovici in po celi dolini, ko se je raznesla novica, kakšni snubači so prišli k Poljakovim in zasnubili Brigito.

Ženice, stare in mlade, pa ne samo ženice, tudi možje so vkupaj stikali glave in se radovedno popraševali, kdo neki je pregovoril Stoparja, da je dovolil svojemu sinu, da vzame Brigito. Prej še slišati ni hotel ničesar o tej zvezi in besno je vzrojl, če ga je kdo spomnil razmerja med njegovim sinom in Brigito. Ná, zdaj se je pa naenkrat tako predrugačil, da je šel sam s sinom snubit Brigito! Kdo neki ga je pripravil tako daleč? Ugibali so ljudje, ugibali, a zaman! Izvedeti niso mogli ničesar. Stopar se je samo smehljaj, če ga je kdo vprašal o tej stvari, povedati pa ni hotel nobene besede. Janko in Poljak, ki sta edina še vedela, kdo je znal tako omečiti Stoparja, sta pa tudi molčala. Hotela je tako Maruška, češ naj ugibljejo ljudje in naj se jezé, ko si ne bodo znali razložiti dogodka. Celo

Brigiti niso hoteli izdati cele skrivnosti, s katero je Maruška omehčala Stoparjevo srce. Ko bo vsa stvar izvršena, naj jo izve, prej ne — je velela Maruška.

Izvečine so ljudje privoščili Brigiti tako bogatega ženina in ji čestitali. Kajpada nekateri so ji bili tudi nevošljivi, zlasti premožnejša dekleta, ki so sama gojila nade, da bodo prišla na Stoparjev dom. Ta dekleta so bila pač lahko žalostna, ko so izvedela novico. Toda najbolj žalosten je bil pa te novice — Tončkov Anton.

Dolgo ga je tresla mrzlica. Naposled je vendar okreval in kmalu postal zopet prejšnji veseli, zabavno-smešni Anton. Ko je pa slišal, da je Stoparjev Janko zasnubil Brigito in da je že vse dogovorjeno, je od žalosti zajokal, da se je razlegalo daleč naokrog, šel v skedenj, se zaril v seno in tam prebil dva dni in dve noči brez jedi in brez pijače. Lakota ga je čez dva dni prisilila, da je prišel zopet na dan. Ali žalost ni več izginila z njegovega obraza. Hodil je okrog ves potr in pobit. Vsa prejšnja veselost ga je minila. Vedno mu je šlo na jok...

Poletje je hitro sopihalo nad krajino. Bukovici ni razen Brigitine zaroke prineslo nič novega, nikakih posebnih izprememb. Pač —: Ribniškega Jurija nekaj časa Bukovica ni imela časti imeti v svoji sredi. Tako dolgo se je tožaril s svojim sinom zaradi kota in s tistim bogatim Plešo zaradi neke njive in ju dolžil krive prisege, da sta ga spravila v ječo. Za tri mesece je moral dati slovo Bukovici in zlati prostosti. Sicer je pa bilo vse po starem. — Tona je bila še vedno v preiskovalnem zaporu. — Oplotarjeva Franca je imela lepo življenje: Maruška ji je stregla kakor svoji materi, in za nobeno delo ji ni bilo treba prijeti. Prav nič se ni kesala, da je izročila domačijo Maruški. — Lepo življenje je imel tudi Poljak: Maruška je res znala biti hvaležna za uslugo, katero ji je bil izkazal s tem, da je pregovoril Oplotarjevo Franco, da je dala domačijo prepisati nanjo: pijače mu nikoli ni nedostajalo. — Drugi Bukovičanje so pa živeli navadno kmetiško življenje: pridno so delali od zore do mraka, dobro vedoč, da se poleti ne smejo dosti zmeniti za znoj in trud, sicer v zimi glad bo hud...

Že je prišla v krajino jesen, lepa jesen z obrazi jasnimi, s sadovi krasnimi. Brigita se je že vrnila iz mesta, kamor se je bila šla učiti kuhe. Pri Stoparjih so se vršile velike priprave za poroko in ženitovanje. Vedno bahati Stopar je hotel svetu pokazati svoje bogastvo zlasti zdaj, o priliki poroke svojega edinega sina. Ljudje so kar strmeli, ko so gledali te priprave. A ko so strmeli ob pripravah za ženitovanje pri Stoparjevih, so se pa na drugi strani pomenljivo spogledavali in poredno muzali, ko so videli malenkostno, skromno pripravljanje pri Poljakovih:

„Brigita bo morala balo peljati k Stoparjevim ponoči.“

„Saj jo bo lahko v ruti zavito nesla, je ne bo treba voziti.“

„Še nesti ne bo imela kaj, saj nima ničesar.“

Tako so govorili ljudje, zlasti glasno oni, ki so Brigiti zavidali bogatega ženina.

Ali kako so strmeli, kako so bili osramočeni, ko je nekega dne prišel iz mesta pred Poljakovo hišo težak voz s krasno hišno opravo!

„No, ali vidite zdaj Brigitino balo?“ je ponosno govorila Maruška ljudem, ki so se zvečer kar trli okoli voza. „Ali se boste zdaj še norčevali? Kdaj se je še iz Bukovice peljala taka bala? Še nikoli!“

In Bukovičanje so ji morali pritrditi in so osramočeni odšli.

Vse je bilo že pripravljeno za poroko in ženitovanje. Pred notarjem so bila že narejena pisma, in tudi na oklicu sta že bila Janko in Brigita.

* * *

Bilo je v soboto pred onim ponedeljkom, ki je bil določen za poroko.

Na Oplotarjevem vrtu je Maruška pobirala na drogu razobešeno, že suho perilo.

Kar je zalajal pred hišo pes.

Maruška se je ozrla. Po stezi, ki je peljala iz gozda, se je bližal vrtu beraško-slabo opravljen, bolehen, star mož bledega, izjedenege obraza. Ne zmeneč se za lajanje psa — saj je videl, da je priklenjen — je počasi stopal proti vrtu in se ustavil pri plotu ter pomenljivo gledal Maruško.

„Kaj hočete?“ ga je vprašala Maruška z malo trepetajočim glasom.

„Starega znanca ni treba vikati“, je odvrnil mož pikro. „Glej, glej, tako sem te vendar našel, preden umrjem!“

Maruška ga je premerila, prebledela in rekla tiho: „Kaj, ti si?“

„Jaz, da! Ali si se me ustrašila? Ni čuda, saj se me imaš za kaj! Kakor vidim, se ti godi dobro. Slišal sem že v sosednji župniji o neki bogati Maruški, ki gospodari na Oplotarjevem domu, pa sem si mislil: Kaj, ko bi bila to moja stara znanka iz Trsta. In res se nisem varal.“

„In kaj bi rad od mene? Po kaj si prišel?“ je govorila Maruška razburjeno, hlastno.

„Saj pravim, obiskat sem prišel staro znanko in ji obnovit spomine na nekdanje,

že davno minule dni. Sicer si lahko mislim, da ti le-ti spomini ne bodo posebno dragi. Ali vendar ti jih hočem obnoviti, in morda bo tudi kazalo jih razglasiti!“

„Kaj? Razglasiti!“ je divje zakričala Maruška.

„I, zakaj pa ne?“ je porogljivo nadaljeval tujec. „Škoda bi jih bilo, če bi se porazgubili, res, škoda, ker so v resnici lepi. Čakaj, da ti jih obnovim. Pri stari, plemeniti gospe je služila neka Maruška . . .“

„Nehaj, jaz te ne maram poslušati!“ je zavpila Maruška tresoč se od jeze po vseh udih.

„Ne maraš? Kakor hočeš! Bodo pa drugi rajši poslušali! Z Bogom!“ je dejal s škodoželjnim smehom tujec in se obrnil ter jo nameril proti vasi.

Maruška je divje gledala za njim še vedno drgetajoč po vsem telesu. Kar ji je hipoma šinila neka misel v glavo. Pogledala je okrog sebe: nobenega človeka ni bilo nikjer. Skočila je k hiši, odvezala psa in ga zaščula v tujca: „Čuvaj, drži ga!“

Pes je bil mlad, močan — Maruška ga je bila pred nedavnim časom kupila, da bi ji čuval dom, ker s starim Oplotarjevim psom ni bila več zadovoljna.

Čuvaj si ni pustil dvakrat reči.

Skokoma se je zagnal v tujca, ga podrl na tla in ga začel grizti. Zaman se je branil tujec, da bi se mu iztrgal iz neljubega objema; bil je preslaboten. Maruška pa je še naprej vzpodbujala čuvaja: „Drži ga, drži ga!“ —

Tujec je milo vzdihoval, Maruška se je pa satansko smejala. Bogve, kaj bi se bilo zgodilo z ubogim možem; skoraj gotovo bi ga bil pes raztrgal, da ni prišel v istem času po stezi iz gozda sëm Ribniški Jurij.

Vračal se je ravno iz trga iz zapor. Rentačenje in cviljenje psa ter bolešno zdihovanje človeškega bitja ga je napotilo, da je prav zelo pospešil korake. Maruška se je hitro skrila za skedenj, ko je začutila, da nekdo prihaja.

Jurija je kar groza obšla, ko je zagledal strašni prizor. Hitro je šel pomagat ubo-

gemu možu. Pa šele po dolgem trudu se mu je posrečilo, da je z gorjačo zapodil psa v stran in tako oprostil tujca. Pomagal mu je, da se je postavil na noge. Ali te ga niso mogle držati, tako je bil zdelan. Krepko ga je moral držati pod pazduho, sicer bi bil oni koj padel nazaj na tla.

„Kaj ni pri Oplotarjevih nobenega človeka doma, da bi vam bil prišel pomagat?“ je vprašal Jurij sočutno zroč na ranjenega tujca.

„Pomagat da mi bi kdo prišel!“ je odvrnil tujec. „Saj je sama zaščula psa v me.“

„Kdo?“ se je začudil Jurij.

„Ona, Maruška!“

„Maruška? Ni mogoče. Pa zakaj bi bila to storila?“

„Vam bom že kasneje povedal, zdaj ne morem skoro govoriti od strahu in slabosti. Prosim vas, dobri mož, peljite me v vas.“

„Dobro, popeljem vas v svojo hišo.“

In krenila sta proti vasi.

Ko sta odšla, se je Maruška spet prikazala izza skednja. Bila je še bolj razburjena. Z divje bliskajočimi se očmi je gledala za odhajajočima možema, stiskaje pesti.

Prokleti Ribničan! — ji je šlo po glavi — da je moral ravno zdaj priti! Pes bi bil za trdno tako obklal Tržočana, da ne bi več vstal. Nihče bi meni ne mogel reči, da sem jaz zaščula čuvaja vanj, saj me ni nihče videl, da sem ga jaz odvezala. Če bi našli tu za plotom moža vsega obklanega, bi jaz rekla, da mene popoldne ni bilo doma. Franca je dremala v hiši, med tem časom se je pa pes sprostil in tako obdelal tujca. Tega bi spravili potem v hišo, jaz nobenega človeka ne bi pustila do njega, in tako bi pri nas umrl vsled ran, in nihče bi ne izvedel, kdo je on . . .

Ah, da je moral priti v te kraje ta Tržočan ravno zdaj! Kaj ga je neki prineslo semkaj? Mislila sem, da je že zdavna mrtev. Ná, pa je prišel, prišel nepričakovano, kakor bi bil padel z neba! Kaj bo zdaj? Izdal me bo, povedal bo Juriju, povedal drugim Bukovičanom, da sem tatica, ki je blagi gospe, svoji največji dobrotnici, vse pobrala, vse

pokradla in potem izginila brez sledu. Ali se bom mogla zagovarjati, ali bom mogla ljudi prepričati, da ni res, kar pripoveduje Tržačan? Težko. Svet le prerad verjame take stvari. Sitnosti s sodnijo se nič ne bojim, tam se bom že znala zagovarjati. Ali kaj bodo rekli ljudje? Ah, kaj si bo mislila o meni Brigita, če to izve! S studom bo obrnila svoj pogled od mene in prezirala me bo, zaničevala me bo, kakor se zaničuje vsaka tatica. Kako ji bom mogla povedati, kaj sem ji jaz? Ali mi bo mogla beseda iz ust, kaj sem ji jaz? Ne, nikdar! In vendar sem tako željno pričakovala trenutka, da bi se ji razodela! Oh, to je grozno! Kaj mi je storiti?

Nespametno sem naredila, da sem zaščula psa v Tržačana. Mar bi ga bila rajši sprejela lepo, prijazno in ga kako pridobila zase in ga pregovorila, da bi molčal! Toda kar je storjeno, je storjeno. Vprašanje je le, kaj naj storim zdaj. Za njima grem, za Ribničanom in Tržačanom. Izvedeti moram, ali bo in kaj bo Tržačan povedal Ribničanu. Potem bom že vedela, kaj naj ukrenem, da se operem: ali naj na laž postavim njegove besede ali naredim kaj drugega. Ha, ha, ha, že vem, kaj bo najboljša. Čuvaj ga ni mogel oklati do smrti, ona stvarca ga pa bo! Dobro, da je človek preskrbljen. Ha, ha, ha! —

Tako ji je vrelo po glavi vsevprek. Šla se je hitro v sobo preobleč, potem je pa oprezno stopila za možema proti vasi.

* * *

Ljudje so bili izvečine vsi na polju. Dopevši v vas je Maruška obstala pod oknom stranske sobe Juretove hiše, kjer je po navadi stanoval Ribniški Jurij.

Okence je bilo odprto. Slišal se je iz sobice vsak glas. Ozrla se je previdno krog sebe, ali jo kdo vidi. Žive duše ni bilo blizu. Skrila se je za jablan pod okencem in prisluškovala.

„Tako, zdaj mi povejte, kaj veste o tej Maruški in zakaj je zaščula psa v vas“, je ravno izpregovoril Jurij.

„Počakajte, da pridem malo k sebi!“ je odgovoril s slabotnim glasom tujec ležeč na klopi na Jurijevem ležišču.

Tiho je bilo nekaj časa v sobici. Potem se je pa zaslišal tujčev slabotni glas:

„Čutim, da bom umrl. Pot skozi gozd me je bil zdelal hudo, potlej me je pa zdelaval pes, kakor ste videli, da sem ostal še majhno živ.“

In ker bom morda le še nekaj ur na svetu, smatram za svojo dolžnost, da vam, dobri mož, povem, kar vem o Maruški.

V Trstu je služila pri neki bogati gospevdovi. Mož te gospe je bil prej trgovec, in jaz sem že od mladih nog služil v njegovi trgovini. Ostal sem pri gospe tudi potem, ko je on umrl, in je gospa opustila trgovino in se naselila v neki hiši kot zasebnica. Otrok gospa ni imela, in tako sva bila z Maruško pri nji sama.

Gospa je imela Maruško silno rada. Ljubila jo je skoraj kakor svojo lastno hčer. Lepo smo živeli natihem pa v zadovoljnosti.

Dokler je bila Maruška še mlada, je bila res prav pridna. Ko se je pa razvila v cvetoče dekle, sem opazil jaz kakor tudi gospa, da je le preveč živa in da je za njo velika nevarnost, da se ne bi zgubila — v mestu, kakršen je Trst.

Pazila sva z gospo na njo, pazil sem še posebno jaz, ki sem bolj zahajal vun iz hiše, kakor gospa, ki je navadno vedno tičala v sobi in kaj brala ali molila.

Kmalu sem strahoma opazil, da se je Maruška seznanila z nekim trgovskim pomočnikom. Strahoma, pravim, ker sem poznal fanta kot ničvredneža. Če bi bila kaka poštena zveza, da! Tako se mi je pa smilila, smilila zelo.

Opomnil sem jo in posvaril enkrat, dvakrat, večkrat. Ali vse ni nič pomagalo. Povedal sem gospe, posvarila jo je tudi ona. Pa tudi njene besede niso nič izdale. Maruška je pogosteje in pogosteje izostajala z doma, in ko jo je neki večer gospa dolgo čakala in jo potem, ko je prišla kasno domov, ostro prijala, ji je Maruška odpovedala

službo, še tisti večer pobrala svoje stvari in šla od hiše.

Kmalu smo slišali, da se je omožila z onim človekom. Ali zakon ni bil srečen. Vedno sta se kregala. Mož je bil pijanec in igravec, ki je hitro zapravil, kar je imela ona prihranjenega denarja, pa tudi sproti pognal vsak novčič, ki ga je sam zaslužil.

Stiska in lakota je prisilila Maruško, da je zopet začela prihajati k nam, da je dobila od gospe kako miloščino. Ker je znala sladko govoriti, se je kmalu zopet prikupila gospe in prihajala je skoraj sleharni dan k njej.

Jaz sem šel tisto leto na jesen domov k pogrebu svoje matere. Štirinajst dni sem ostal doma, potem se pa zopet vrnil v Trst. Ali kakšno izpremembro sem našel le-tu! Gospa vsa objokana in potrta do skrajnosti. Vprašal sem jo, kaj se je vendar zgodilo, pa mi je povedala grozne stvari.

Neko popoldne — je pripovedovala — je bila sama doma in je zadremala. Kar jo je prebudilo iz spanja neko ropotanje. Pogledala je in videla, kako Maruška odpira njeno omaro. Strahoma, zgražajoč se, jo je vprašala, kaj vendar dela. Toda v tistem hipu je Maruška planila k njej, jo privezala na posteljo, ji zamašila usta. Potem je odprla vse omare in predale, pobrala hranilne knjižice, zlatnino, dragocenosti, sploh vse, kar je imelo kaj vrednosti in se je dalo odnesti, ter je odšla, potem ko je še sobna vrata zaklenila za seboj.

Gospe se je sicer po dolgem trudu posrečilo, da se je sprostila. Ali vun ni mogla. Strah in žalost sta jo bila pa tudi tako zmučila, da je kar nazaj padla na posteljo. Šele drugi dan je mogla priklicati ljudi. Ti so seveda koj spoznali, kaj se je bilo zgodilo. Toda ko so gospo vprašali, kdo je tat — morala ga je vendar videti — ni hotela povedati imena, tako je rada imela Maruško. Samo meni ga je povedala, ko sem prišel nazaj. Jaz sem jo silil, naj vendar ne bo tako čudna, naj jo vendar ovadi. Ali ona ni hotela. No, silil je pa tudi jaz nisem dolgo, ker sem poizvedel, da Maruške ni več v

Trstu: zapustila je moža, otroka — dekletce — oddala v bolnišnico, pa izginila brez sledu, — najbrže v Ameriko.

Z gospo sva nekaj časa lahko izhajala, ali dolgo ne. Zbolela je hudo, zdravnik in zdravila so bila draga, in ker denarja ni bilo, sva morala prodajati in zastavljati še tiste stvari, kar jih ni pokradla Maruška.

Dolgo je bolehalo gospa. Naposled se je je Bog vendar usmilil in jo vzel k sebi — ravno ob času, ko sem nesel zastavit zadnjo dragocenost, ki jo je še imela.

Jaz sem po njeni smrti dobil malo službico v trgovini, ki je bila prej last moje gospodinje in njenega moža. Ali dolgo nisem bil za delo. Zbolel sem, bil dolgo časa v bolnici in ko sem prišel iz nje, mi ni drugega kazalo, nego prijeti beraško palico.

Kot berač sem danes prišel v ta kraj in našel Maruško. Ustrašila se me je, zato je zaščula psa v me, da bi se me iznebila. Le vam se imam zahvaliti, da sem še živ. Dolgo pa — čutim — ne bom. Tako mi je slabo, tako me duši. Ali imate požirek vode?"

„Čisto nič je ni v kablju, sem že prej pogledal“, je odgovoril Jurij. „Toda, saj si lahko drugače pomagamo: po malo vina grem k Strahovim, sem tudi sam žejen in potreben pokrepčila. Ampak strah in groza, kar ste mi povedali o Maruški! Zdaj se pa tudi v moji glavi marsikaj svita. Da je ona spravila Oplotarjevega Primoža s sveta, sem sumil že prej. Kdo ve, morda je tudi Srdina okradla ona, in ne Tona. Hm, hm, hm! Toda vam mora biti hudo slabo, kar potne kaplje vam stojé na obrazu.“

„Slabo, slabo“, je vzdihnil tujec.

„Po gospoda bo treba iti, če vam ne bo nič odleglo. Pa morda vas bo vino vendar malo pokrepčalo. Potrpite malo, jaz bom precej nazaj od Strahovih. Pa saj gre po vino lahko Anton, ki ga vidim ravno prihajati po stezi. Anton, Anton, sem pojdi!“ je zaklical Jurij skozi okno.

Maruška je bila že zdavno izginila za vogalom, ko je prišel njen brat, Tončkov Anton, do Juretove hiše.

Anton se je izprva ustavljal ustreči Jurjevi prošnji, ker Jurija sploh ni maral. No, ko je videl bolnega tujca, je drage volje vzel denar od Jurija in šel po vino.

Ko se je vračal z vinom od Strahovih, ga je pa prestregla Maruška.

„Kaj neseš?“

„Vino.“

„Komu?“

„Nekemu bolnemu tujcu ga je kupil Jurij.“

„Daj steklenico meni pa hitro pojdi v prodajalnico in kupi meni sladkorja. Potem pridi pa k Poljakovim, tam te bom pričakovala.“

„Ali Juriju, to je, onemu tujcu, se mudi.“

„Meni pa še bolj. Ali ti je Ribničan več kakor jaz? Saj boš gredoč opravil, pa mu potem zaneš vino. Ná, tu imaš denar!“

Anton se ji ni mogel ustavljati. Dal ji je steklenico in ji šel v prodajalnico po sladkor.

Maruški so se zabliskale oči v nekem groznem, satanskem svitu, ko je s steklenico v roki stopala proti Poljakovi hiši.

Pri Poljakovih so bila sicer vrata odprta, a v hiši ni bilo nikogar: na vrtu so tresli jabolka.

„Ravno prav!“ je dejala Maruška, stopila v sobo, izvlekla iz nedrija tenak zavitek, vsula iz njega prašek v steklenico vina, potem jo postavila na mizo in šla na vrt škodoželjno se smejoč in šepetajoč: „To vama bo zaprlo usta za vedno, le čakajta, ti Ribničan in ti Tržačan!“

Komaj je pa odšla, je skozi druga vrata stopila v hišo Brigita. Prihajala je iz župne cerkve, kamor je bila šla k izpovedi, obenem pa se je precej časa mudila tudi na grobu rajne Lorenke. Trudna je prišla nazaj, in tako ji je bilo slabo, da se je koj po vstopu v hišo sesedla na klop pri mizi.

„Bogve, čigavo je to vino“, je izpregovorila, ko je zagledala steklenico. Pa čigavo hoče biti kakor Poljakovo! En požirek ga bom izpila, morda mi bo malo odleglo.“

In vzela je steklenico v roke in pila.

„Nehaj!“ je divje zavpila Maruška, ki se je čez nekoliko časa vrnila v sobo. Kakor besna je planila k nji, ji iztrgala steklenico iz rok in jo vrgla skozi okno. Toda bilo je prekasno — — —

* * *

Huda ura se je proti mraku zbrala nad krajino. Mračni vihar je zajahal gromadaste oblake. Pokal je z gromovitim bičem, da so se vkreševale ognjene iskre in švigale nad temno zemljo kakor kače. To je šla v skok viharna ježa! Bučno je šumelo v žrelu strelobljivnih oblakov. Grom je drdral po daljnem nebu. In vsul se je na zemljo strašen naliv s točo.

Pri Poljakovih pa se je Brigita borila s smrtjo. Polna hiša je bilo ljudi. In vse je jokalo, vse pomilovalo deklico. Nihče ni mogel najti vzroka njeni nenadni oslabelosti. Samo ena ga je poznala — Maruška. In ta je vpila kakor divja, se tolkla po glavi in si rvala lase . . .

Še tisti večer je umrla Brigita, preden je prišel zdravnik iz trga . . .

Po noči se je zvedrilo. Naredila se je lepa noč . . .

Tihi mesec je sočutno gledal v Poljakovo hišo in obseval mlado truplo nesrečne Brigite, anti češ: spavaj sladko, milijon zlatih lučic ti gorí na nebu . . .

Za mizo je sedel Janko in nepremično gledal mrtvo svojo nevesto. Bilo je že proti jutru. Vsi drugi so bili že pospali, sam je čul. Veše so se podile okrog mrliške sveče. Po njegovi glavi pa so se podile brezupne misli . . .

Kar so se odprla vrata. Vstopila je visoka ženska s kovčegom v roki. Bila je Maruška. Približala se je mrliču, poljubila strastno njeno lice ter bolestno zašepetala: „Brigita, zlata moja Brigita, odpusti mi!“ In je odšla v tiho jutro in izginila iz kraja brez sledu — — —

(Konec prih.)

Pod južnim solncem.

Potopisne črtice. — Spisal Ksaver Meško.

I.

Ne vem, odkod in zakaj in kako to, a resnica je in zato jo odkrito priznavam: v meni je nekaj nemirnega, nekaj, kar me vekovečno nekam vabi, miče in sili. Ta nemir mojega bistva in to hrepenenje moje duše po nečem novem in tujem, me ne pusti in ne trpi dolgo doma: z neodoljivo močjo me žene v svet, da vidim tuje ljudi, druge obraze. Tako se mi vsaj za nekaj časa spet utrudi in uspava veliko in mogočno hrepenenje, ki bi ga lahko imenoval „Wanderfieber“, ali, kakor ga je krstil nekoč neki moj chef, „Vagabundenfieber“ — Bog odpusti dobremu možu ta greh, jaz mu ga odpuščam, ker sem človek, ki vsem vse odpušča.

Na tuje, na tuje! — V deželo je prišla pomlad in z njo topli dnevi in veseli solnčni žarki, ki se človeku smehljajo tako ljubko, malone prešerno in razposajeno ter ga vabijo: Ali greš z nami? Pojdi — pojdi z nami v tople južne kraje, kjer slavec žvrgoli svoje sladke melodije, kjer opojno dehti cvetje oranž in citron, kjer v senčnih vrtil palme sanjajo o daljni rodni zemlji, o neizmernih planjavah gorečih afriških puščav . . . Ali greš? Pojdi, hiti z nami!

In moje hrepenenje je pred menoj hitelo v one kraje ter me sililo s seboj — a primorala me je na jug tudi nepopoljšljiva nepokornost grla, ki mi je delala sitnosti že vso zimo.

Zavoljo bolezni v grlu kličem pred sodni stol široke javnosti dvoje grešnikov: nekega avtorja — čigar ime vam povem, ko bomo bolj med seboj — in pa neki star kupé državne železnice na prekrasni progi Ljubljana-Trbiž. Delikta, ki sta ga zakrivila, najbrže ni v nikakem paragrafu, a delikt je vendarle, ker posledice njegove čutim jaz prav neprijetno v grlu.

A da vam vso stvar predložim jasno! Bilo je lanske jeseni, ko sem se peljal iz

Ljubljane. Ker nisem imel nikakega sopotnika niti kakega krasnega vis-à-visa, da bi se malo porazgovoril, sem čital. A berilo je bilo tako nezanimivo, da sem ob njem zadremal. In ko sem tako prijetno dremal — ali sem tudi kaj sanjal, vam pri najboljši volji ne morem povedati — pa se lepo in tiho odpró kupejska vrata. Tako je nastal preprih, in posledica je bilo vnetje v grlu.

Sedaj pa, prosim, blagovolite soditi! Če bi pisatelj pisal malo zanimivejše, me gotovo pri branju ne bi premagal spanec. Če pa ne bi zaspal, mi tudi zavratna nagajivost starega in škripajočega kupeja ne bi škodovala, ker bi durim prav prijazno spet odkazal pravo njihovo mesto.

Če torej še živi v vaših srcih iskrica pravičnosti in če ste mi vsaj nekoliko naklonjeni, se boste gotovo vjemali z menoj v mnenju, da mi suhoparni avtor in nagajivi kupé morata vrniti vse one svetle kronice, ki sem jih zabil na divnem jugu, ko sem si lečil bolno grlo. Kdaj mi jih bosta vrnila, to je seveda še nerešeno vprašanje —: do danes še zastonj čakam kake nakaznice . . .

A k stvari! — Ko zabredem v svet in sem že nekaj uric oddaljen od doma, postanem navadno boljše volje. Prijetno je tudi na potovanjih to, da usoda malone vsakokrat poskrbi, da človek najde sorodne duše. Tako sem tudi jaz topot takoj v Ljubljani naletel na Toneta Medvedovega.

Apropos — da vam povem, kako sva se midva vobče seznanila. Če se ne motim, je bilo to l. 1899., a priseči ne bi mogel na to, ker dnevnika ne pišem: moje življenje je za kaj takega preneznatno. Torej l. 1899. pridem nekega večera iz ljubljanskega „Narodnega doma“ k „Lloydu“, kjer sem imel naročeno posteljo. Na vrtu zagledam ravno pred kuhinjo mladega duhovnika, ki se je malomarno naslanjal ob palico ter gledal v oblačno nebo. Morda se je

čudil, da nikjer ni bilo bledega ponočnjaka meseca! — Pristopim bliže, njegov obraz se mi zazdi znan.

„Oprostite, ali niste Vi gospod Medved?“

„Medved sem, da!“ — To je bilo res moško in samozavestno govorjeno!

„Jaz pa sem Meško.“

Za hip me pogleda, potem pa mi pri-
loži krepko zaušnico, da sem se ga prav
ustrašil.

„Ti si Meško! Pozdravljen, brate!“

Da sva po tem čudežnem sestanku za-
bredla k „Fajmoštru“ na najboljšega, mi pač
ni treba posebej omenjati . . .

Z gospodom Medvedom sva se sešla
torej tudi tapot v Ljubljani.

„Kam?“ — me vpraša kratko.

„Najprej v Gorico.“

„V Gorico?“ — pravi. — „Res, v Go-
rico? V Gorici je škofija prazna; morda greš
na ogled?“

„Morda!“

In nasmejala sva se pristrčno in nepri-
siljeno, kakor se smejemo le mi, kadar si
v bratskem objemu pozabljamo za trenutja
križe in težave in skrbi vsakdanjega živ-
ljenja . . .

II.

Ko sem se drugo jutro napravljaj na
odhod, se je gospod Medved še prav za-
dovoljno, in če se nisem motil, tudi malo
škodoželjno smehljaj izpod odeje. Zavidal
sem ga, da še lahko spančka in sanjari, in
najrajši bi bil ostal i jaz, a čas mi je bil
pičlo odmerjen.

Zaspan pa sem bil res prav pošteno. S
Tonetom sva namreč dolgo v noč reševala
različne probleme, se jezila na življenje in
človeštvo ter po najinih nazorih reformirala
cerkev in državo in ves širni svet — sama
sebe sva seveda pozabila reformirati. Ko bi
naju kdo slišal, to bi se čudil in — smejal!
Če sva namreč midva dobre volje, imava
res čudovite nazore. Še izobčili bi naju ne-
mara, če bi naju slišali, ali vsaj dejali v kako
celico ali pod ključ. Sicer pa bi nama storili
s tem kričečo krivico: pri belem dnevu in

med svetom nisva namreč nikaka demagoga
in ne puntarja in ne prekucuha, ampak prav
ponižni in skromni dušici, ki ne storiva ni-
komur nič žalega in sva docela zadovoljna,
če naju le ne nadlegujejo — z rubežjo na
primer, ali s kako drugo slično nelepoto sit-
nostjo . . .

Postrežček je že klical, a — moje palice
ni bilo nikjer. Vsi smo jo iskali po vseh
kotih in koncih in krajih — a nikjer! Z
žalostnim srcem sem pomišljal, kolikokrat
mi je bila zvesta spremljevalka na samotnih
mojih potih, a odsedaj se najbrž nikdar več
ne bodeva videla . . . Kje si pač ostala, kaka
zla usoda te je zadela, ti črna paličica! Pet
svetlih kronic sem pošteno in brez baran-
tanja odštel za te, a sedaj ni ne tebe ne
kronic . . . A jaz ne tožim kakor kako blede
dekletce, če ji zvenejo cvetke, ne, možato
bom nosil tvojo in svojo trpko usodo . . .
Vale . . .

Kaj sem hotel . . . Za iskanje in obotav-
ljanje ni bilo časa. Nakratko sem se po-
slovil od pobratima in v omnibusu smio
naglo oddrdrali po zaspanem in meglenem
mestu na kolodvor . . .

Zaspana si in meglena za ranih pomlad-
njih juter, a vendar se tudi ob takih za-
dremanih jutrih težko ločim od tebe, matju-
ška naša, bela Ljubljana . . .

III.

Tretje poglavje bi bilo brezdvomno
najfulminantnejše tega spisa. Opisovalo bi
namreč obisk pri našem slavčku, Simonu
Gregorčiču. A to poglavje vam zasedaj
ostanem dolžan. Saj niste hudi name zaradi
tega — kaj ne, da ne? — Ne? Krasno! —
Vedel sem, da ste vedno ljubeznivi!

Sicer pa prav srčkano prosim, da nikar
ne mislite, da vas nameravam varati ter ogo-
ljufati za eno poglavje. Ne, ne — proti
čitajočemu občinstvu obojega spola sem
vedno odkritosrčen in galanten. Le ko me
p. n. gospodje uredniki opominjajo raznih
obljub, si zabarikadiram oči in ušesa, da
ne vidim nič, ne slišim nič. A napram vam
— Bog varuj!

Zato si blagovolite na ono stran dnevnikovo, ki imate na nji zaznamovane razne dolžnike, zapisati tudi mene s podčrtano pripombo, da sem vam dolžan tretje po-

IV.

„Θάλασσα, θάλασσα!“ — Kako navdušenje je pač širilo prsi in srca desettisočim Kseno-

Slikal Jan Matejko.

Smrt Andreja Tenczyńskiego.

glavje. In⁷ ob priliki me kar kratkomalo opomnite: takoj vam bom na uslugo. A zasedaj mi oprostite, ne res? Da? — Iskrena hvala!

fontovim, ko so po nešteti bojih in stiskah in težavah zagledali pred seboj veličastno Črno morje! Plakali so in se objemali in poljubljali, ko se jim je zasmajalo naproti

kakor blagovesten porok, da kmalu spet vidijo ljubljeno in sveto zemljo domačo, ko je šumelo pod njimi nalehko in mirno, kakor bi jih vabilo, naj se čimprej izroče njegovim valovom, ki jih ponesó v domovino, k cilju vseh njihovih želja, k cilju vsega njihovega hrepenenja...

„Θάλασσα, Θάλασσα!“ — je odmevalo tudi meni v srcu, ko se je ob Kastav-gradu razgrnila pred menoj veličastna belkasto-modra planjava, vsa oblita in preplavljena s solčnim zlatom in vsa trepetajoča pod bogastvom teh žarkov.

Ko sem videl morje prvikrat — bilo je ob Ankoni — je bilo oblito z bajnim svitom luninim. Kakor raztopljeno srebro so se zibali valovi ob obali —: človek bi kar vstal ter šel in si napolnil klobuk in vse žepe in navrh še kovčege s to čudovito se krešočo srebrnino! Ko sem se drugi dan peljal iz Loreta spet mimo Ankone ob morju, ga je zlatilo krasno solnce italijansko. V vzduhu je nekaj trepetalo in se prašilo, kakor bi padal rožnobojen mikroskopičen dež.

Tam daleč v morju sta se belila dva zvonika; nad njima in okrog njiju so se vili veliki venci, blesteči v čudovitih mavričnih bojah... Duša se mi je zamislila, in v njo mi je zavel izza mladih dni odmev one čudežne bajke o „otoku blaženih“. —

Tega sem se spominjal i danes, ko mi je oko z zanosom plulo tja po neskončni planjavi morski...

Spodaj ob otokih so stale ribiške barke. S svojimi belimi jadri so se mi dozdevale kakor bajne ptice, stoječe mirno na enem mestu in prežeče na plen. — Z Reke je ravno odhajal parobrod, in dim njegov je vil v zraku velike črnkaste vence.

„Θάλασσα, Θάλασσα!“ — Pozdravljeno, naše morje! — Kakor Črno morje desettisočim junakom Ksenofontovim, vzbujaš tudi ti v mojem srcu nove upe, giblješ in valoviš ga v novem pričakovanju in novi radosti...

A vlak je hitel, in preden sem si želel, smo bili na Reki.

Najprej sem hitel na Molo, da izvem, kdaj da odpluje parobrod v Opatijo in Iko.

Odtam sem hitel k „Tirolcu“, da si potolažim glad in žejo.

Mesto je pač kakor vsako južno mesto. Zanimiva sta Corso in Molo, kjer se steka vse življenje. A na Molu je ob lepih dnevih grozno prahu. —

Ko smo čakali na odhod parobroda, so gnali mimo kakih dvesto konj. Večinoma so bila prav mršava kljuseti. Menil sem, da gredó z njimi v mesnico, in bode žilavo njihovo meso kmalu tešilo glad lačnemu in brezdelnemu reškemu proletariatu. A zelo sem se motil. Poučili so me namreč, da ženejo vso to dolgo vrsto v spodnji del luke, kjer jih ukrcavajo za Angleže v Južni Afriki. No, tolažila me je prijetna zavest, da bo vsaj polovica teh suhorebrih živalic tečna in slastna večerja morskim ribam, in torej hrabremu burskemu narodu ne bodo prizadejale nikake posebno občutne škode...

Ob pol treh popoldne je odplul parnik proti Volovskemu, Opatiji in Iki, k cilju mojega potovanja.

V.

Ves božji dan sedeti doma, se šetati brez dela po obrežju, si oddaleč ogledovati čolne in barčice, kako se veselo zibljejo na smaragdni gladini, ali slediti s pogledi parnikom, ki si mogočno in ponosno orjejo po velikem vodenem polju svojo tir — ne, to postane kmalu enolično in dolgočasno, vsaj po mojem okusu to ni. — Treba je misliti na izlete — na vodi in na suhem.

No, na suhem nisem prišel baš daleč: ceste so mi bile preprašne. Prosim vas — če bi hotel požirati prah, mi pač ne bi bilo treba iti na Riviero, tudi drugod bi ga našel dovolj. In tako se je pripetilo, da nisem zašel niti v Volovsko, dasi sem včasih bil le nekaj minutic od njega, ali pravzaprav že v njem. Sicer pa — kaj bi tudi videl tamkaj! Hiše, hiše in spet hiše, a, moj Bog, koliko hiš sem v življenju že videl!

Zato sem si ljubko Volovsko ogledaval rajši z ladje. Tamkaj sem prav udobno sedel, in vendar sem imel lep panorama pred seboj. In pri vsem tem hranim od mesteca

v spominu precej idealno sliko, ki pa bi nemara precejšnji del tega čara izgubila, če bi si jo ogledal natančneje in od bliže.

Zadnje dni svojega bivanja na Rivieri sem izvedel, da biva v Volovskem hrvaški pisatelj gospod Viktor Car Emin. Nameraval sem ga obiskati, a puhala je že mrzla burja, in ni bilo skoro mogoče kam iti. Žal mi je, in če je tudi Vam žal, cenjeni gospod Car, da se nisva seznanila, pa se blagovolite pritožiti pri starem stricu Eolu ter ga ošteti zaradi njegove sitnobe in neprijaznosti ...

Opatija? — Nasadi so krasni. Življenje je bilo ob tem tako tako — ne ravno prepisano, ker mnogo tujcev je že odšlo pred Veliko nočjo. Če primerjamo Opatijo n. pr. s Karlovimi vari za glavne sezone, je razmerje približno isto, kakor če bi postavil Sv. Daniela ob Ljubljano ali Celovec. Lepo je tukaj in tamkaj, a tu je pisano življenje, tam ga ni —

Divni pa so izleti na morju. Vseh tukaj ne bom opisoval; vsi so krasni — blagovolite se, prosim, o priliki sami prepričati. Omenjam le nekaterih, ki so vsaj mene najbolj zadovoljili, oziroma izza katerih hranim v srcu zavoljo prijetne družbe in iz raznih drugih vzrokov najlepše spomine.

V soboto, dne 19. aprila, sva se z znanim slovestvenim kritikom gosp. Viktorjem Bučarjem, župnikom žumberačkim, namenila v Lošinj. G. Bučar se je zgovoril z gosp. dr. Stjepanom pl. Miletičem, bivšim intendantom zagrebškega gledališča, da se popeljemo skupaj.

Vstopila sva na parnik „Liburnia“ v Lovrani. A „Liburnia“ ne prihaja v luko, ampak se ustavlja na prostem morju. Zato smo se izletniki iz Ike in iz Lovrane morali peljati do nje v čolnih. Veter je vlekel precej močno, in čolnički so se prav neprijetno gugali po valoviti površini. Vendar smo se srečno vkrcali.

Gosp. pl. Miletič, ki je vstopil v Opatiji, naju je raz krov že oddaleč pozdravljaj. Tudi večina drugih potnikov se je gnetla na obrežno stran, da vidijo, ali morda pri vkrcavanju ne bo kdo pljusknil v morje. A take vodene šaloigre jim nismo privoščili.

„Vidva prinašata slabo vreme!“ nama je klical naproti gospod Miletič.

„Ne, ne — dobro, gospod doktor!“

In res se je burja kmalu umirila, in ves dan smo imeli krasno vožnjo. Le na večer se je morje spet vzburkalo in vzvalovilo.

V gospodu pl. Miletiču sem našel, kar sem pričakoval: vrlo olikanega in omikaneža moža, tenkočutno pesniško dušo in zelo ljubeznivega druga in sopotnika. —

Gospod kapitan „Liburnie“ je bil izvrsten mož in vrl Hrvat. V začetku sem bil sicer malo hud nanj. Kmalu po našem prihodu je namreč v pogovoru z dr. Miletičem naredil neko opazko o meni. To je gospod doktor pozneje ponovil župniku Bučarju, in oba sta se muzala. Slišal sem jo sicer tudi jaz, a ker je doktor naglo govoril in ga še nisem bil vajen, je nisem povsem razumel. Ko sem ga prosil, naj pove še enkrat, je menil, da že izvem od gospoda Bučarja. A tega pozneje nisem povpraševal, ker sem itak napol vedel, kaj da je ... A to je bilo kmalu pozabljeno, ker je opazka pravzaprav bila le kompliment, dasi nekoliko čuden.

Tako mimogrede kratko opombico! Izjavljam povsem odkritosrčno, da mi je na potovanju dvoje razvad raznih sopotnikov neizrecno neprijetnih, kadenje namreč in fiksiranje. Oboje sem v obilici izkusil tudi na ladjah. V kateri kót koli sem bežal, povsod je stal ali sedel kdo s smrdečo smodko ali papirosko v ustih ter z njo zastrupljal krasni in lečilni morski zrak. In fiksiranje — no, seveda! Tudi ko smo v Lovrani stopili na parnik, so dame takoj nastavile v nas svoje lornjete. Ker sem se tukaj čutil prostejšega kakor v kakem kupeju in ker sem slučajno ravno bil nagajive volje, sem se nalašč mogočno razpostavil, češ: pa glejte, ne bojim se vas ne in sram me tudi ni ...

Ladja je enakomerno orala zeleno vodovje; ob straneh so se s šumom valile visoke, belopenaste brazde, daleč tja po morju pa so se zibali, kakor jek in odsev moči železnega pluga, veliki in dolgi polkrogi.

Znamenitost ljubke „Liburnie“ je bil kuhar Luccheni. Prosim, ne strašite se, ker naš Luccheni ni niti v daljnem sorodstvu z anarhistom in morilcem istega imena. Še manj kakor po krvi mu je soroden po krvočnosti. Dolgi in temeljitih dokazov za to ni treba navajati, treba je le pogledati njegov debeli, od maščobe se svetlikajoči obraz. Kako zadovoljno in dobrodušno se smehlja, če mu kdo pohvali njegov rižoto —: prava polna luna! Sicer pa, kar je res je res, Lucchenijev rižoto je izboren. Že dolgo mi ni šla kaka jed tako v slast. Vsak dan sem že komaj čakal sedme ure zvečer, da nas gospod kapitan izvoljeno številce povede v kabino na rižoto. To smo ga jedli — kakor kopači ali izstradani drvarji!

Posebno se mi je Luccheni prikupil, ko smo na izletu v Rab v Senju zapuščali ladjo. Nemci so mu nekaj naročali glede obeda, in nekateri so se hoteli pri tem tudi malo pošaliti z njim. A Luccheni se jim je široko nasmehnil ter flegmatično menil: „Keine deutsch!“

„Bravo, signor Luccheni!“ sem ga pohvalil, in Luccheni mi je pokimal milostno in z uprav kraljevsko grandezzo.

Ko smo se bližali Lošinju, se je vse gnetlo na „most“; odtod je bil na mesto, dvigajoče se amfiteatralično nad morjem, res prekrasen pogled. Oddaleč se ti zdi, da gledaš veliko jato morskih galebov, ki je sedla na obrežje, da se vda opoldanski siesti. Bojiš se, da zdajnzdaj zapazijo črni pas dima, valečega se nad parobrodom, razprostró peruti ter preplašeni poleté v topli, skoro vroči vzduh. A parnik hiti, galebi sedé mirno, postajajo večji, dobivajo razločnejše konture in oblike — v opoldanskem južnem solncu blesté pred teboj bele hiše, in okna se lesketajo, da te kar oči ščemé ...

Lošinjska luka je zelo velika in lepa. V varnem zavetju te luke je baje nekoč v vojski z Liburnci moral prezimiti imperator Avgust, ker si mornarica zavoljo burje ni upala na odprto morje. Na to spominja tudi nekdanje ime mesta: „Val d'Augusto.“

Posebno znamenitih stavb mesto pač nima, ves čar njegov tvori krasna lega in pa povsem južni značaj in južno podnebje. Dve palmi, ki smo ji hodili gledat, sta res izredno debeli; fig, lavorja in mirte — vsega dovolj!

Še bolj kakor mesto samo mi je ugajalo Cigale — nekaj vil četrť ure izvun mesta ob mirnem morskem zakotju. Kako prijetno se šeta po teh krasnih potih, deloma ograjenih z visokim, belim zidovjem, deloma obraslih z dolgotistnimi bodečimi kakti! Seveda, solnce je pripekalo že prav tropično, in lošinjski fantki so se v plitvem morju prav veselo in zadovoljno kopali.

Hiteli smo, da smo prišli v senco. Takoj ob robu gozdovem je pod prijetnim hladom zamišljenih pinij sedela mlada gospodična ter čitala, dalje spodaj na obali pa je v mehki travi prav neženirano ležala njena tovarišica ter spala ... Lehko noč, gospodična!

Na drugi strani gozda smo naleteli na starega pastirja, ki je zapovedoval trem kravicam in eni ovci ter vestno čuval nad njimi. Bil je praktičen možak, ta pastir! Čutil je tudi žgoče solnce in zato si je bil preskrbel solnčnik. Res je sicer ta že malo izgubil nekdanjo lepo barvo, in šibice so mu stale precej krivo, a navzlic temu ga je mož nosil prav ponosno in grandiozno.

V hrvaško-italijanskem narečju nas je vprašal, koliko da je ura. Ko smo mu povedali, se je ozrl še na solnce, nekaj pomrmral ter skril glavo pod solnčnik ... Spomnil sem se „božanstvenih“ pastirjev Homerjevih ...

Dozdeva se mi, da v Lošinju precej prevladuje italijanski element. Tukaj igra italijanščina pač isto ulogo kakor pri nas nemščina: neuko ljudstvo méni, da je to jezik olike in omike. Isto se opazuje vsaj nekoliko tudi v Opatiji. Nekega dne smo šli v Lovrano. Ob borni kmetiški kočici je stala stara ženica ter klicala: „Jelico, Jelico!“ — „Ca je?“ — se oglasi malo dekletce, stoječe pod drevjem ob morju. „Ca je?“ — se je razhudila starka ter postrani pogleda-

vala na nas — „Ali se pravi: ca je? Ali ne znaš, da se reče: comandi?“ ... No, pa bodi „comandi“, če je to boljše in lepše ...

Sicer pa se v Lošinjtu tudi nemščina precej šopiri. Z g. Bučarjem sva zabredla v hotel „Vindobona“. Gosta sicer ni bilo nikjer nobenega, le debela hotelirka je sedela v salonu ter se igrala s papigo. V sobi je prav neprijetno dišalo po ribah, in tudi gospa ali stara gospodična ali kaj je bila, ni bila videti posebno prijazna. A ker sva bila že notri in sva nameravala pisati nekaj razglednic, sva naročila vina.

No, ko je prišel čas odhoda in plačila, nova sitnost: natakari ni znal hrvaškega. „Ich bin ein Wiener“, je menil. Jaz sem mu položil na mizo za četrtinko litra 30 vinarjev, češ: „Če več stane, pa mi povejte, a nemščine ne razumem.“ Prijatelj Bučar pa se

je prav razgrel. A škoda besedi! „Ich bin ein Wiener!“ — se je odrezaval možicelj na vse njegove dokaze. Ker je „ein Wiener“, mu ni treba znati jezika dežele, ki živi v nji! Tako gnilo logiko in tako smešno zapetost najde človek le pri Nemcih in Mažarih.

Sicer pa me negostoljubna „Vindobona“ nikdar več ne bode videla v svojih, po ribah tako divno dehtečih prostorih ...

Ko smo pluli iz luke, nam je ljudstvo na molu še dolgo vihtelo robce v slovo. „Most“ na ladji je bil spet natlačen; pogledi naši so se še enkrat opajali s krasoto mesteca ter se poslavliali od njega. Polagoma nam je izginjalo iz vidika — kakor bi belkastosi galebi pluli proti jugu ter se izgubljali v sinji daljavi ...

(Konec.)

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Hamlet, II. 2.)

44.

In, toda, sicer, ali,
pa, zdaj, le, ampak, hev —
kako nam v pesmi žali
posluh teh slov odmev!

A ha, ha, ha, ha, ha, ha,
lahko se grohota,
lahko z rokami maha,
kdor misli, da vse zna!

45.

Resnica ne vpraša,
če komu po godu je:
le s tem se ponaša,
da nikdar ne škoduje.

46.

Abuna Soliman,
naš slavni prerok Knoblehar,
spomin na-te je star,
kot v jasnem jutru novi dan.

Za tabo nam je žal.
Učenost tvojo in pogum
opevati bi znal
ne Umek, temuč veleum.

47.

Dovršnost, nedovršnost
slovenskih glagolov!
Pritajena površnost,
kje tvoj je blagoslov?! —

Ti zapustiš nam dom kar,
predkar poznaš svoj dom.
Le pojdi! Veren bomkar
vsekdar sem bil in bom!

Anton Medved.

Alkoholova kuga.

Najnovejši podatki o alkoholizmu. — Priobčil **Jurij Trunk.**

(Konec.)

III.

Omenili smo, da se je v novejšem času državi in cerkvi pridružila še tretja zaveznica v boju zoper alkoholizem, namreč znanost. Vrednost te zaveznice je tako važna, kakor vrednost znanstva sploh. Boj je dobil vsled tega tudi čisto drugačno obliko, ker sedaj govoré neovrgljive številke in znanstveno dokazani razlogi.

Tudi prej nam ni manjkalo strokovnjaških dokazov za škodljivost alkohola, a le posamezni možje so povzdigovali svoj svarilni glas, posebno zdravniki, ker so imeli vsled svojega poklica največ priložnosti, da opazujejo strašne nasledke alkoholizma. V novejšem času so se zdravnikom pridružili tudi vsi vzgojitelji, narodni politiki in sploh vsi, katerim je ljudski blagor pri srcu. Njih znanstvena raziskavanja so dognala, da vprašanje o alkoholizmu ne pripada samo najvažnejšim socialnim vprašanjem, ampak so nam podala tudi orožje zoper sovražnika, na katero moremo staviti upanje končne zmage.

Kaj je torej dognalo znanstvo o alkoholizmu v najnovejšem času?

Že stari Pitagora je poznal dejstvo: „Ebrius gignit ebrium“ — pijančevanje vpliva na potomce ter jih že v nežni mladosti podvrže tej nezmerni strasti. Novejše preiskave so to resnico potrdile z neovrznimi dejstvi in s tem pokazale tudi pot, katera vodi do zboljšanja. O vsakem zlu velja, da ga moramo celiti pri korenini; zlasti alkoholizmu pa moramo priti do živega le, če začnemo vojsko zoper njega že pri materi in najmanj pri dojenčku.

Kako vpliva materino pijančevanje na potomce, kaže nam ameriški zdravnik dr. W. Sullivan v Pentonvillu. Opazoval je 120 mater-pijank. Rodile so skupaj 600 otrok.

Od teh je živelo dalje kot dve leti le 265 otrok, torej le 44⁰/₀. Že pri porodu ali vsaj preden so dokončali dve leti, je umrlo 335 otrok, to je 56⁰/₀, torej nad polovico. Več kot 60⁰/₀ otrok je umrlo vsled hudih krčev. Potem je opazoval 21 pijank, ki so rodile 125 otrok, in prišel do istega sklepa. Nasprotno pa je rodilo iz istega sorodstva 28 zmernih mater 138 otrok, od katerih jih je umrlo do dōbe dveh let le 35, to je 23·9⁰/₀. Otroci pijank, ki so ostali pri življenju, so bili posebno podvrženi božjasti. Da se taki otroci skoraj ne morejo vzdržati alkohola, je umevno, ker prinašajo vse pogoje pravega pijanca že na svet. Tu se res kaznujejo grehi staršev do tretjega in četrtega kolena. To pripoznava brezpogojno tudi znani Darwin in dostavlja, da se taki nasledki kažejo že tedaj, ako se zavživa le majhna množina alkohola, posebno, če pije mati. Ako se pijančevanje tako maščuje že na otrocih, preden ti sami zavživajo kaj alkohola, kako se bo ta strast šele maščevala, če starši v poznejši dōbi svojih otrok pred alkoholom ne varujejo, ali jim celo alkohola preskrbujejo! Da je mnogo tako zaslepljenih staršev, nas uči vsakdanja izkušnja. Kdor je sam izprijen, ta tudi nima smisla za blagor drugih, in če so ti drugi tudi njegovi lastni otroci. In tako raste gorjé od roda do roda.

„Zmernostni listi“ poročajo v svojem 18. letniku, števil. 10. o poizvedbi nemških vzdržnih učiteljev, kateri so preiskovali zlorabo alkohola pri mladini. Uspeh te poizvedbe je bil jako žalosten. Razposlali so 140 vpraševalnih pōl in poizvedeli po njih podatke o 3950 dečkih in 3388 dekletih. Od teh 7338 otrok jih je bilo 75⁰/₀ v starosti od šestih do 11 let, ostali v dōbi od 11 do 14 let. Pokazalo se je, da od vseh

teh 7338 otrok le 2,26 ‰, namreč 166 otrok, ni nikoli zavživalo alkoholnih pijač, dočim je povedalo 989, torej 13,4 ‰ otrok, da so bili že večkrat pijani. A gotovo je tudi še ta številka prenizka, ker je poizvedba o tako kočljivi stvari jako težavna. Vsak dan je dobilo nekaj alkoholnih pijač 847 otrok, to je 11,4 ‰. Od teh je pilo 148, torej 2 ‰, že pred šolskim poukom.

Enake poizvedbe so se vršile po ukazu učnega ministrstva tudi na Dunaju in sicer z enako žalostnim uspehom. Polovica izprašanih otrok je dobivala pri kosilu pivo, 18 ‰ vino in 2 ‰ redno žganje!

V mnogih drugih krajih bi bil učinek takih poizvedeb morebiti še žalostnejši. Saj je znano, da donašajo v krajih, kjer je veliko sadja, otroci v šolo za kosilo kos kruha in prav znatno steklenico mošta. Dasi mošt ni tako nevaren, vendar tudi ne more biti brez slabih nasledkov; res se najde v takih krajih, kjer jako pijejo sadni mošt, prav mnogo duševnih in telesnih pohablencev. To so žalostna dejstva.

Da pa gorjé, ki izvira iz tako nespametnega početja, spoznamo v vsej razsežnosti, moramo uvaževati, kakšne slabe posledke ima uživanje alkohola na nežno mladeniško telo. Zanimivo je o tem predaval profesor dr. Kassowitz na Dunaju ob priliki osmega mednarodnega antialkoholnega sestanka. Kakor že mnogo veščakov pred njim, je opazoval tudi on pri takih otrocih, da je zavžiti alkohol zabranjeval redno delovanje organizma. Otroci so trpeli na znani bolezni, „delirium tremens“ imenovani, na alkoholni maniji in božjasti. Pouzročal je pa tudi organske izpremembe v telesu: drob je otekel in pokazala se je vodenica. In vsi ti pojavi so nastopili, če so otroci redno dobivali tudi le neznatno množino alkohola. Zato je dr. Kassowitz zavračal znano trditev mnogih ljudi, celo zdravnikov, da bi alkohol pospeševal prebavljanje, odsvetoval je rabiti ga celo kot „stimulans“ pri mrzlični srčni slabosti.

Najbolj trpijo pri otrocih možgani. Dr. Forel pripoveduje: „Več 10—15 letnih

šolarjev se je hranilo brez alkoholnih pijač, potem so jim dajali nekaj vina. Mlajši so dobivali tretjino čaše, starejši ob južini in večerji pol čaše z vodo mešanega lahkega vina. Pokazalo se je, da so postali otroci, ki so pili vino, zaspani, manj pazljivi, da so manj uspevali pri nauku ter bili jako razburjeni. Pri enem šolarju se je moral poizkus prekiniti, tako razburjen je postal.“

Do istega uspeha je prišel pri enakem poizkusu tudi profesor Rudolf Demme.

Poguben je vpliv opojnih pijač tudi na spomin. Mnogokrat se dandanes toži, da šolarji in učenci nimajo več takega spomina, kakor nekdanj, in da ne morejo zmagovati učne tvarine. Tudi zdravniki tožijo, da je število na živcih bolnih otrok vedno večje. Zdravnik Frick piše:

„Vzroka tem pojavom iščejo na tisočerihih krajih; zidajo krasne šolske palače, krajšajo učne ure, prepovedujejo domače naloge, za telovadbo in igro odmerjajo precejšen čas — a mesto da bi šlo na boljše, postaja vedno slabše. Na korenino tega zla še niso nastavili sekire. Važen, četudi ne glavni vzrok je ta, ker otrokom tako zgodaj že dajejo opojnih pijač. Zato ima Kalbersch prav, ko piše: „Alkohol zastruplja otroka pred porodom, gloda kakor črv na mladenču in razjeda moč odraslemu možu.“

Že iz teh podatkov razvidimo, kako malo ustrežamo otrokom, če jim „privoščimo“ alkoholnih pijač. Tu mora veljati jekleno načelo: Proč ž njimi posebno od mladine! —

Drugi dunajski profesor Dr. R. Wlassak je podal na istem sestanku nekaj prav značilnih potez o vplivu alkohola na duševno delovanje. Vobče je razširjeno povsod mnenje, da alkohol pospešuje duševno delovanje. Ali kakor je uspešni vpliv na telesne moči le navidezen, tako tudi na duševno delovanje. Preizkušali so alkohol v tem oziru v semenišču v Bernu in na črkostavcih v Heidelbergu. V prvem hipu se res kaže nekak uspeh, a temu sledi tem večja reakcija, nezmožnost, ki traja tudi pri najmanjši množini alkohola do 24 ur. To dej-

stvo potrjuje tudi izkušnja v vseh tiskarnah. Navadno si črkostavci ob nedeljah pri izletih in zabavah privoščijo malo več alkohola; nasledek je ta, da najde korektor ob ponedeljskih primeroma veliko več pogreškov, kakor ob drugih dneh: Alkoholov vpliv na živce še ni paraliziran.

Iz tega podatka dunajskega profesorja je pa dokazana še druga resnica: Ako traja vpliv alkohola, zavžitega tudi v mali množini, celih 24 ur, potem je v resnici pravi pijanec že oni, ki zavživa redno na dan do dva litra piva, ker traja vpliv prvega uživanja še vedno, ko se začneja že z drugim.

Jako zanimive so preiskave profesorja dr. Bezzole v Schlosshardt, ki kažejo, kako pogubno vpliva nezmerno zavživanje alkohola na otroške duševne zmožnosti. Alkohol je kriv po navadi, da so otroci slaboumnii. Omenjeni zdravnik je preiskal 8196 slaboumnih otrok ter primerjal čas njih rojstva. Spoznal je sledeče:

Število slaboumnih novorojencev začne rasti meseca januarja in napreduje do marca; to so nasledki raznih spomladnih slavnosti; potem pada radi obilnega dela poleti. V juliju se zopet poveča zaradi jesenske trgatve, in meseca novembra je zopet na vrhuncu, ker se tedaj kažejo nasledki razkošnega življenja v mesecih januarju in februarju ob pustu. Kjer je vinski kraj, tam se kažejo nasledki trgatve posebno v visokem številu slaboumnih julija meseca rojenih otrok. Ako pomislimo, koliko bridkih ur provzročajo staršem taki slaboumnii otroci, potem moramo pač reči, da je to le pravična časna kazen za nespametne starše.

Znano je vsakomu, da sta si pijanost in zločinstvo v tesni zvezi. Alkohol jemlje človeku razsodnost in ga stori sposobnega za vse zločine. To uči vsakdanja izkušnja, in znanost zbira te zanimive podatke.

Statistika nam dokazuje, da se zgodi ob nedeljah in praznikih posebno mnogo zločinov. To je tudi čisto umevno, ako pomislimo, da se dandanes nedelje in prazniki zlorablajo za strašno pijančevanje. Nasledek tega so potem razni zločini.

Na katol. zmernostnem shodu na Dunaju je predaval dr. Daum o „nedeljskem počitku in gostilni“. Na podlagi stroge statistike je pokazal, da se zločini ob posameznih dneh razvrščajo tako-le: Na 48 poškodb ob petkih jih pride 60—70 ob torkih, sredah in četrčkih, 103 ob sobotah, **254** ob nedeljah in 125 ob ponedeljskih!

Ravno to potrjuje tudi „Zadruga nemških zidarjev“: Izmed vseh tedenskih dni pride na ponedeljek največ — do 38% nezgod; to velja še posebno za Bavarsko, ker se tam ob nedeljah povživa največ piva.

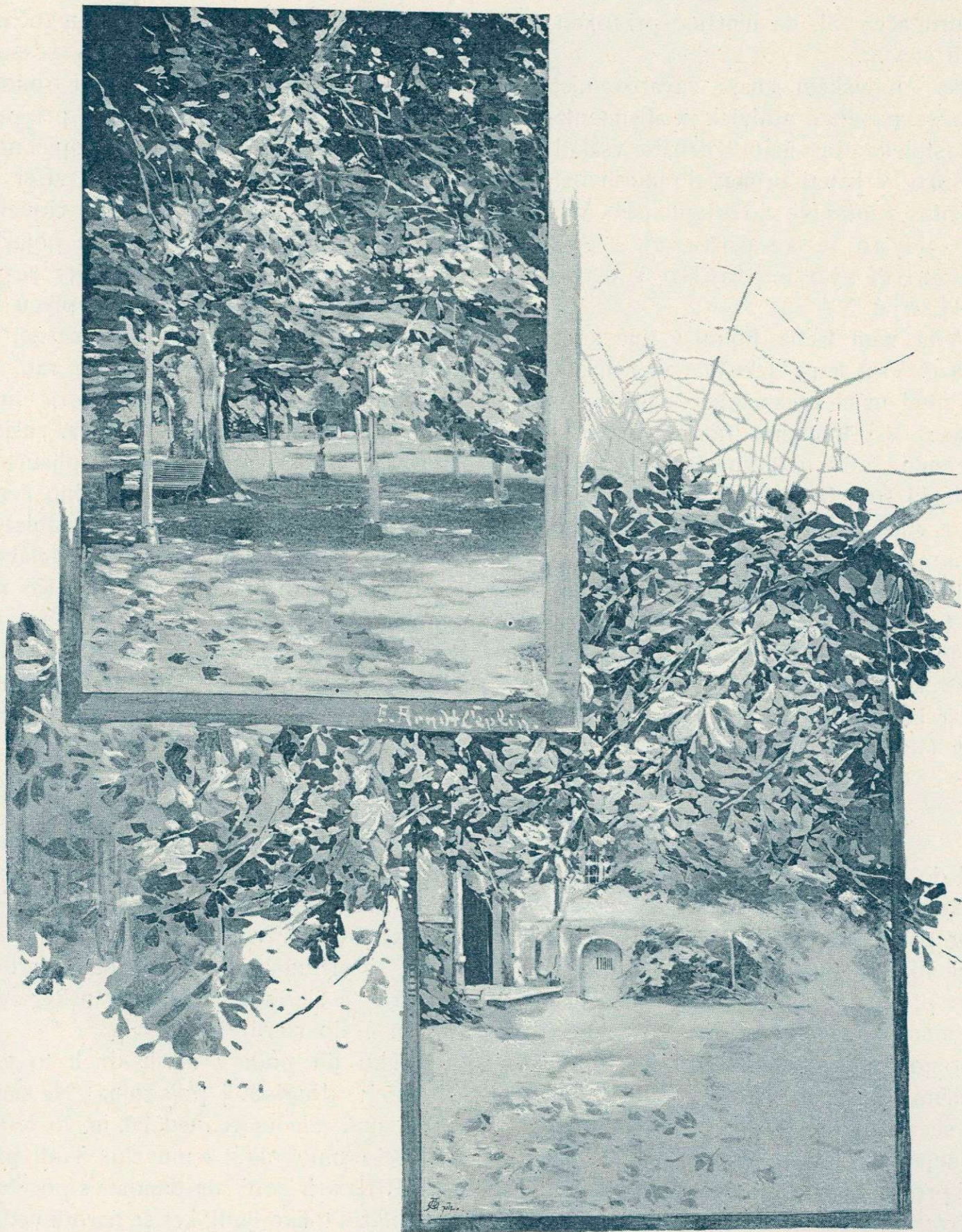
Zato se mora v boju zoper alkoholizem predvsem delati na to, da se vrne nedelji zopet njen prvotni namen in da se ne zlorablja z ostudnim pijančevanjem!

Sodnik dr. P. Schellhas v Nixdorfu je dognal sledeče: Od 216 kazenskih obravnav zoper moške obtožence radi nasilstva, poškodb, ustavljanja, razžaljenja oblasti i. t. d. jih je bilo 95 alkoholnega značaja. Ako odštejemo slučaje razžaljenja, ki so bolj lahkega značaja, najdemo za težje pogreške in zločine še neugodnejše razmerje. Lahko rečemo, da se morata zapisati dve tretjini vseh nasilstev na rovaš alkoholizma; pri surovostih deluje akutni in pri poškodbah na premoženju kronični alkoholizem.

Strašen je vpliv alkoholizma na umrljivost. Število smrtnih po alkoholizmu proizročenih slučajeve je na Finskem 6000 ali en slučaj na 420 prebivavcev. Finsko stoji v tem oziru na drugem mestu, dočim je na prvem mestu Belgija, kjer pride en tak slučaj na 325 prebivavcev. Statistika je izmed znanstvenih pripomočkov zoper alkoholizem najvažnejše orožje. Naj sledi še nekaj podatkov. V petnajstih večjih mestnih občinah je l. 1898. umrlo 3955 moških, starih nad dvajset let. Zdravniki so označili na mrtvaškem listu v 414 slučajih t. j. pri 10.5%, kot prvi ali vsaj glavni vzrok smrti — pijančevanje. Vsled pijanske norosti je sledila smrt v 88 slučajih. V dōbi od 20—39 let je umrlo vsled alkoholizma 9.5%, t. j. vsak enajsti mož; v dōbi od 40—59 let 15.9%, t. j. vsak šesti mož, in v dōbi 60 let in čez 5.8%, t. j. vsak

sedemnajsti mož. V dōbi petih let, od l. 1893. do 1898., je umrlo v omenjenem okrožju 18.931 mož, starih nad 20 let; pri teh je

število smrti vsled alkoholizma; ti slučaji naraščajo do 15.7 ‰ in zadenejo skoraj vsakega šestega moža.

Belgrad: V Topčideru.

alkoholizem provzročil smrt v 2036 slučajih, t. j. pri 10.8 ‰ ali pri vsakem devetem možu. Dōba od 40. — 59. leta izkazuje največje „Dom in Svet“ 1902, št. 11.

Gostilni in pijačam je tudi pripisovati, da prekaša število ženskih na Nemškem moške za cel milijon. Če primerjamo šte-

vilo obeh spolov pod 40. letom, najdemo 640 tisoč več moških; pri starosti nad štiri-deset let pa je ženskih za poldrugi milijon več kakor moških. Tudi pri nas najbrže ne bo drugače; žal, da nimamo pri rokah do-tičnih števil.

Na Angleškem imajo zavarovalnice za življenje poseben oddelek za abstinentne. Že četrto stoletja objavljajo te družbe vsakoletno statistiko, v kateri primerjajo umrljivost ab-stinentov z umrljivostjo drugih oseb. V s a k o leto pa se je še pokazalo, da ima vzdržnost svoje plačilo v daljšem življenju.

A ni nam treba hoditi v tuje kraje po dokaze. Vsakdanja izkušnja nas uči, da se tudi med nami uresničujejo besede svetega pisma: „Vsi umiramo razsuti, kakor voda na zemlji. Naša dedščina je prešla na tujce. Siromaki smo brez očeta in naše matere so kakor vdove. Naši očetje so grešili, in mi trpimo zaradi njih hudodelstva.“ Najmanj pri 10% vseh smrtnih slučajev moremo reči pač tudi mi sosebo pri moških: „Umrli je, ker je pil.“ In pri ravno toliko odstotkih bi se lahko izrazili: „Umrli bo, ker pije.“ Stritar ima res prav, ko pravi v smislu slav-nega Gladstona:

Žganje pogubi jih več,
kakor kuga, glad in meč.

Kdo bi mogel dvomiti, da je kriv alko-holizem premnogih s a m o u m o r o v? Pro-fesor patološke anatomije Heller je našel, da je alkohol povzročil pri 47% vseh od njega preiskovanih samomorivcev organske izpremembe, vsled katerih je potem sledil samomor. Na mlajših samomorivcih se ana-tomično ta vzrok ne dá lahko dokazati, ker se alkoholno zastrupljenje kaže šele v poznejši dōbi. Zato je pa našel tudi imeno-vani profesor, da je izmed 167 moških samo-morivcev, ki so bili stari čez 30 let, 123, to je 79.7%, gnal v smrt le alkohol.

Sploh alkohol jako oslabi človeški orga-nizem, kar opazujemo na pijancih lahko vsak dan. Telo ne more več prenašati bo-lezni, katere se ga lotevajo, in jim v kratkem

podleže. Zato vidimo včasih, da mrjejo na-videzno krepki možje, posebno na pljučnici, kakor muhe. Nezmerno zavživanje opojnih pijač je počasno otrovljenje. Najprej trpi prebavljanje. Želodec se napaja s tekočino, katere ne more prebaviti ter se sčasom vname. Njemu bližnji notranji deli trpijo ž njim vred, posebno drob, ki ima pri pre-bavi važno vlogo. V njem se nakopiči neki tolščobni obrastek. Izpočetka to sicer ni še nevarno, a sčasom premaga človeka. Bolezen se pokaže s tem, da se pojavlja posebno zjutraj hud kašelj, dokler se ne izloči bolestna materija. Zajutrek pivcu ne diši; edino, kar mu navidezno hasne, je požirek ruma ali konjaka. Če pa rabi to sredstvo opetovano — potem gorje mu! Bolezen hitro napreduje. Vodenica, sušica, srčna kap ali krvni izbruhi so pijančeve nadloge. Žal, da so pivci navadno često zaslepljeni in ne poslušajo niti najblažjih nasvetov. Večina dela, kakor oni delavec, h kateremu so poklicali zdravnika. Ko mu ta dokazuje, da je krivo njegove bolezni žganje, ter ga nagovarja, naj mu dá slovo, odgovori pijanec: „Oh, vi zdravniki tega ne razumete. Kar nam dobro dene, to nam pomaga.“

A kaj nam pomaga prijatelj, ki nas pri-jazno vabi, da nas potem — ubije!

To je le en učinek alkoholizma. Kmalu trpijo tudi možgani. Alkoholik pije za raz-vedrilo, za veselje in se raduje mamila. Po-lagoma prehodi vse stopinje omamljenja, dokler se slednjič ne zgrudi. To je pot do a k u t n e g a alkoholizma, do pijanskega de-lirija in — do smrti.

Koliko jih hodi v naših dneh to pot, eni hitreje, drugi bolj polagoma! Ne samo možje, tudi mladeniči med 20. in 26. letom podležejo mnogokrat temu zlu. Tudi pro-fesor Billroth sodi, da dandanes posebno zato zblazni toliko ljudi, ker se narodi vedno bolj kužijo z alkoholom. Seveda trpé pri tem tudi živci. O mnogih živčnih boleznih naših dni se dá dokazati, da se širijo v oni meri, v kateri se razširja alkoholizem. Tako je alkohol zavraten sovražnik našega zdravja

in najboljši pomočnik raznim boleznim. — Umevno je, da se pijančevo telo tudi manj ustavlja nalezljivim boleznim. To je posebno jasno dokazal na VIII. antialkoholnem sestanku na Dunaju profesor Gruber. Pogostoma se zgodi, da se hoče kdo z alkoholom obvarovati nalezljivih bolezni; to pa je naravnost brezumno. Kdor dela tako, ne škoduje le samemu sebi, ampak tudi drugim.

* * *

To so nekateri podatki o alkoholizmu iz najnovejše dôbe. Globoko tičimo v tem zlu posebno tudi mi Slovenci. Ker nas obdajajo zunanji sovražniki od vseh strani, skoraj nimamo časa, da bi se borili zoper tega notranjega zločinca, dasi nam razjeda mozg in kosti. A obupno naše stanje vendar še ni. Kakor smo že omenili, bo morebiti ravno velikost tega gorjá mnogim odprla

oči. Dotlej pa ne smemo držati križem svojih rok. Ako se rešijo tudi le posamezniki, že to nam mora biti dosti plačila za naš trud! Tako bomo gladili pot rešilnemu činu, ki mora slediti prej ali slej. Ljubezen do naroda in domovine nam ne sme biti prazna beseda; a ravno z odločno vojno zoper alkoholizem služimo svojemu narodu po besedah velikega papeža Pija IX., ki pravi: „Kdor si prizadeva premagati podlo strast pijančevanja, ta se vojskuje za vero, za blagostanje svojega bližnjega in za svojo domovino.“ In znani zmernostni apostol škof A. Egger piše: „Kdor reši tudi le eno dušo iz pogubnega pijančevanja, kdor iztrga tudi le eno družino iz te strašne razvade, ta ni zastoj živeli; s tem edinim činom si je pridobil velike zasluge za kraljestvo božje in za domovino. To mu bo sladka tolažba v življenju in v smrti.“

Ob tistem joku...

Rožmarina smrtni vonj
kroginkrog je zadehtel,
in ob oknu v noči sem
sanjal tiho, tiho bdel...

Plaval je moj duh vesel
črez dobrane v daljni kraj,
kjer srebrne je noči
zjasnil jasen nasmehljaj.

In ob joku tem moj duh
žalosten je onemel,
rožmarina mehki vonj
pa je kroginkrog dehtel...

Plaval je moj duh vesel
tja, kjer v rosnih je očeh
rosa zablestela mu
mehko kot solzé v očeh.

Plaval je moj duh vesel
med noči srebrne svit,
kjer mu vse drhtelo je,
kakor deve jok prikrit...

Cvetko Slavin.

Samostanska lilija.

V spomin svojega slovesa s posavske ravnine zložil **Silvin Sardenko.**

Kaj mi v dušo neprestano sili
lepa misel od nedolžnih lilij,
kaj mi v dušo neprestano sili?

Ko je mene tiha noč rodila,
morda se je tisto noč razvila
prva lilija na vrtu našem;
saj cvetel je zunaj rožni junij,
trikrat peti, trikrat zlati junij,
ko je mene tiha noč rodila.
Morebiti me je tistikrat
lepa misel od nedolžnih lilij
obsvetila prvikrat.

Kaj, da se mi iz srca ne loči
tiha misel o pokojni koči,
kaj da se mi iz srca ne loči?

Ko je mene tiha noč rodila,
morda se je tisto noč odvila
naša stenska ura prav do konca;
kladvece ni več zadelo zvonca,
in zaspala sta kazalca drobna,
in molčala je tihota sobna.
Samo moje duše prvi dihi
slišali so se po sobi tihi,
ko je mene mirna noč rodila.

Morebiti me je tistikrat
tiha misel o pokojni koči
obiskala prvikrat.

Kaj da hodi vedno k meni v gosti
kukavičja pesem o bridkosti,
kaj da hodi vedno k meni v gosti?

Ko je mene tiha noč rodila,
morda se je tisto noč selila
kukavica mimo naše koče
in je pela: Meni ni mogoče
pozabiti vaših lepih gajev
in iskati novih, tujih krajev!
Kar je brinov šopek na klobuku,
to so moji kúku ... kúku ... kúku ...,
to so moji bridkotesni klici
na zeleni bukovi gorici —

Ko je mene tiha noč rodila,
morebiti me je tistikrat
kukavičja pesem o bridkosti
obletela prvikrat.
In nocoj mi je tako pri srcu,
kakor da bi tisoč kukavic
zaplakalo tisoč bridkih pesmi
in od samih trnjevih goric.

* * *

Lenica.

(Pred znamenjem Matere božje.)

Naj zadnjikrat nocoj
pred Tvojim znamenjem
to lučco Ti prižgem;
naj zadnjikrat nocoj
poklekнем pred Teboj,
Devica vseh devic!
In radost Tvojih lic
naj se za majhen čas
razlije v moj obraz!

Še zadnji venec naj
pred belim znamenjem

na glavo ti pripnem;
še zadnjo pesem naj
pred ljubim znamenjem
zapojem, preden grem,
Devica vseh devic!

(Zapoje:)

„Z Bogom! vam Marija pravi,
z Bogom! srčno vas pozdravi:
za vas bom prosila,
oj z Bogom, prelubi,
za vas bom prosila
oj z Bogom, prelubi!“

I v a n k a.

O, Lenica, le dalje poj,
nikar ne moti se z menoj;
samó poslušat sem prišla,
kako si danes srečna vsa —
samó povedat sem prišla,
kako sem jaz otožna vsa:
da je nocoj tvoj zadnji dan,
ko pojdeš jutri v samostan.

L e n i c a.

Še ni . . . še ni moj zadnji dan,
saj mi še v jamo ne zvoní,
in v samostanu ni grobov,
nikar ne misli, sestra ti!

I v a n k a.

O, Lenica, zvoní . . . zvoní —
pa ti ne slišiš teh zvonov;
o, Lenica, grobovi so,
pa ti ne vidiš teh grobov:
kar tvoje bilo je doslej,
vse ti bo tuje zanaprej! . . .

L e n i c a.

Vse kar mi bilo je pri srcu,
vse pojde z mojim srcem spet,
in prej ne leže v grob počivat,
da pride smrt še mene vzet.

I v a n k a.

Doslej so ti pri srcu bile
nedolžnobe le golobice,
ko so smejale se na strehi,
smejalo se je tvoje lice —
a te ne morejo s teboj!

L e n i c a.

Res, te ne morejo z menoj!
Zato pa sama bom poslej
kot jasnobela golobica
smejala se še bolj kot prej!

I v a n k a.

In lilije na vrtu tvojem
ob liste se naslanjajo —
gotovo sanjajo o smrti
in žalostno naznanjajo:
Ah! me ne moremo s teboj!

L e n i c a.

O, lilije gredó z menoj!
Na licih bodo mi cvetele,
na srcu bodo mi dehte le,
in Jezus jih bo sam gojil,
z nebeško roso jih pojil.

I v a n k a.

In gornja soba z drobnim oknom,
brez tebe tak osamljena,
tožila bo, kot bila bi
čebelica omamljena,
ki so ji vzeli sladki med . . .

L e n i c a.

Karkoli hrani širni svet
najdražjih sobic in dvoran,
še ene svoje celice
ne dal bi zanje samostan . . .
Oj, samostanske celice
razlivajo najslajši mir,
ne točijo čebelice
sladkejšega medu nikjer.

I v a n k a.

A kaj — če bi čez par jeseni
pod naše okno smrt prišla
in drago mater položila
na večnomirna grobna tla!
In marsikaj sočutnih src
na materino bi gomilo
vsaj eno solzo porosilo . . .
Le ti bi, Lenica, le ti
ne mogla blizu tiste dni . . .

L e n i c a.

O, Bog ne daj, o, Bog ne daj!
A če bi res to bilo kdaj,
molitve mojega srca
bi materino dušo tam
na sredi pota do neba
gotovo bi jo srečale.
In spremile bi jo v nebo,
pred Bogom tam bi kléčale,
prosile bi ga prelepó:
Na zlati tron mi mamico
posadi — dokler v jamico
še mojih ne zakoplješ dni! . . .

Ivanka.

A kaj — če tvoja bi mladost
ob tihi nočni uri
prijokala . . . potrkala
na samostanske duri
in zaihtela bi na glas:
Tako ne more se oko
za svojo vneti zenico,
kot jaz z veliko sem močjo
ljubila svojo Lenico,
a — zdaj ne morem več do nje,
in ona k meni več ne sme . . .

Lenica.

Ne bo ji treba jokati!
Ivanka, moja bo mladost
postala druga nunica
in samostansko bo sladkost
okušala prav kakor jaz.
Nemara tvoja bo mladost
zaplakala prezgodnji čas?! . . .

Ivanka.

O, mene bo še mnogokrat
pritekla radost obiskat:
od vsake tretje ptičice
podnevu mi zapela bo,
od vsake tretje zvezdice
ponoči mi žarela bo . . .
A ti ne — — —

Lenica.

Le tiho, tiho, sestra moja!
Če silni prihrumi vihar,
pa ptice tožijo brez gnezd,
če silni pridrvi naliv,
pa nebu toži se brez zvezd —
in tvoje radosti ni več.
A rožice v samotnem kotu
noben najmanjši dih ne moti —
in taka rožica bom jaz!

Ivanka.

Jaz ti verjamem, vse verjamem,
saj če iz bridkega srca
besedo najbridkejšo vzamem —
ožalostiti te ne zna.

Lenica.

Po vsaki tvoji mi besedi
še lepša radost zaigra,
prav kakor se na rosni travi
še zalše solnce lesketa.

Ivanka.

Oj, ti o solncu govoriš,
a k meni trudna noč hiti,
na misli moje pada rosa
izpod objokanih oči.

Lenica.

Ivanka moja, tisto solnce,
ki danes mojo dušo greje,
izpilo tvoje bo solzice
in obsvetilo tvoje lice
še z lepšim smehom kakor preje
in pozabila boš na vse!

Ivanka.

Na tebe, Lenica, pa ne!
In ko boš jutri videla
na vrtu našem rosne trave,
pa misli, da so solze prave,
ki jih je dragi domek tvoj,
potočil snoči za teboj . . .

Lenica.

A ti boš jutri pastirice
zaslišala na naši strehi,
pa misli, da so tisti smehi,
ki jih smejal je božji dan,
ko mi je svetil v samostan.

Ivanka.

Kako bom mislila na smeh,
ko bodo solze v teh očeh!
Ko mi boš „z Bogom!“ klicala
na rojstnem pragu prvokrat,
ko te bom, draga, videla
na rojstnem pragu zadnjikrat!

Lenica.

Ivanka, čez domači prag
oditi mora vsak nekdanj.
In kogar kliče modri Bog,
ne gleda v hišo spet nazaj:
Po drugem pragu hrepeni,
po zlatem pragu v sveti raj!

Ivanka.

Saj lahko hrepeniš doma
po zlatem pragu v sveti raj,
kaj treba tihih celic, kaj?!

Lenica.

Navadno drobne brvice
čez vódo peljejo v goró,
navadno tesne celice
v neskončno vodijo nebo.

Ivanka.

A v tesnih celicah postane
pri srcu mnogokrat tesno ...

Lenica.

V naročju tesne celice
na varnem bom prebivala,
kot da bi spet počivala
v naročju dobre mamice.

Ivanka.

Nikar ne bodi prevesela!
Pomisli vendar, kolikrat
na tem si kraju pesmi pela —
nocoj jih poješ zadnjikrat.

Lenica.

Pomisli — kaj se ptica meni,
če poje zadnjikrat jeseni,
ko v tople kraje prileti,
še slajše si zagostoli.

Ivanka.

Še tistih dni ne pozabiva,
ko si se kakor roža živa
sprehajala po polju zlatem,
in polje v klasju je bogatem
pozdravljalo te mnogokrat —
a jutri te bo zadnjikrat.

Lenica.

Kaj méni potok se srebrni,
če mora mimo zlatih klásov,
saj kmalu bo pri gorski cerkvi
še mnogo lepših slišal glásov.

Ivanka.

Nikar ne bodi prevesela!
Premisli, kaj si doživela —
nocoj se jamica odpira,
nocoj ti zadnji dan umira,
pomisli vendar — zadnji dan...

Lenica.

Nikar ne bodi preotožna:
odpirajo se vrata rožna,
in skozi vrata silijo
nebeški žarki vsi veseli,
da bodo novo lilijo
na samostanskem vrtu greli,
pomisli — novo lilijo!

Ivanka.

Jaz mislim eno samo misel:
Nocoj se jamica odpira,
in sapa po šumečih listih
nagrobnice jesenske svira,
in žarek zadnje zarje kliče:
Nocoj ti zadnji dan umira,
nocoj umira... Lahko noč!!...

Lenica.

(sama.)

Kajneda, Mati mila,
še ni moj zadnji dan;
a kadar res bo zadnji,
na mojo desno stran
se lahno boš sklonila,
Devica vseh devic,
in venec mi povila
iz angelskih cvetic.
In zraven mi boš pela,
kar pela si tedaj,
ko z angelci hitela
v preblaženi si raj!

(Zapoje:)

„Z Bogom! vam Marija pravi,
z Bogom! srčno vas pozdravi;
za vas bom prosila,
oj, z Bogom, preljubi,
za vas bom prosila
oj, z Bogom, preljubi!“ —

„Smo pa le mož!“

Novela. — Spisal F. S. Finžgar.

(Dalje.)

VI.

Z levico si je podpiral Podlesnik glavo, desnico je držal na vročem čelu in malomarno gledal v rozeto sredi stropa. Svetli traki visokega solnca so gledali skozi spuščene gardine in se čudili doktorjevi lenobi. Zakaj luna jim ni povedala, da je že bledele, ko so se grajski vračali s plesa. Podlesnik je malo in slabo spal. Bil je silno razburjen. Pred očmi mu je trepetalo krasno lice Jelenino, v srcu je zvenela pesem Malkina. Bil je tako neskončno razdvojen sam s seboj, da bi bil najrajši povezal kovčeg in takoj odrinil kamorkoli, samo proč — proč od tatov svojega miru. Duša se je oklepala z vso mogočo silo mirne in tihe, a tako globoke in iskrene Malke, kri je pa bučala in koprnela po lepi Jeleni, v kateri je dihala samo življenje, od katere se je razlival omamen svit in vonj, kakor od lepe rože sredi vrta. Vse oblike, rezane tako dovršeno, kot bi vzrastla iz marmorja v atelijeju največjega mojstra, prozorna rdečica, nedogledno globoke oči — vse, vse to je bilo pred njim. Lagal si je iznova, da mu še mar ni te koketke, a kljub temu je čutil, kako silno ga muči ljubosumnost. Kakor iz maščevalnosti je preganjal to sliko in jo tiral iz spomina ter izkušal oživiti podobo Malkino. Toda ni je bilo moči prizvati v spomin. Videl je pač njeno belo obleko, a ni se mogel domisliti njenih oči, niti barve njenih las — nič. Kakor rahel duh je stala pred njim in na njenih ustnicah je umirala ljubezenska pesem. Zamizal je in poslušal ta glas, ki se mu je zdel čedalje bolj tuj za lokavo zemljo, čedalje vzvišenejši nad svetom, doma tam nekje, kjer ni valovanja strasti, kjer se pretaka kri po žilah tako mirno in sladko uspavajoče kakor studenček po tistem gozdu. In ta domišljija je nanj

vplivala blagodejno. Zadremal je v polsnu, držeč še vedno roko na čelu, pogovarjal se je z Malči kakor snoči in njemu je bilo, kakor bi se dva bela limbarja objemala in rahlo zibala v jutranji sapi. Zdelo se mu je, da bi to lahko vžival celo večnost, da ne bi zaželel nikoli ničesar drugega in da bi bilo njegovo življenje mirno kakor gladina tihega jezera. — — —

„Irma! Irma!“

Jelena je slonela že dalje časa na belih blazinah. Razpuščeni lasje so se ji vsipavali v bogatih valovih po lepem vratu. Na licu je bilo videti, da je zelo utrujena. Oči so pričale, da je kaj malo spala.

„Irma! Vendar se že prebudi, zaspanček!“

Irma je odprla črne oči in pogledala Jeleno, a takoj spet zamizala.

„Ne veš, kako mi danes solnce škoduje! Pred poldnem se ne ganem iz postelje.“

„Bodi v postelji do noči, ako ti drago! Samo ne dolgočasi me z večnim spanjem. Vidiš, jaz nisem celo noč spala!“

„Prav ti je, zakaj se pa zaljubiš. Igra in svoboda, to je za nas — ne pa ljubezen.“

„Hahaha! Da bi se jaz zaljubila! Kaj pa! Poglej še enkrat, da vidiš, da govoriš z menoj — z Jeleno!“

Irma se nekoliko dvigne in si popravi črne kodre s čela, pogleda ostro Jeleni v obraz, potem se pa zvonko zasmеja:

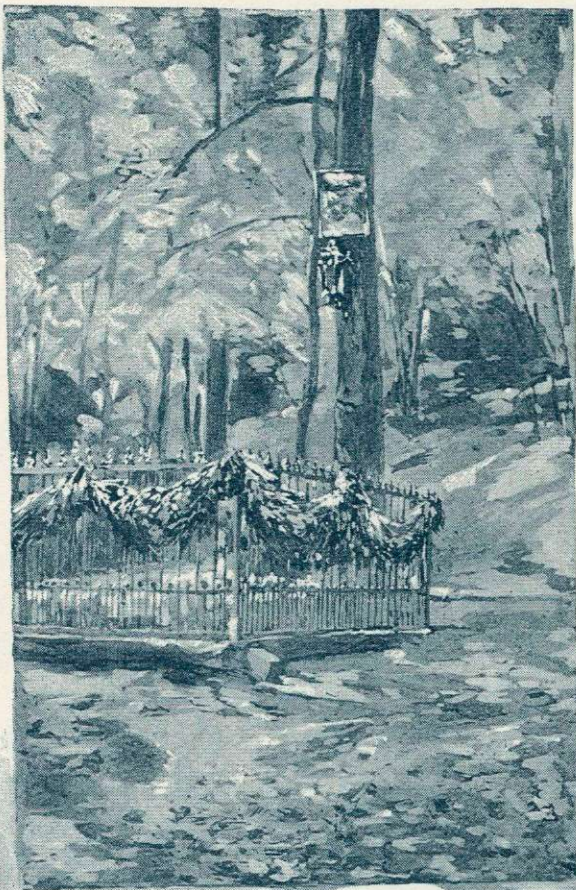
„Oh, oh, dušica! Nikar ne laži, da ne ljubiš! Obraz te razodeva. Še lune bi bilo treba, nekaj zaspanih zvezd, par globokih vzdihov in napol zvenelih rož, pa si štatistka za takega solzivega pesnika kakor nalašč.“

„Porednica! — Dva dni sva fâché, da veš!“

Pokopala se je v blazine in zagrnila jezni obrazek.

„Kako pa! Ti si bolnik, ki noče zdrav-
nika, pa želi biti zdrav. Govôri no pametno!“

Irma je odgrnila Jelenino glavo in sedla
na posteljo.

dekle! Še obleči se ne zna in v tla gleda
kot šolarica.“

„Toda vedi, da so učenjaki tudi posebneži.
In Podlesniku se bo navsezadnje zdela naj-
finejša dama in prav lahko se primeri, da bo
Malči v kratkem nazivana: gospa doktorjeva.“

„To bi bilo že preneumno! Odkrito-
srčno ti povem, da mi ni nič za Podlesnika.
Preečmeren je zame. Ali naslovček je pa
vendar lep, in mož je nadarjen tudi in
ugleden, služba mu je zagotovljena —: takih
strahov pa Malči ne zasluži!“

„Torej posledica — ukane, ali ne?“

„Da, da, ukane, pa take, da prekosiva

Belgrad: Mesto v Topčideru, kjer so ubili kneza Mihajla.
Kraj zarote proti knezu Mihajlu.

„Saj vem, da te Podlesnik jezi, ker te
je tako preziral.“

„Kaj Podlesnik! Tista Malči je vsega
vzrok. Parkrat jokavo zapoje in misli, da
bo vse vrelo za njo. Saj ni za družbo to

ž njim Zaglobo. Motto naj bode ta: Malči
ga ne sme imeti, nama pa mora hlapčevati,
dokler je tu! Potem naj gre, kamor mu
drago, naj študira, kar hoče, in naj snubi,
kakor ve in zna — samo pri Poljaku ne!“

„Toliko že dovoliš, če pripomnim — da mora biti samo tvoj hlapec!“

Irma je pomežiknila skrivaj z očmi; zakaj njeni ženski pretkanosti ne bi mogla Jelena utajiti, da je silno ljubosumna, in da ji je v srcu še nekaj drugega, kakor sama igra in zabava.

„Ali pa tvoj, meni vseeno!“ Jeleni se je pojavila na licih rdečica, ki je bila glasna izdajavka njenega srca.

„Torej ukane!“

„Ukane, górije od Zaglobovih!“

Pred obedom se grajski niso nič videli. Šele skupna miza jih je združila. Vsem se je brala na licu neka utrujenost. Gospa Tereza je bila malobesedna in zadirčna; prijemala se je za čelo, ker jo je bolela glava. Nič čuda. Bila je utelešeni red, ne več mlada, navajena čistega zraka. Snoči pa je prečula tako dolgo v zakajeni sobi, pila kozarec vina več kakor sicer, bdela do zgodnjega jutra in kesneje slabo spala. Mučila jo je zločesta migrena, in mlada trojica je morala biti pozorna in oprezna na vsako besedo, da ni gospe razdražila in razburila.

A tudi mlada ‚deteljica‘ je bila poparjena. Po hrupni veselici sta pač navadna samo dva ekstrema: nenavadna razigranost in humor ali pa — topa apatija. In prav ta se je polaščala vseh treh. Nekoliko živahnosti je razodevala edino-le Irma. Podlesnik je bil pa nenavadno molčeč, zelo bled, in znati mu je bilo, kako je nervozen. Včasih je nehoté pogledal čez mizo v Jelenine oči, pa ga je vselej pretreslo nekaj neugodnega in pogledal je takoj predse ali se pa leno naslonil nazaj in fiksiral počrnelo sliko srednjeveškega viteza, ki je visela na steni.

Jelena je igrala ulogo za ukane prav slabo. Bila je telesno zmučena, v duši pa nemirna in razdvojena. Zato ji ni teknilo kosilo, prezirala je opazke prijateljčine in za tetino mrmranje se še zmenila ni; nasproti Podlesniku je pa bila osorna, skoro neuljudna. Kadar ji je ljubeznivo ponudil jed, je odklonila redno samo z roko, pogledala pa je drugam; ali pa je sama segla po jedi, katere ji doktor ni ponudil.

Naravno je bilo, da je bil pri takem razpoloženju obed izredno hitro končan, in z mrzlimi pozdravi gole zunanjosti so se gospôda razšli.

Podlesnik je šel v sobo in začel prelistavati pergamente. Pušil je cigareto, da bi se mamil, pa se ga je lotevala omotica in zaspanost. Kmalu je sedel v naslonjaču, polpokajena svalčica mu je padla iz roke, oči so se mu zaklopile in zaspal je.

Irma je okarala Jeleno, da je tako neukretna za ukane; prijateljica se pa ni jezila, molčé je legla na otomano, Irma je spustila zaveso, skozi okno se je čulo petje škrjančev — — —.

VII.

„Čeko, čeko! Srček! Ah, ti ljubček moj zlati! Daj mi poljubček — no — nočeš? Vidiš, sladkorček — samo poljubček prej! Tako! Na, sedaj si že priden!“

Ta pogovor je poslušal Podlesnik za priprtimi oknicami. Po prstih se je približal oknu in skrivaj gledal na vrt. Tam je sedela Jelena pri vodometu, ki je nežno šumljal in trosil srebrne bisere po zraku. Jeleno je spanec popolnoma pokrepčal. Bila je sicer majčkeno blede, pa se ji je izvrstno podalo. V laseh je počivala velika rahla rdeča astra, bluzo je imela malce izrezano, krog vratu se je svetila zlata verižica, na kateri se je zibalo zlato srce z briljantom. Na prstu ji je sedel kanarček ‚čeko‘, njen ljubljeneč, ki je bil tako udomačen, da je hodila z njim na vrt, in ki se je vselej vrnil na njeno roko, če ga je zaklicala. S ptičkom je torej ljubkovala pod oknom, poljubljala ga, dajala mu sladkornih zrnec, in kanarec je prhotal s perutkami in z drobnim kljunčkom zobal iz njene roke. Podlesnik je stal dolgo za oknicami in se potapljal z vso dušo v ta ljubko idilični prizor. Jelena se mu je zdela čarobna, zamamilo mu je vsak živec in silno je bil nevoščljiv ptičku za ljubkosti, katere je vžival na njeni beli roki.

Vzdihnil je polglasno, da se je ustrašil samega sebe in odstopil od okna. Hodil je po sobi, jezil se sam na-se in opravičeval

svojo jezo. Boril se je, a vsak hip je bil premagan in vleklo ga je vnovič k oknu, kjer je zopet strmел v lepo ‚vilo potočnico‘ ob vodometu. Roka mu je že segla po zaklopnici, da bi odprl okno, pa je omagal in sedel v naslonjač. Toda ni bil vesel te zmage. Le trenutek je obsedel, dvignil se zopet, hodil po sobi in se vračal k oknu. Slednjič je obstal pri oknu, glavo je naslonil mehanično na oknice, da bi zrl kot okamenel proti vodometu. Tedaj se sproži deščica v oknici, da je nekoliko zaškripalo, Jelena dvigne oči v okno, Podlesnika je zmagalo s toliko silo, da je hipoma odprl in pozdravil gospodično. Neljubo bi mu bilo, ko bi uganila, da jo je skrivoma opazoval.

„Klanjam se, gospica!“ Govoril je nekako začudeno, kakor ne bi nič vedel, da sedi že dolgo pod oknom.

„Dober dan!“

Jelena ga ni pogledala, ljubkovala je kanarčka.

„Ptička imate? Ali se ne bojite, da bi vam ušel?“

„Ne!“ Odgovor je bil zopet tak, da je Podlesnika jezilo.

„Ali ste kaj trudni od snočnega večera?“

„Nič!“ Poljubila je kanarčka in mu gladila rumeno perje.

Podlesnik se je ugriznil v ustnico.

„Oprostite, vidim, da sem vam nadležen!“

Tedaj ga je pogledala Jelena z vso dražestjo mogočnih oči, na licu ni bilo izraženeega najmanjšega čuvstva — marmor, sam mrzli marmor — pogled pa mogočen, da je vrgel okove Prometeja okrog njegove duše. Odmaknil se je od okna in skozi mrežaste gardine kradoma pogledal še enkrat nanjo — ona je pa zrla nepremično v prazno okno.

Mladi filozof je zgrabil šop listin, jih prekladal po mizi, gledal in gledal — a videl samo črke; vsa modrost, vsa zgodovina — vse je šlo rakom žvižgat pred demonsko silo njenih oči.

„Ali je tega treba? Vraga — —.“ Jezno je bušnil kletvico, zagrabil palico in klobuk ter se napotil iz grada.

Jelena je pod oknom čula trd izrek in na njenih ustnicah se je zazibal smeh. Vedela je, da je zmagala; zopet je poljubila ‚čekota‘ in pevaje zašetal po vrtu med cvetočimi astrami.

Podlesnik se je šel izprehajati iz grada po stezi, kjer ni še nikoli hodil. Pomislil ni čisto nič, kam gre. Zahrepenel je po samoti, po tistem logu, da bi sredi narave mirno razmislil svoje stanje in si utešil nemir, ki se mu je budil v prsih. Misli so mu begale po glavi, mračno je zrl predse in ni poslušal ptičev, ki so se ščebetajoč poskrivali po grmih in iskali vejic-zibelk, kjer bodo nočevali; ni ga motilo brenčanje hroščev, ki so frčali neokretno po zraku, ni se menil za cvetje, ki je dehtelo in vonjalo krog njega. Bil je apatičen in živel je samo svoji notranjosti.

Dospel je v log, kjer so goste, starodavne bukve z gigantskimi rokami tvorile temno streho. Kroginkrog je dišalo po suhljadi in po trhlem lesu, kar tako ugaja v gozdu, ker človek kar začuti, da se tu neha vsa parfumovana kultura, da tu žije nedotaknjena narava z neoskrunjeno poezijo, da je tu veliki tempelj čiste prirode. Mahova klopica ga je zvabila, in sedel je v mehko naročje tihega gozda.

Žarek zahajajočega solnca je gledal skozi listje in na rumenih tleh črtal žolto, zlato liso. Podlesniku je bilo zelo udobno. Zapustila ga je nervoznost, mislil je mirno in trezno, kot mislijo prirodni ljudje, ki niso umetno vzgojeni in nimajo pomehkuženih src ter prenapetih živcev. Zdelo se mu je, kakor bi se prebudil iz sitnih sanj, v katerih je igral sila žalostno ulogo, zanj tako neizmerno poniževalno, da bi se je moral sramovati celo življenje.

„Tako“, je rekel možko, „kot se raztrga dolžno pismo po prejetem plačilu, tako raztrgam in uničim jaz nocoj vse. Umetnost in znanstvo — to bo moja ljubica; ta me nasiča, miri in blaži. Vse drugo — vihar in pene!“

Zažvižgal si je veselo pesem, v grmu se mu je odzval kos — — —

Domov gredé si je izbral drugo pot. Zavil je med travnike in njive, kjer je v večerni rosi tako lepo dišalo po seči in pokošeni travi. Ko si je domislil, da je zamudil večerjo, se je ustrašil izpočetka, potem pa je bil celo vesel, češ: Naj mi odpove gospa hrano, tem bolje; rad bi bil svoboden, v tej družbi pa ne morem biti nikoli.

Ker mu ni bila pot dobro znana, je prišel precej kasno do vasi. Skozi okna se je svetila tuintam medla luč, zaropotal je voz poznih delavcev, a sicer je že vse mirovalo po vasi. Nevedé ga je privedla pot mimo Poljakove hiše. Počasi je stopal mimo nje, ne vedoč, čigava je pravzaprav; kar se oglasi nad njegovo glavo klavir. Akordi so naraščali in bučali, pa se topili in umirali kakor valovi na morju. Obstal je. „Malči!“ mu je nekaj velelo. Srce je utripalo hitreje, ozrl se je na levo in desno, da ga ne bi kdo opazil. Skozi okno je zazvenel znani glasek, pod milo nebo je plavala ljubezenska pesem in umirala na ustnicah tiste deklice, katero je občudoval na veselici. Za to pesmijo se je vrstila druga in tretja — iz vsake je dihala globoka duša, nežno čuvstvo in toliko srčnega bogastva, da je doktor obstal na mestu in se ni genil, dokler ni umolknil klavir. — V gradu ga je čakal Janez ter povedal, da gospe ni bilo pri večerji, pa da je zanj še vedno pripravljeno, naj le gre v obed-

nico. Stisnil mu je nekaj drobiža v roko in takisto kuharici, ker sta ga morala čakati — a jedel ni.

V sobi je dobil na mizi pismo urednika, ki ga je prosil, naj mu takoj pošlje rokopis. Pustil je za njega pol pole, ker je prepričan, da je že mnogo zanimivega spisal.

To pismo je vplivalo vničevalno na Podlesnika. Jutri naj pošlje rokopis, katerega je zatrdno obljubil, a on ni zapisal razen nekaj beležk še čisto nič.

Kakor bi kdo potegnil zaveso izpred njega, tako je bil hipoma trezen. Dasi truden, je prižgal svetilko, sedel k beležkam in pero je begalo po belih polah, dokler ni že v jutro napisal toliko, kolikor je bil obljubil. Svital se je dan, Janez je kašljal po dvorišču in kladel konjem. Podlesnik zapečati spis in mu ga izroči, da ga takoj zjutraj oddá na pošto. Janez ga je čudno gledal in ko je krevsal s pismom v svojo sobico in tiščal v žuljavi desnici zopet par desetec, je mrmral, da tako pridnih gospodov še ni bilo v gradu.

Podlesnik je pa legel na posteljo z mirno vestjo, da je držal dano moško besedo, zavest, ki ga je tudi sladko uspavala do spanja. In spanja je bil potreben že ves čas sém, odkar se je bil zagledal v Jelenine oči in zaljubil v Malkin glasek...

(Konec.)

Jesen se budi...

Jaz sem vas ljubil, vi tihi večeri,
ki ste prihajali, srečo v rokah,
z vami prihajale sanje so k meni,
k meni na mehki, na zeleni mah.

Bližali so se mi dragi obrazi,
name je zrlo ljubeče oko,
kadar je trudno zbledelo mi lice,
kadar srce mi je bilo težko.

K meni so stezale skrbne se roke,
da pokazale bi varno mi pot,
kadar bučalo je morje življenja,
in se razlivala tema povsod.

Kje so obrazi, kje skrbne so roke,
kje so zdaj tiste ljubeče oči?...
Rožice zadnje cvetó na poljani,
v gozdnih vrhovih jesen se budi...

Roman Romanov.

Borze in borzni posli.

Opisal Albert Žnideršič.

V XX. stoletju gotovo ni več trgovca, kateri ne bi bil slišal o borzah. Ker je pa mnogo takih, katerim so borze in njih razne uredbe popolnoma neznane in ker si dandanes moderne velike trgovine ne moremo misliti brez ozira na borze, hočemo podati čitateljem „Dom in Sveta“ splošen popis o borzah in kupčijah, katere se na njih sklepajo. Upamo, da bo spis zanimal tudi one naše čitatelje, ki se ne bavijo s trgovino; saj so „borzna vprašanja“ dandanes na dnevnem redu; ž njimi se bavi vsa javnost, o njih se govori v zbornicah in v časopisju. Dnevnik prinašajo vsak dan borzna poročila, in v državnih zborih se prepirajo stranke o prenaledbi in o zakoniti preosnovi borzne trgovine. Nečemo se spuščati v ta težavna vprašanja, od katerih rešitve je odvisno lice svetovne trgovine in obstoj in moč raznih stanov. Naš namen je le ta, da seznanimo čitatelje z bistvom borze, da bodo mogli tembolje presojati dotična vprašanja.

I.

Kaj je torej borza?

Borza je kraj, na katerem se zbirajo trgovci v interesu svoje obrti, da se dogovarjajo splošno o trgovskih razmerah in da sklepajo tam trgovske posle. Odkod prihaja ime „borza“, ni prav jasno. Večinoma izvajajo to ime od trgovske obitelji „Van der Beurse“ iz mesta Brügge v Holandiji, ker so imeli trgovci v hiši te rodbine takšne sestanke. Drugi zopet mislijo, da je ime „borza“ prišlo od imena neke palače v mestu Amsterdamu, na kateri so bile vklesane tri denarne mošnje — „borze“.

Sodi se, da so trgovci ustanovili prve borze l. 1531. v Brüggu in v Antwerpenu; nekoliko let pozneje jih nahajamo tudi na Francoskem, Angleškem, Nizozemskem in v Hamburgu. Izpočetka so trgovale te borze edino le z navadnim blagom.

Borze so postale kmalu središča gospodarskega in trgovskega prometa, in zato so dobile odločilni vpliv v razvoju narodnega gospodarstva. Dandanes so se borze tako razvile, da je brez njih v trgovini, posebno v denarnem in kreditnem prometu, postal nemogoč vsak napredek; saj je na borzah zedinjena ponudba s popraševanjem po

blagu; to obojno pa je odločilni regulator za fiksiranje cen v prometu. Jasno je, da razmerje med ponudbo in popraševanjem ni stalno, ali vkljub temu se splošni promet ravna po tem razmerju.

Borzno gospodarstvo ne vpliva samo na življenje in na srečo onih, kateri delajo na borzi, marveč se dotika tudi političnega in trgovskega organizma države in narodov. Indirektno vplivajo borze na vsakega posameznika v državi; navadno se seveda ljudje tega ne zavedajo, pač pa čutijo vpliv borze ob koristnih ali škodljivih posledicah na svojem gospodarstvu. Borze so torej barometer, na katerem lahko opazujemo gospodarski in politični položaj, kakor tudi prometni napredek narodov.

Večji del ljudstva vé o borzah edino to, da se tam izdajajo tečajnice (Coursblatt), obvestila o trgovini in da se tam trguje; te trgovine same pa ne razumejo. In to je eden glavnih vzrokov, da velika trgovina pri nekaterih narodih ne napreduje. Na borzah se trguje z vsakovrstnim blagom, z menjicami in z drugimi efekti, če prav se ti predmeti ne prinašajo na borzo; tam se fiksirajo premije za prevažanje in zavarovanje blaga, kakor tudi vse za gospodarstvo in trgovino važne postavbe.

Gledé na različnost predmetov, s katerimi se trguje, razlikujemo: borze za promet blaga in efektov (Waren- und Effecten-Börsen) borze za promet blaga (Waren-Börsen), borze za promet efektov (Effecten-Börsen), in borze za promet z domačimi pridelki (Special-Börsen). V avstro-ogrskem cesarstvu imamo borze za promet efektov na Dunaju, v Budimpešti in v Pragi; za promet blaga v Trstu, Budimpešti, na Dunaju, v Pragi, Lvovu, Gradcu, Lincu in v Černovicah. Specialne borze so na pr.: V Pragi za sladkor, v Liverpoolu za volno, v Lipskem za knjige i. t. d. Borze se nahajajo v velikih, krasnih palačah z velikimi dvoranami, katere so razdeljene na več delov. En del je določen samo za mešetarje in agente in se imenuje „parket“ (innerer Schranken); v drugem delu se zbirajo borzijanci in špekulanti, in to so „kulise“ (äusserer Schranken); v tem delu imajo večji kapitalisti posebne oddelke.

V interesu vsakega trgovca je, da marljivo obiskuje borzo, ali — če mu to ni mogoče — da pogostoma bere borzna obvestila, ker na ta način spozna različne cene blaga, ponudbo in popraševanje po trgovskih predmetih, gospodarske in politične prilike in neprilike, katere vplivajo na cene in na spekulacijo. Veliko gospodarsko važnost borz so spoznale tudi države in so monopolizirale uredbo teh institutov; izdale so borzne zakone in uredile javno kontrolo nad posli, kateri se tam sklepajo. Borzni starejšine, katere imenujejo borzijanci med seboj, so odgovorni, da nobeden član ne dela proti določbam.

Splošna vsebina borznih zakonov je naslednja: Borzo smejo redno obiskovati samo člani borznega zbora, kakor tudi drugi trgovci in tujci, če plačajo vstopnino. Prepovedano je priti na borzo trgovcem, ki so v konkurzu, bankroterjem, ženam in osebam pod kuratelo. Posli se na borzi sklepajo vsak dan, razen nedelj in praznikov, navadno od 11. do 2. ure popoldne. Borzni statuti govoré nadalje o pravici in dolžnosti borznih starejšin, o dolžnosti mešetarjev, o načinu likvidiranja trgovskih poslov, o publiciranju službene tečajnice po vsaki borzi. — Ti statuti so mero-dajni samo za oficielno borzo, katere poslovanje nadzira vladni komisar, a drugo borzo (Nachbörse) imajo borzijanci še v posebnih dvorinah, ko je končana oficielna borza. Razen teh dovoljenih sestankov so še drugi, kateri so pa prepovedani; k njim se shajajo spekulanti v kavarnah in sličnih lokalih; imenujejo se zakotne borze (Winkelbörsen).

Trgovcem ni vedno mogoče, osebno sodelovati pri trgovini; zaradi tega so prisiljeni, da si vzamejo na pomoč mešetarje, ali borzne agente, katerim so vsi trgovski posli natančno znani. Nekateri mešetarijo samo z blagom, drugi z efekti in menjicami. O dolžnostih in delokrogu javnih in zapriseženih posredovavcev govoré trgovske postave in borzna pravila. Poleg javnih so tudi privatni posredovavci, kateri lahko ravno tako opravljajo posle na borzi; razlika je samo ta, da jih ne vežejo posredovalna pravila. O vsakem sklenjenem borznem poslu izdajejo stranke ali posredovavci sklepna pisma (Schlussbrief), katera so slična kupno-prodajnim pogodbam in morajo biti spisana na posebnih, za to pripravljenih blanketih. V novjšem času trgujejo in spekulirajo trgovci tudi s pomočjo bank in komisionarjev (Bank- und Commissionsgeschäfte).

Način poslovanja na borzi je navadno sledeči: Če hočemo skleniti na borzi kupčijo, moramo priti na borzo v uradnih urah, poiskati agenta in mu naročiti, naj on kupi ali proda na naš račun določen predmet. Kako se kupčija dalje razvija, to ni več naša skrb, ker nas bo posredovavec o vsem obvestil in nam poslal popoldne sklepna pisma v podpis. Dolžnost trgovčeva je, da vse, kar je količkej važno, zapisuje po časovnem redu v borzno knjigo, katera je zanj trgovska knjiga in kot takšna v vsakem oziru zelo važna. Seveda ima trgovec tudi dolžnost, da zapisuje plačano provizijo posredovavcu v posebno knjigo.

Borzni posli z blagom.

Narodno-gospodarski pomen trgovine zahteva, da se blago pravično razdeljuje med odjemavce; v tem je tudi riziko za trgovca, ker on mora pripeljati blago vedno na ono mesto, kjer ga potrebujejo, in v onem času, kadar ga potrebujejo. Zaradi tega so stari trgovci skrbeli, da so jim bila skladišča vedno polna blaga; kjer tega niso mogli izvršiti posamezniki, tam so jim pomagale javne oblasti, ki so zidale državna in mestna skladišča, katera so polnili trgovci z blagom. Ta način trgovine je zahteval seveda velike glavnice, katere so dolgo časa ležale mrtve v skladišču, in zato je v obliki izgubljenih obresti skoro izginjal eventualni dobiček posameznega trgovca. Da bi se izognili tej nepriliki, so iznašli drugačen način, po katerem bi mogli priti z večjim dobičkom do blaga. Že po več mesecev, preden so dejansko potrebovali blaga, so sklepali kupčije. Blago še ni bilo ne zrelo, ne pripravljeno, a bilo je že prodano, da ga o določenem času vzame kupec. Na tej podlagi so se razvile različne vrste teh kupčijskih poslov. Z ozirom na način likvidacije razlikujemo sledeče glavne vrste:

1. Posle s pripravljenim blagom (Geschäfte in prompter Ware), kjer se kupno-prodajni predmet mora izročiti kupcu prihodnji dan po sklenjeni trgovini;

2. posle z že odposlanim blagom (Geschäfte in rollender oder schwimmender Ware). Prodajavec mora v času po sklepanju kupčije imeti v roki pismeni dokaz, tovarni list, ali izpričevalo (connaissance), da je blago v resnici odposlano;

3. posle z blagom, katero se ima nakladati v določenem času (Geschäfte auf Verladen in einer bestimmten Zeit);

omenjene tri vrste borznih poslov se sklepajo vedno po predloženih vzorcih;

4. dobavne posle (Lieferungsgeschäfte) z blagom, katerega prodajavec v času, ko sklepa kupčijo, v resnici nima v zalogi, marveč ga misli šele dobiti do časa, ko bi ga kupec rabil;

5. ročne posle (Termingeschäfte), kateri pa pravzaprav niso nič drugega, kakor neka vrsta dobavnih poslov. Pri ročni kupčiji opredeljuje borzni statut vrsto in kupno-prodajno količino blaga. Zahteva se, da „vrsta blaga odgovarja borznemu običaju (borzni usanci), da je najmanjša prodajna količina „kup“ 1000, 500, ali 100 *q* in da se samo večkratnik takšnega kupa sme staviti v promet.

Vsi ti posli se likvidirajo tako, kakor borza določuje. Vse posle, razen ročnih, sklepajo stranke naravnost med seboj. Ročne posle pa sklepajo pri posebnih uradih za obračunanje (Abrechnungs- oder Arrangement-Bureau).

Prvi trije omenjeni posli se štejejo med efektivni promet borze, ker prodajavec blago v resnici izroči kupcu, dočim so dobavni in ročni spekulativni, ker stranke računajo samo na dobiček, katerega hočejo doseči na razliki med dnevno ceno in med ono, katero bo imelo blago ob času likvidacije. Prodajavec torej, kateri sklepa dobavni ali ročni posel, nima blaga, katerega bi mogel izročiti kupcu; pravimo, da se kupčija sklepa „in bianco — na belem.“ Efektuiranje kupčije se mora odgoditi na določen rok.

Ročni posli so efektivni, če se ob ustanovljenem roku likvidira posel v resnici z blagom; v nasprotnem slučaju so spekulativni, ker stranke likvidirajo posel z izplačilom razlike, katera nastane med pogojeno ceno in med ono, katera se pokaže na dan likvidacije. Tako so nastale iz reelne trgovine spekulantske igre, katere so na borzah znane pod imenom agiotage (Börsen-Spiele, Wette).

Poprej so trgovci posredovali zameno blaga med proizvajavci in med odjemavci ter so gledali, da pri tej preprodaji dosežejo svojo korist. Dandanes pa iščejo dobička največ v razlikah cen na raznih tržiščih in ob raznih časih. Seveda je sklepanje kupčije v izročbi in prejemu blaga mnogokrat zelo riskantna spekulacija, posebno pri velikih količinah blaga. Pri nakupovanju prekomorskega blaga sklepajo navadno s prodajavci pogodbe za prodajo blaga, katerega nameravajo šele pozneje naročiti v prekomorskih deželah.

Zato pa borzna trgovina naravno bolj služi spekulaciji, kakor prometu blaga. Statistika o sklenjenih kupnih pogodbah na svetovnih borzah nam dokazuje, da stoji število spekulativne trgovine proti efektivni kakor 20 : 1. Na borzi v Berolinu je sodelovalo n. pr. pred nekaj leti okoli 250 trgovskih tvrdk. Dokazano je pa, da 100 od njih ni imelo nikdar niti skladišča, niti žita v zalogi; ti psevdo-trgovci so v žitni kupčiji delali samo z diferenco na ceni. Letni promet je znašal okoli 27 milijonov *hl* žita. A v Berolinu je v resnici prišel samo dvajseti del tega žita in $\frac{19}{20}$ kupljenega in prodanega žita v resnici ni bilo niti na trgu, ampak samo v spekulaciji „in bianco“!

In kako se spekulira?

Spekulant mora skrbno zasledovati stanje pridelkov v produktivnih deželah in na različnih tržiščih; on pazi na izvestja o dobrem in slabem vremenu, pretresuje statistiška poročila o žetvah in o setvah, ter jih primerja z uspehi prejšnjih let; poizveduje o izvozu in uvozu blaga iz drugih dežel, spoznava množino sklenjenih efektivnih in spekulativnih poslov, razmotriva padanje in rastenje cen pri blagu. Vse to mora primerjati s političnimi razmerami, vpoštevati državne trgovske dogovore, prometna sredstva ter tržišča — in šele potem, ko je vse to premislil, si ustvarja mnenje o trgovskem položaju na tržišču, kombinira za prihodnost in torej — spekulira! Pri tem pa je treba seveda mnogo razumnosti, duha, vaje in — sreče!

Spekulant mora biti pripravljen na vse mogoče slučaje pri kupčiji. Dasi se odloči, da bo sklenil trgovsko pogodbo na podlagi najgotovnejših in najtočnejših računov, vendar mora vkljub temu biti pripravljen vsak čas, da se mu posel ponesreči; računati mora torej vedno tudi z izgubo. — Spekulant mora biti premožen in dober gospodar. Prej, nego se odloči za kak posel, ne sme misliti na dobiček, ampak mora sam sebe vpraševati, koliko sme izgubiti. Kdor ne dela tako, pride kmalu ob svoje premoženje, če nima posebne sreče!

Spekulacija je sicer duša vsaki trgovini, vendar je jasno, da utegne na javni blagor tudi slabo vplivati. Zato so se že v srednjem veku trudile razne države, da omeje spekulacijo z raznimi postavami, ali vecinoma zastonj! V XVII. veku je prepovedala Holandija prodajo blaga „in bianco“, — ali ta zakon ni mnogo pomagal. Od tega časa so izkušale evropske države preprečevati slabe strani neomejene spekulacije. L. 1824.

so izdali v Holandiji prvi opravilnik za sklepanje spekulativnih in ročnih poslov na borzi; danes imajo že vse borze take posebne postave.

Moderna tehnika ročne trgovine.

Borzno gospodarstvo se seveda najbolje spozna iz zgledov. Zato jih hočemo v naslednjih vrsticah navesti nekoliko.

Mislimo si dva spekulanta *A* in *B*, katera skleneta junija meseca ročni posel za 20.000 *q* pšenice po 15 K za septembrski termin. Oba spekulanta mislita različno o prihodnji premeni pšenične cene. Spekulant *A* kot prodajavec misli, da cena pšenice do septembra pade, recimo na 14 K, da bo on torej dobil po 1 K pri vsakih 100 *kg*. On spekulira „à la baisse — na nižjo ceno.“

Spekulant *B* kot kupec goji ravno nasprotno upanje; on misli, da cena pšenice do septembra naraste, recimo na 16 K, da bo torej on dobil po 1 K pri 100 *kg*. On spekulira „à l' hausse — na višjo ceno“. V septembru je cena pšenice na primer 15.50 K. Spekulanti likvidirajo kupčijo lahko na dva načina: efektivno in spekulativno. Ako prodajavec *A* nima pšenice v zalogi, jo mora kupiti na borzi po 15.50 K in jo prodati kupcu po pogodbi po 15 K. On torej izgubi 50 vin. pri 100 *kg*, ali 10.000 K pri 20.000 *q*. Zraven tega imata še obe stranki stroške in trud pri izročbi in prejemu blaga, katerega je sto vagonov. Ali recimo, da obe stranki nečeta likvidirati kupčije efektivno, ker bi n. pr. prodajavec *A* zraven truda izgubil še 10.000 K, in bi na primer kupec *B* ne vedel, kaj naj počne s toliko količino blaga. V tem slučaju se zdi obema najboljša, da prodajavec *A* izplača kupcu *B* samo razliko ali diferenco cene, t. j. 10.000 K od 20.000 *q*. Rezultat za oba je isti, kakor da bi bila trgovina efektivno likvidirala; prihranila pa sta si trud, skrb in druge stroške.

Iz ročne trgovine se je razvila torej diferenčna kupčija. Ves spekulativni značaj tega posla se je pokazal šele v zadnjem stadiju, pri likvidiranju kupčije.

Trgovina, katero sta sklenila spekulanta *A* in *B* v juniju, pa ni bila edina na borzi; slične posle so v istem času sklepali tudi drugi spekulanti, recimo tudi za septembrski termin in za isto količino pšenice, ali po različni ceni. Mogoče je tudi, da so ti drugi spekulanti v zvezi s prvim. Trgovina bi se torej lahko tako-le razvila:

Vzemimo, da je *B* v juniju od prodajavca *A* kupljenih 20.000 *q* pšenice prodal „in bianco“ spekulantu *C* po 15.40 K; ta jo je zopet prodal spekulantu *D* po 15.30 K in ta zopet spekulantu *E* po 15.80 K.

Nastala je sledeča vrsta:

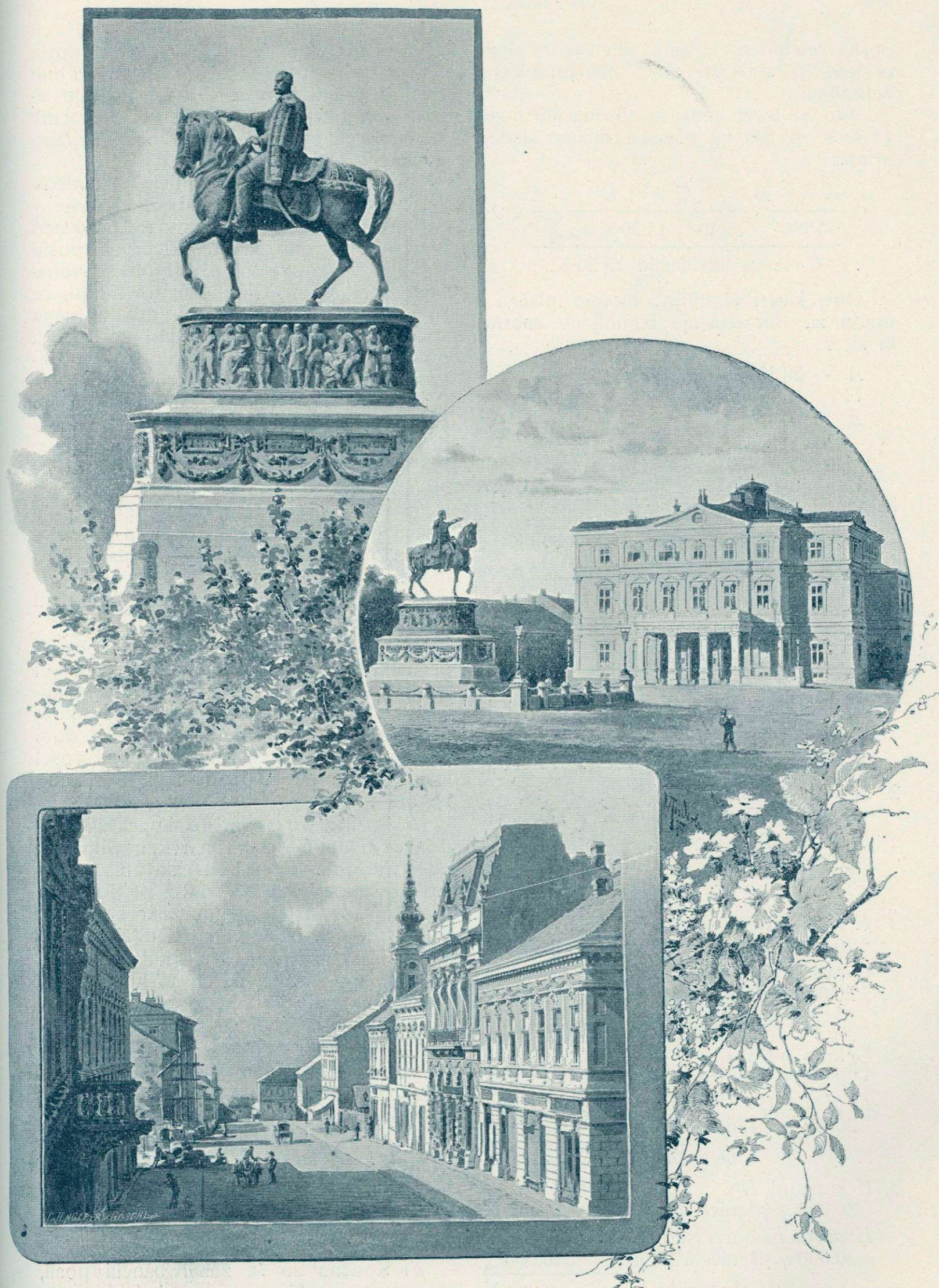
<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>E</i>
15.—	15.40	15.30	15.80 K,	

iz katere razvidimo, kateri spekulant je na dobičku, kateri na izgubi. Rezultat bi bil ta:

<i>B</i> dobi	40	vinarjev na <i>q</i> ;
<i>C</i> izgubi	10	„ „ „
<i>D</i> dobi	50	„ „ „

Po pogodbi bi bila torej pšenica v štirih skladiščih prej, nego dospè v zalogo zadnjega kupca *E*, in štirim osebam bi se morala izplačati kupno-prodajna vsota. Stroške pri izročbi in prejemanju blaga bi trpele tudi štiri osebe. Na ta način likvidacije bi potratile stranke mnogo časa in truda. Najenostavnejši način je brez dvoma ta, da prodajavec *A* izroči blago direktno poslednjemu kupcu *E* in da stranke poravnajo svoje računsko razmerje z izplačilom razlike na ceni. Ta način likvidacije se imenuje: „arrangement“. Pa tudi ta je neprikladen, ker kupno-prodajne cene ne ostanejo v tem slučaju trgovska tajnost.

Borzne oblasti so tudi ta način odstranile ter osnovala že prej omenjene „urade za obračunanje“ (Abrechnungs- oder Arrangement-Bureaux). — Vsak spekulant, kateri sklepa na borzi ročne posle z blagom ali z efekti, mora biti član tega urada in mora dovoliti, da se v tem uradu likvidirajo njegovi posli, ker drugače ne bi smel priti več na borzo. Radi tega mora vsak član pred zvršetkom vsakega meseca zapisati v „listino za obračunanje“ (Abrechnungs-Liste) vse svoje ročne posle, kateri se sklenejo zadnje dni prihodnjega meseca, in mora označiti tudi količino blaga, katera se ima izročiti, odnosno prejeti (Aufgabe der Lieferungs- und Uebernahms-Saldi). To listino mora poslati v urad. Urad pregleda listino in naznani morebitne pogreške dotičnemu članu. Potem se v uradu izvrši takozvana kompenzacija cene za naznanjene količine kupljenega ali prodanega blaga na podlagi dnevne cene za likvidacijo; oni, ki so izgubili, morajo plačati izgubo na ceni, in ta se razdeli med one člane, kateri dobivajo. Spekulant, kateri ima izročiti blago, mora pet dni poprej poslati v urad takozvano „naznanilo“ (Kündigungszettel), in urad

Slike iz Beograda: Spomenik kneza Mihajla. Ulica kneza Mihajla. Kraljevo srbsko narodno gledišče.

pošlje onemu spekulantu, kateri mora blago prejeti, „overo v n i c o“ (Beglaubigungs-Schreiben).

Ako je torej cena za likvidacijo posla 15.50 K za 100 kg pšenice, imamo sledeči primer:

A	B	C	D	E
15.—	15.40	15.30	15.80	
Cena za likvidacijo 15.50 K.				

Oni, kateri izgubijo, morajo plačati v uradu za obračunanje izgubljene zneske, in sicer:

A	— 50 K	krat	20.000 q	=	10.000 K
C	— 10 „	„	„	=	2.000 „
E	— 30 „	„	„	=	6.000 „
Skupaj					18.000 K

Urad razdeli to vsoto med one člane, kateri dobivajo, in sicer:

B	— 40 K	krat	20.000 q	=	8.000 K
D	— 50 „	„	„	=	10.000 „
Skupaj					18.000 K

Primer bi se dal tudi tako-le pojasniti:

1. A kupi na borzi
20.000 q pšenice à 15.50 K = 310.000 K
A proda B-u
20.000 q pšenice à 15.— „ = 300.000 „
A izgubi torej . 10.000 K
2. B kudi od A-a
20.000 q pšenice à 15.— K = 300.000 K
B proda C-u
20.000 q pšenice à 15.40 „ = 308.000 „
B dobi torej . 8.000 K
3. C kupi od B-a
20.000 q pšenice à 15.40 K = 308.000 K
C proda D-u
20.000 q pšenice à 15.30 „ = 306.000 „
C izgubi torej . 2.000 K
4. D kupi od C-a
20.000 q pšenice à 15.30 K = 306.000 K
D proda E-u
20.000 q pšenice à 15.80 „ = 316.000 „
D dobi torej . 10.000 K
5. E kupi od D-a
20.000 q pšenice à 15.80 K = 316.000 K
E proda na borzi isti dan
20.000 q pšenice à 15.50 „ = 310.000 „
E izgubi torej . 6.000 K

Še enostavneje se likvidirajo ročni posli, če je z uradom za obračunanje v zvezi tudi giro- in clearing-promet. V tem slučaju izenačijo ti zavodi dolgove in zahteve strank s prenosom osebnih računov in z vknjižbo od enega računa na drugi.

Spekulanti, kateri sodelujejo pri spekulaciji à l' hausse in à la baisse, sklepajo v istem času tudi drugo trgovino, pri kateri upajo dobiti ono, kar bi pri prvem poslu izgubili. Ti popravni posli (Meliorations- oder Bonifications-Geschäfte) odvrčajo, če so sklenjeni v pravem času, od dotičnega spekulanta velike izgube, dasi so tudi ti posli riskantni. Za spekulacijo so še najprikladnejši takozvani „nagradni posli“ (Prämien-Geschäfte), pri katerih spekulanti že ob času, ko sklepajo trgovino, lahko določijo, kolika sme biti največja izguba. Razlika torej med ročno in nagradno trgovino je ta, da pri ročnem poslu ne vemo, koliko moremo dobiti ali izgubiti, dočim pri nagradnem poslu ne vemo, koliko moremo dobiti, vemo pa, koliko moremo največ izgubiti.

Nagradni posli so različni: enostavni in zloženi.

a) Posli z enojno nagrado kupca ali prodajavca (Einfache Prämien-Geschäfte auf Nehmen oder auf Geben) so oni, pri katerih ena stranka ob času, ko sklepajo kupčijo, plača neko nagrado in s tem dobi pravico v določenem roku likvidirati posel efektivno ali pa tako, da izgubi plačano nagrado.

b) Posli z odstopnino kupca ali prodajavca (Dont-Geschäfte mit Reugeld, Vor- oder Rückprämie mit Ecart) so oni, pri katerih se kupčija lahko likvidira po pogodbi, ali se lahko od nje odstopi, ako se izplača izvestna vsota, odstopnina (Reugeld).

c) Zloženo vrsto nagradnih poslov pa imamo v slučaju, če en spekulant plača dvojno nagrado in tako dobi pravico, da kupi ali proda drugi stranki izvestno količino blaga proti pogodbi, ali pa da likvidira kupčijo z izgubo plačane dvojne nagrade (Doppeltes oder zweiseidiges Prämien-Geschäft).

č) Še bolj zamotani zloženi posli nastanejo, ako ena stranka dobi pravico, da v določenem času proda drugi stranki blago za nižjo ceno, kakor je dnevna, ali pa se obveže, da stori eno ali drugo. (Stellage-Geschäfte).

d) Končno so še znani bančni posli, pri katerih se nakup ali prodaja lahko po-

novita. (Noch-Geschäfte auf Nehmen oder auf Geben, Muss-Geschäfte), in

e) oni posli, pri katerih se izročba, odnosno prejemek blaga lahko odgodita. (Prolongations-Geschäfte, Report- und Deport-Geschäfte).

Da čitatelji lažje razumejo te zamotane trgovske posle, podamo tu primer za likvidiranje *baisse* - špekulacije. Čitajoč borzna poročila, opazim, da cena ovsa od nekega časa sem vedno pada. Evo priložnosti za špekulacijo *à la baisse*! Prašam brzojavno bankirja, kaj on misli gledé *baisse*-špekulacije z ovsom. Bankir mi jo priporoča in zahteva pokritja 2000 K od kupa (1 kup = 1000 q). Takoj odgovorim bankirju, da naj proda na moj račun „in bianco“ ta mesec, če bo cena ovsa še naprej padala, 5 kupov (5000 q) ovsa za „ultimo“ ali zadnji dan prihodnjega meseca. Za morebitno izgubo na diferenci pošljem mu 10.000 kron za pokritje.

Ob koncu meseca mi naznani bankir, da je prodal „in bianco“

2000 q ovsa	à 11.80 K = 23.600 K
1000 „ „	„ 11.40 „ = 11.400 „
1000 „ „	„ 10.60 „ = 10.600 „
1000 „ „	„ 10.30 „ = 10.300 „
5000 q povprečno	à 11.18 K = 55.900 K

„Medio“ ali v sredi prihodnjega meseca notira oves po 10.40, in ni upanja, da bi se mu cena še znižala. Obvestim torej bankirja, da posel likvidira, in on mi pošlje sledeči obračun:

Prodal 5000 q ovsa	
povprečno à 11.18 K = 55.900 — K	
Kupil 5000 q ovsa	
povprečno à 10.40 K = 52.000 — K	
Brutto-dobiček	3.900 — K
2 % provizije za bankirja	78 — K
Čisti dobiček	3.822 — K

Primer za likvidiranje zloženega nagradnega posla bi bil sledeči:

Meseca junija notira koruza 9 — K in mi se odločimo, da kupimo v septembru od kakega trgovca na borzi 10.000 q koruze à

16 — K, ali pa mu prodamo isto količino à 8 — K. Kako bi torej razrešili ta posel v septembru pri sledečih različnih cenah?

30. septembra notira koruza na borzi:

a) 8.40. — Če kupimo blago od trgovca à 10 — K in ga prodamo na borzi à 8.40 K, izgubimo 1.60 K pri 1 q, ali 16.000 K pri 10.000 q. Če kupimo koruzo na borzi po 8.40 K in jo prodamo trgovcu po 8 — K, izgubimo 4000 K. Odločimo se za poslednje, ker manj izgubimo. Pri tem pa še vedno lahko likvidiram posel v dogovoru s trgovcem efektivno, odnosno spekulativno, da plačam samo diferenco na ceni.

b) 8 —. — Kupim koruzo na borzi à 8 — K in jo prodam stranki à 8 — K, torej brez uspeha.

c) 7.80. — Kupim koruzo na borzi à 7.80 K in jo prodam stranki à 8 — K, dobim torej 2000 K.

č) 9.20. — Ako kupim blago na borzi à 9.20 K in ga prodam stranki à 8 — K, izgubim skupaj 12.000 K; ako kupim blago od trgovca à 10 — K in ga prodam na borzi à 9.20 K, izgubim samo 8000 K. Odločim se torej za poslednje.

d) 10 — K. Kupim koruzo od stranke à 10 — K in jo prodam na borzi po 10 — K; torej brez dobička.

e) 10.40. — Kupim blago od stranke à 10 — K in ga prodam na borzi po 10.40 K; moj dobiček je torej 4000 K.

f) 9 —. — Ako kupim blago na borzi à 9 — K in ga prodam stranki à 8 —, izgubim 10.000 K. Ako kupim koruzo od stranke à 8 — K in jo prodam na borzi à 9 — K, izgubim zopet 10.000 K.

Iz teh primerov se jasno vidi, da je borzni spekulant na dobičku samo tedaj, ako je v septembru cena koruze večja od cene, za katero se je odločil kupiti blago od trgovca, ali pa nižja od cene, za katero se je odločil prodati koruzo trgovcu. Največjo izgubo ima tedaj, ako je cena koruze ob času likvidacije ista, kakor ob času, ko se sklepa pogodba.

(Konec.)

Francesco Robba,

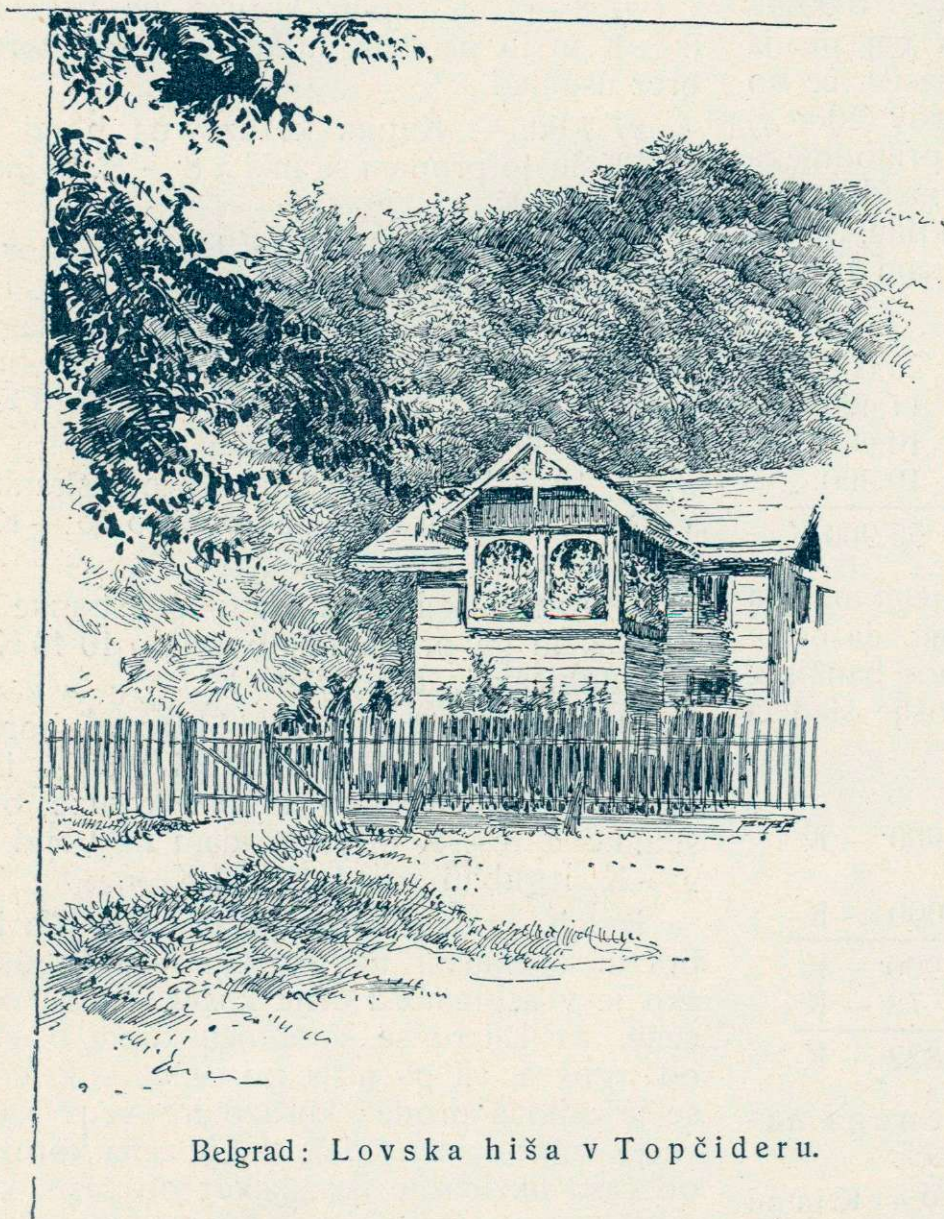
ljublanski meščan in kipar.

Njegovo življenje in umetniško delovanje. — Sestavil **Viktor Steska.**

I.

Popisati želim življenje in delovanje velikega umetnika Frančiška Robba, vendar kljub vsemu trudu ne vem povedati, niti

svojim sužnjem. Umetnost so tedaj prištevali rokodelstvu. Celo veliki Platon ni sodil drugače: „Zidar, črevljar in kipar, vsi ti so rokodelci.“

Belgrad: Lovska hiša v Topčideru.

kje niti kdaj je zagledal luč sveta, pa tudi ne, kje in kdaj je za veke zatisnil trudne oči.

Mnogo ljudi si domišljuje, da je življenje velikih umetnikov posuto s cvetjem. Zgodovina pa uči, da to ni resnično.

Pri Grkih in Rimljanih sta bila boj in politika delo svobodnega moža, drugo opravilo, poljedelstvo in rokodelstvo je prepuščal

(1717). Prenavljali so pa tudi cerkev svetega Jakoba itd. Pri tej izredni delavnosti niso zadostovale domače moči, trebalo je tujih. Ker tedaj v Italiji ni bilo več dovolj posla, so preplavili italijanski umetniki vso

Lucian, ki je sam čutil silno nagnjenje do kiparstva, piše v II. veku po Kr. rojstvu: „Ko bi postal Fidija ali Poliklet, ko bi ustvaril množino del, bi sicer vsakdo povzdigoval tvojo umetnost, a nihče, dokler je zdrave pameti, ne bi želel biti tebi enak.“¹⁾

Tako se je godilo tudi Frančišku Robbu. Luč sveta je zagledal okoli leta 1700. na Beneškem ali celó v Benetkah, zato se je na oltarju sv. Jakoba v Ljubljani ponosno podpisal „Venetus“. Najbrže se je že doma izučil v kiparstvu in potem odšel v tujino iskat si služka.

V Ljubljani se je tisto dôbo mnogo zidalo in prenavljalo. Pravkar so dozidali avguštinsko in diskalceatsko cerkev (obe posvečeni l. 1700.), novo stolnico (1701 do 1706), semenišče (1708 — 1717), križansko cerkev (1714 — 1715), uršulinsko (1718—1726), sv. Petra cerkev (1726—1730) in mestno hišo

¹⁾ Kuhn: „Allgemeine Kunstgeschichte.“ Sedmi snopič, str. 124.

srednjo Evropo in prihajali tudi v Ljubljano. Med temi je bil tudi mladi Robba.

V Ljubljano je prišel že kot umetnik, in sicer vsaj l. 1721. Bržkone je vstopil v službo pri znanem ljubljanskem kamnoseku in kiparju Luku Misleju. Mislej je imel tedaj doraslo hčer, ki jo je mladi Robba 16ega februarja 1722 popeljal pred altar. Poročil ju je vikar Irlich; za priči sta bila Janez Jurij Markovič in Jernej Galinger. Ta zakon je bil Robbu zato ugoden, ker je upal, da podeduje za tastom hišo in delavnico in ker bi sicer ne mogel postati meščan. L. 1601. so namreč sklenili mestni očetje, da ne-oženjencev ne bodo več sprejemali med meščane, zlasti ne Italijanov.¹⁾

S to soprogo je živel v zakonu dobrih devet let. Imela sta več otrok, ki so pa drug za drugim umirali.²⁾ Najmlajši sinček Frančišek Borgia Luka je štel enajst dni, ko mu smrt ugrabi mater (18. oktobra 1731), staro šele 30 let.³⁾

Robba ni ostal dolgo vdovec. Izbral si je za nevesto Ano Marijo Petterman, hčer Matija P. Poročil ju je generalni vikar dr. Jakob Schilling 3. junija 1732 pri uršulinkah. Tudi temu zakonu je podaril Bog kopico otrok, ki so se pa večinoma le malo časa veselili življenja.⁴⁾

¹⁾ Vrhovec: „Ljubljanski meščanje.“ Str. 1.

²⁾ Frančišek je umrl 5 let star, 12. maja 1728, Hermagora v 3. letu 12. maja 1730, Frančišek II. v 8. mesecu 26. julija 1730. — Vsi ti in sledeči podatki se nahajajo v maticah stolne župnije.

³⁾ Krščena je bila 1. aprila 1701. Botra sta ji bila Gašper Franchi in Marija Troschin.

⁴⁾ Matija Frančišek Ksaverij je bil rojen 15. februarja 1733. Boter mu je bil znani ljubljanski zvonar Gašper Franchi, ki je pa že isto leto 25. avgusta umrl, star 76 let. — Marija Neža se je porodila 1. januarja 1734, pa je umrla 8. aprila 1736; Marija Terezija 11. septembra 1735; Nepomucena Jozefa 9. januarja 1737, umrla 26. februarja 1738; Nikolaj Jožef 8. dec. 1738; Marija Antonija 16. junija 1741, umrla 17. maja 1742; pokopali so jo pri sv. Petru; Vincencij Fererij Fortunat 12. julija 1743; Marija Antonija 13. julija 1745; Gregorij Peter Regalat 17. marca 1748, umrl 27. dec. 1748 in pokopan pri sv. Petru. Odtlej se ne nahaja noben podatek več v farnih maticah o Robbovi družini v Ljubljani.

V mestnih davčnih knjigah ljubljanskih se nahaja Robba vpisan med gostači od l. 1724. do 1729. Leta 1726. je vpisan kot kamnosek, pozneje kot kipar. Sam se imenuje „scultore et architetto“, kar dokazuje, da se je vedno čutil Laha in si ni prisvojil popolnoma niti slovenskega niti nemškega jezika. Pisava, ki jo kaže njegov podpis, je dokaj lepa in razločna.

Robba je plačeval za tisto dōbo precej davka. L. 1726. so mu odmerili 8 gld. 10 kr., dočim so drugi kiparji - gostači plačevali le 4 gld. 10 kr. Pozneje je plačeval kot hišni

Robbova hiša v Ljubljani,
pozneje gostilna „Prešernov hram“ na trgu sv. Jakoba, po
potresu porušena.

posestnik seveda več, na primer l. 1731. 15 gld. 30 kr. 1 vin., l. 1751. pa le 10 gld. 53 kr. 1 vin.

Oče njegove žene Luka Mislej je umrl bržkone l. 1727. Svojo hišo, ki si jo je kupil l. 1704. od Prennerja, je zapustil svojemu zetu¹⁾. Radi tega so nastale razne pravde, in Robba je postopal ob tej priliki prav samozavestno in svojeglavno.

¹⁾ Wallner: „Beiträge zur Geschichte der Laibacher Maler und Bildhauer im 17. und 18. Jahrhundert“ v „Mittheil. des Musealver. für Krain.“ 1890. Str. 127.

Njegova žena Terezija je bila hči Mislejeve prve žene Helene. Druga žena Mislejeva se je pa tudi potegovala za zapuščino. Radi tega je nastal prav neprijeten prepir. Robba se je potegoval za pravico svoje žene in njenega brata Jurija. Zahteval je kot oskrbnik tastove zapuščine, naj tašča natanko naznani, kaj je utajila, ko se je delal zapisnik. Sumničil jo je namreč, da ni priznala ostale gotovine. Tašča je prisegla 29. aprila 1728 pred mestnim sodnikom, da ji ni znana nikaka gotovina.

Malo pred smrtjo je Mislej naročil v Benetkah afriškega marmorja in vplačal 300 gld. Potoma pa mu zaplenijo ta marmor, češ da je nekaj dolžan nekemu beneškemu kiparju in tržaškemu ladijskemu najemniku. Robba si je izposloval pri magistratu dovoljenje, da sme prepustiti zaplenjeni marmor terjavcema. To je bila zanj očitna izguba, ker terjatev ni bila velika, a zbal se je potov in stroškov, ki bi bili neprimeroma večji, kakor dobiček.

L. 1728. prosi, naj mu magistrat odpiše zaostali davek od l. 1724. do 1726. v znesku 18 gld. 45 kr. in 1 vinar.¹⁾ Kmalu potem prosi, naj pride ogled, češ da so mu previsoko cenili Mislejevo marmorjevo zalogo in deloma zapisali celo dvakrat.²⁾

Pogajati se je moral tudi, da so mu prepustili delo v avguštinski cerkvi Marijinega oznanjenja.³⁾ Filip di Giorgio, bogat ljubljanski plemič, je volil v svoji oporoki 6000 gld. za veliki oltar z veliko in vrhno sliko ter za mašni plašč s štirimi dalmatikami. Delo je bilo poverjeno Luku Misleju. Dobil je na roko 1000 gld., drugo bi dobival v obrokih, ko bo delo pričel.⁴⁾

Mislej sprejme 17. decembra 1726 tisoč goldinarjev, nadejajoč se, da bo delo dovršil. Smrt ga pa prehití. Dediči bi morali torej izplačati ta znesek Giorgiovemu testamentnemu izvrševavcu. Robba se tej zahtevi upre, češ da bo že on delo dovršil, ker je

Mislejev naslednik, čeprav so mu z druge strani dokazali, da je prvotna pogodba razrušena z Mislejevo smrtjo. Obe stranki sta torej sklenili in podpisali novo pogodbo 21. januarja 1728.

L. 1729. so najbrže dokončali zapuščinsko obravnavo, in Robba je prevzel tastovo hišo poleg jezuitskega vzgojevališča. Tu je odslej izvrševal svoja kiparska in kamnoseška dela. V davčni knjigi l. 1730. se bere opazka, naj se Robba vpiše mesto Misleja med hišne posestnike.

Osebni dogodki iz njegovega življenja so nam nadalje neznani. L. 1753. je bil še v Ljubljani, potem izgine iz tega mesta s svojo rodbino. Bržkone je zmanjkalo dela. Odšel je, kakor se sodi, v svojo domovino. V zapisniku zadrugarjev l. 1762. se ne ime-
nuje več, znamenje, da ga ni več bilo v Ljubljani.¹⁾

II.

Robba je Ljubljani podaril mnogo lepih umetnin. Tu hočemo naštetí zgodovinsko znana njegova dela po časovnem redu.

1. Češčenje sv. Janeza Nepomučana se je pričelo l. 1721., ko ga je prišel papež Inocencij XIII. blaženim, in še bolj od l. 1729., ko je bil proglašen za svetnika. Ker je svetnik umrl v vltavskih valovih, zato ga ¹častimo kot varuha proti vodnim nevarnostim in radi postavljamo njegov kip na mostove ali na obrežje tik mostov. Tak namen je imela tudi kapelica ob savskem mostu pri Črnučah. Dunajsko cesto so gradili v naši deželi od l. 1720. dalje. L. 1724. so dovršili savski most pri Črnučah. V spomin, da se je delo srečno izšlo, so postavili l. 1727. kapelico sv. Janeza Nep. na levem savskem bregu.²⁾ Kiparsko delo so poverili Frančišku Robbu. Kapelica je stala 2324 gld. 47 kr. Vse stroške je pokril domestikalni zaklad, ki bi moral skrbeti poslej tudi za vzdrževanje.

Pod francosko vlado l. 1811. so prišli mostovi s cestami vred v državno oskrb.

¹⁾ Sodni zapisnik str. 14.

²⁾ Tam, str. 36.

³⁾ Sedanja frančiškanska cerkev.

⁴⁾ Tam, str. 191.

¹⁾ Vrhovec: „Ljubljanski meščani.“ Str. 282.

²⁾ Glej „Blätter aus Krain.“ 1864. Str. 174., kjer o tem spomeniku piše Ant. Jellouschek.

Pod avstrijsko vlado je prevzela skrb za ceste cestna zaloga, a za kapelico deželni stanovi, ker je ljubljanski gubernij tako določil l. 1824.

Kapelice morda do tega časa niso dosti popravljali; tedaj pa je bila poprava nujna, saj je v vojnem času silno trpela. L. 1823. so preračunili stroške za popravo na 475 goldinarjev 22½ kr. Kmalu pa je bilo potrebno zopet popravljati. Deželni stanovi so l. 1840. plačali za popravo 111 gld. 53 kr.

Te poprave pa niso imele zaželenega uspeha. Jarek krog kapelice se je kmalu zasul in voda od višje ceste je zatekala v temeljni zid in ga rušila. Tudi kiparsko delo je trpelo in c. kr. stavbno vodstvo je zahtevalo, naj se kapelica popolnoma popravi ali pa prestavi na ugodnejši prostor.

Deželni odbor se je posvetoval, kaj naj ukrene. Kapelica je razpadala, kipi so bili poškodovani, poprava bi mnogo stala, prostor bi bil še vedno neugoden in kapelica brezpomembna, zlasti odkar se je promet po cesti zelo zmanjšal radi južne železnice. Deželni odbor se torej obrne vsled sklepa 5. julija 1864 do ljubljanskega mesta s ponudbo, da mu podari kapelico, če jo prenese na pripraven prostor, na kak trg ali most, in če se zaveže, da bo vprihodnje skrbel za njo. Ta predlog mora pa deželni zbor potrditi. Po večkratnih posvetih je prevzel ljubljanski magistrat to ponudbo in shranil kiparske izdelke do ugodnejšega časa. Jeseni l. 1877. je mesto ponudilo kip sv. Janeza Nep. župnemu uradu sv. Jakoba v Ljubljani, da ga postavi v cerkvi sv. Florijana; hkrati mu je obljubilo 100 gld. podpore. Župnik Gustav Koestl si je izgovoril vrhovno nadzorstvo, kar so mu mestni očetje radi privolili. Poprava se je pričela meseca aprila 1878. Kip so prenesli iz mestnega skladišča v Florijansko cerkev. Kipar Zajec je popravil kip z obema angeloma in z reliefom in napravil 1 m visok podstavek iz cementa in grušča. Modelir Matija Ozbič iz Kamnika je naredil postament iz finega portlandskega cementa. Pasar Robert Kaiser je napravil iz bakra, pozlačenega v ognju,

zvezdni venec in palmovo vejico. V prvih majnikovih dneh so postavili kip v kapelico, kjer stoji še sedaj. Na podstavek so zapisali kronogram Antona Dolinarja, tedanjega prefekta v Alojzijevišču. Napis se glasi:

VlgIL oLIM CVstos pontls saVI DIVE
Ioannes

sanCtl abhlnC fLorlanl DlgnVs soCIVs
sls ln aeVVM. 1)

Knez in škof Ivan Zl. Pogačar je blagoslovil kip pri procesiji na god sv. Florijana. Poprava s postavljanjem je stala 244 goldinarjev 30 kr.²⁾

Poleg kipa sv. Janeza Nep. je bilo v nekdanji kapelici še osem marmornih grbov. Trije grbi so bili zunaj nad vhodom, pet jih je pa bilo v kapelici v tlaku pred kipom. Srednji grb zunaj in znotraj je bil gallenberški. Volk Bajkart grof Gallenberg, ki je umrl 21. februarja 1733 in bil pokopan v Mekinjah, je bil tedaj deželni glavar. Levi grb zunaj je bil glavarjevega namestnika Orfeja grofa Strassoldo, ki je umrl l. 1732. in bil pokopan v Moravčah. Drugih pet grbov se je nanašalo na pet tedanjih deželnih odbornikov, in sicer na Ant. Josipa grofa Auersperga († 1762), Karola Henrika pl. Lerchenfelda, bistrskega prelata Jakoba Kloppeja, Jan. Daniela Gallenfelsa in Janeza Ferdinanda barona Hallersteina.

Ti grbi so sedaj vzdani v „Rudolfinu“.

Oglejmo si kip sv. Jan. Nepomuškega!³⁾ Svetnik kleči oblečen v talar, z dolgim roketom, ogrnjen s pluvialom, v levici držeč sv. razpelo, z desnico pa zanikuje, kakor bi hotel reči: Nikakor ne smem! Angel kleči pred njim in kaže s prstom na usta, češ zaradi molčečnosti si postal mučenik, z desnico pa drži simbol mučeništva, palmovo vejico. Sama zase je na desnici angelska glavica. Pod to veliko podobo je krasen relief, uprizarjajoč rablje, ki mečejo svetega

1) Slovensko: „Sveti Janez, nekdanj čujoč varuh savskega mostu, bodi odslej vedno zvest drug svetemu Florijanu.“

2) Farna kronika šentjakobska II. Str. 31.

3) Sliko priobčimo pozneje.

Janeza v Vltavo. Dva vojaka s klasičnim a hudim obrazom ga pehata čez most, tretji kot načelnik ga s sulico pritiska navzdol.

Sreča, da se je ta kip ohranil, čeprav ne v prvotni lepoti, ker je semintja nekoliko poškodovan. Ves spomenik je iz čistega kararskega marmorja.

2. Kip Karola VI. — Cesar Karol VI. je nastopil vlado že l. 1711. in bi torej moral priti tudi v Ljubljano k poklonstvu; vojne z Ludovikom XIV., nasledstvena vojska in

Izklesal Fr. Robba.

Desni kerub na glavnem oltarju pri sv. Jakobu v Ljubljani.

turški boji pa so ga zadržavali. Šele l. 1728. je nastopil pot proti jugu. Ljubljanski magistrat je dal v ta namen napraviti pri vicedomskih vratih lep slavalok s stebri.¹⁾ Bil je 22 črevljev visok, krasil ga je doprsni kip Karola VI. iz belega marmorja, ki ga je izdelal Fr. Robba. Za ta kip je dobil umetnik 18 gld. nagrade. Tudi slavalok je on preskrbel. Porabil je zanj 310 funtov mavca.

¹⁾ „Ill. Blatt“, 1828. Str. 1.

Ker je okrasil tudi pročelje vicedomskih vrat, je računil za vse delo ok. 400 goldinarjev in zahteval še povrh darilo.¹⁾ Nad kipom je visela Fama. Napis se je glasil: *Carolo VI. Romanorum Monarchae, German. Hung. Bohem. Regi, Archi-Duci Austriae etc. etc. Hanc urbem ad accipiendum a Ducatu Carnioliae homagium ingredienti.*

S. P. Q. Labacensis, Anno 1728.

Tudi mestna hiša je bila okrašena. Na eni strani je bila boginja miru in nad njo Karol Veliki z napisom: „Pace magnus“²⁾, na drugi strani bojni bog s kipom Karola V. in z napisom „Bello magnus“³⁾, v sredi pa doprsni kip Karola VI. s Famo in napisom: „Hic utroque“⁴⁾. Pod srednjim lokom je stal čedno izklesan zmaj (mestni grb), ki mu je teklo na dan poklonstva iz žrela belo in rdeče vino v veliko veselje preprostih gledavcev.

Cesar Karol VI. je odpotoval 25. avgusta 1728 iz Celovca čez Ljubelj na Kranjsko. Na meji ga sprejme deželni glavar grof Gallenberg ter ga spremi skozi Tržič in Kranj v Ljubljano, kjer ga pri mestnih vratih pozdravi župan Matija Kristijan z notranjim svetom in mu izroči mestne ključke na rdeči baržunasti blazini (26. avg. 1728). Cesarja je spremljevala cesarica Elizabeta Kristina. Sprevod je šel v stolnico. Pred cerkvenimi vrati ga je sprejela duhovščina, in osem mestnih svetovavcev je nosilo baldahin (nebo) nad cesarjem do oltarja. Tedaj so zapeli „Te Deum“. Zvečer je bila razsvetljava.

Slovesno poklonstvo se je obhajalo 29. avgusta.⁵⁾ Cesar je potoval potem (30. avg.) dalje v Gorico, Trst in na Reko. Do Vrh-nike je potoval po Ljubljani. Stanovi so omislili lepo ladjo „Sv. Karol Bormeja“, ki jo je iztesal izkušen mojster po obliki adri-janskih bark. Notranjščina je bila prevlečena z baržunom in damastom, zunanjščina pa preprežena z zlatimi okraski. Ladja je imela sicer jadra, vendar je bilo na njej šest ljub-

¹⁾ Wallner. l. c. Str. 133. — ²⁾ Velik po miru.

³⁾ Velik po vojski. — ⁴⁾ Ta (velik) po obeh.

⁵⁾ „Ill. Blatt“. 1833. Str. 75.

ljanskih vesljačev in šest italijanskih gondolirjev, ki so vsi nosili obleko v deželnih barvah.

Cesar je stopil na ladjo z deželnim glavarjem in s svojim spremstvom popoldan 30. avgusta. V 12 manjših rdeče in belo barvanih ladjah so sledili drugi plemenitniki in pričujoči deželni stanovi. Cesar je došel zvečer na Vrhniko, prenočil v „Collinovi“ hiši in potem potoval dalje. Na Vrhniko se je povrnil 20. septembra in se odpeljal na ladji proti Ljubljani. Na gradu so topovi naznanjali, da se bliža cesar. — Te slavnosti so minule; nihče se jih več ne spominja, le doprsni kip Karola VI., ki se hrani v mestni hiši v veži prvega nadstropja, nas spominja teh časov. Doprsnik je ostal do l. 1791. na vicedomskih vratih v črni dolbini in okrašen z armaturami.¹⁾

Kip je natančno izdelan v nadnaravni velikosti. Kamen je že orumenel.²⁾

3. Veliki oltar pri sv. Jakobu. — Meseca julija 1732 so postavili jezuiti v cerkvi sv. Jakoba nov oltar.³⁾ Nastavka ni bilo, pač pa je bil naslikan na steno. Hkrati so postavili novo sliko sv. Jakoba in tabernakelj ali pravzaprav oltar s tabernakeljnom. Umetnik Robba ga je izdeloval štiri leta in zaslužil po pogodbi 2900 gld. Istodobno so poskrbeli tudi za temelj kamnitemu nastavku, ki bi ga napravili svoj čas. Od Cirhaimove imovine so vzeli malone 2000 gld., drugo je vse poplačala edino le cerkev. —

¹⁾ Dimitz, „Geschichte Krains.“ IV. 246.

²⁾ Glej „Illyr. Blatt“. 1839. Štev. 27. — Dimitz, „K. g. Geschichte Krains“. Str. 104, 107. — „Mittheilungen“. 1850, str. 17. — „Letopis Matice Slovenske“ 1880, str. 45.

³⁾ Jezuitski diarij piše: „Ad primas Vesperas Solemnnes hora 3. remoto fictili altari, quod ad crates erat, novum erectum, pictum in muro cum nova imagine S. Jacobi et tabernaculo marmoreo, in quo annos quatuor laborabatur, eleganti sane ab omnibus laudato, simul pretioso, nam soli lapicidae juxta contractum bis mille nongenti floreni munerati — praeterea fundamenta posita pro ara suo tempore marmorea, pictor et opera soluta — bis mille non integros in hunc finem ex patrimonio Cirhaimiano percepit — reliquos sumptus una et sola dedit Ecclesia. Arae et tabernaculi descriptionem dabit historia.“

Jezuitski dnevnik, ki to pripoveduje, dostavlja: „Altar in tabernakelj bo popisala kronika.“ Žal, da te kronike ni, ker nam je ohranjen le prvi del od l. 1596. do 1691. Brezdvomno bi še na kiparjevo ime pozabili, kakor se je to zgodilo pri frančiškanskem in uršulinskem velikem oltarju, ko bi ga ne bil umetnik vklesal v beli marmor na epistelski strani pol metra od tal:

FRANC. ROBBA. VEN. INVEN. ET. FAC.
1732.

Izklesal Fr. Robba.

Levi kerub na glavnem oltarju pri sv. Jakobu v Ljubljani.

V tem poročilu je važen izrek: „Za svoj čas marmornat altar.“ Te besede pomenjajo, da so že tedaj mislili tudi na velik nastavek, da so jim pa primanjkovali dohodki zanj. Ljudska govorica pripoveduje, da so kamen že naročili, da se je pa ladja potopila. Ta pripoved se zgodovinsko ne more podpreti, pač pa je verjetna, če pripoved ni zamenjala tega nastavka z mestnim vodnjakom, o katerem se ve za gotovo, da se je marmor potopil tik Trsta. Da so pa še pozneje na-

birali za nastavek, dokazuje opazka v farni kroniki: „L. 1756. je darovala gospica pl. Bosio za veliki oltar, ki se bo postavil svoj čas, 1000 gld. in zlato verižico, vredno dvajset zlatnikov.“

Šentjakobski oltar je oltarna miza s tabernakelnom. Ta pa vam je umetnina prve vrste. Načrt je napravil kipar sam. Prav tu se kaže njegova velika nadarjenost. Tri stopnjice vodijo k oltarni en meter visoki mizi. Oltarna miza je sarkofag, sestavljen iz različnih marmorjevih vrst. Podstav je bel marmor, ki je deloma izklesan. V ta odklesani prostor je vložen rdeč marmor takó, da je površina okroglo ukrivljena. To delo je zelo zamudno. Umetnik mora drobne plošče tako dolgo pritiskati in utirati v pasto, dokler se plošče ne upriličijo pravi obliki, čeprav plošča večkrat počí. Te razpokline se vidijo kakor žilice v kamenju. Mizo (menzo) nosi na vsaki strani po en angel. Oba klečita in podpirata mizo, noseča na glavi rumeno kamenito blazino za svitek. V sredi nad menzo je tabernakelj z baldahinom. Sestavljen je iz belega, rdečega in rumenega marmorja. Baldahin je iz belega marmorja in sloni na šestih stebriških skupinah. Stebriči so raznobarvni. Ob tabernakeljnu sedita na volutah na vsaki strani po en angel, držeča rog, ki služi za svečnik.

Nad tabernakelnom je svetopisemska knjiga s sedmerimi pečati; držita jo dva angela, ki se takó trudita, da se jima pozna napor na zabuhlih licih; dve angelski glavici pa jo podpirata. Ob strani kadita dva angelca s kadilnico, ob ozadju pa klečita na zavojih zopet dva angelca.

Na kupolastem baldahinu stoji spredaj angel s trobento, na desni in levi strani pa klečita angelca, epistelski igrajoč na kitaro, evangeljski pa na gosli. Zadaj trobita zopet dva angela. Angelci na baldahinu in oba spodaj ob tabernakeljnu so pravi biseri baročne dóbe. Vsi ti angelci imajo visoko čelo, saj so angeli duhovi, ki imajo popolnejši um kot mi ljudje.

Vsako stran tabernakeljna krasi po en angel v velikosti odraslega mladeniča. Kle-

čeča na volutah sta obrnjena sorazmerno proti Presvetemu. Epistelski angel drži roki pobožno sklenjeni, evangeljski pa naslonjeni na prsa. Tudi Kristus na srebrnih vratcah tabernakeljskih je izredno lepo delo. Kolik razloček med tem Kristusom in onim lesnim pod baldahinom, ki ga je izrezljal kipar Zajec!

Ta oltar je že od nekdanj zbujał pozornost veščakov. Dr. Ilg je ob njem takoj spoznal velikega umetnika. Ugajala mu je posebno fina zmernost poleg natančnega dela in plemenitega soglasja posameznih delov. Sam popisuje oltar tako-le: „Rakvi podobna menza nosi lično sestavljen tabernakelj s stebriči iz rujavega marmorja, z arhivoltami in s potegnjeno kupolo; vsi deli so okrašeni z vloženim pisanim marmorjem. Najnežnejši okras so pa kipi angelčkov in na koncih oltarne mize dva velika klečeča keruba. Desni kerub je posebno lep. Roke pritiska na prsa in globoko zatopljen z deviško bojazljivostjo poveša pogled; levi kerub pa je nekoliko živahnejši. Tabernakeljsko streho krasi pet svirajočih puttijev. Posebno mikaven je sprednji na desnici, ki s sladko pobožnostjo prisluškuje svojemu igranju na goslih, levi pa brenka na tamburino, nagibajoč glavico; dva druga držita na vznožju tabernakeljna rogova za svečnik; dva klečita spodaj ob menzi, manjši, v molitev vtopljeni, so razpostavljeni krog trona. Ti kipi so kaj mični in spadajo med najlepše, kar jih jaz poznam iz tiste dóbe — 1732.“ Tako dr. Ilg.¹⁾

V resnici dokazuje ta oltar, kako pesniške ali umetniške narave je bil Robba. Na tem oltarju je krasna različnost, ki pa vendar teži v enoto — proti tabernakeljnu. Vse stvari naj časté Gospoda; trdi kamen naj se omehča in naj izraža slavo Gospodu; angelci proslavljajo največjo skrivnost — Jezusa v presv. Rešnjem Telesu. Keruba si ne upata pogledati kvišku. Molcé molita sveti

¹⁾ „Kunstnotizen aus Laibach“ v „Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale.“ 1884. p. CXII. sq.

zakrament. In na baldahinu, tu je šele pravo življenje! Angelci trobijo, svirajo in brenkajo, da bi dostojno proslavili angelski kruh. Dva angelca svetita neposredno pri tabernakeljnu večni luči. Ali ni tukaj umetnik v resnici izrazil besede veličastnega speva „Te Deum“: „Tebi vsi angeli, nebesa, vse moči, Tebi kerubi in serafi kličejo z neprestanim glasom: Svet, svet, svet Gospod, Bog vojnih trum!“

Ne čudimo se, da je izdeloval umetnik štiri leta to umetnino, priznati pa moramo, da je tedaj dosegel vrhunec duševnega poleta, dasi je v tehniki ostal dalj časa na isti ali morda še na višji stopinji. Prav pri tem oltarju pa spoznavamo tudi znake Robbove umetnosti. Njegova dela so večinoma zelo natančna. Kipi so posneti prav po naravi, zato ne najdeš lahko kake napake v razmerju posameznih udov. Vsi obrazi so bolj polni, lasje kodrasti; angelci imajo večinoma nekoliko čez čelo visečo kosmo; oči so natančno izklesane, zlasti solzna jamica, včasih celó krog za šarenico. Obrazne poteze so včasih grške, včasih bolj podobne izrazu našega rodu. Kdor opazuje ljubljanski

tip, spozna, da je pogostoma podoben grškemu; zato so tudi Robbovi obrazi posneti po tej lastnosti. Potegni premo črto ob ravnem čelu navzdol, in ta črta le nekoliko preseka nosno končino. Angelci imajo, kot otroci sploh, manj ostre poteze in tudi nosovi so bolj mehki, zlasti v korenu šibki, kar jim daje prav mil in nežen izraz. Vrat je pri večjih kipih dosledno precej dolg, pri malih angelcih pa kratek. Roke so posebno značilne. Poglej roko, in z malimi izjemami najdeš, da je srednji prst s prstancem sklenjen, drugi prsti pa so kolikor toliko razkrečeni ali razprostrti. Na rokah se večkrat vidijo kosti in kite. Lepo in dovršeno so izdelane tudi noge, bodisi gole, bodisi obute v čevlje ali opanke, včasih tudi v posebne vrste sandale. Kako krasno in spretno so trakovi izklesani na sandalah keruba na desni strani velikega oltarja pri sv. Jakobu! Sploh so vsi kipi, glej jih od katerekoli strani, čedni, plemeniti in dovršeni. Ogleduj jih tisočkrat: vedno te zanimajo, nikdar se jih ne naveličaš. Ali ni to prava umetnost?

(Konec prih.)

In danes je lep dan...

In danes je lep dan,
in žarkov zlatih milijon
razliva tiho luč
črez širno, mirno plan
od vzhoda tja v zaton...
Jesen prihaja skozi dan
k rumenim cvetom sred poljan,
kot skrbna mati k zibelki,
kjer detece ljubó leži,

da strne v sen sladák
s poljubom trudne mu oči.

Jesen prihaja skozi dan —
in srce mirno sanja mi,
ko vele rože sklanja mi
jesen po zapuščenih tleh.
In srce verno sanja mi,
kot detece, ki v blažen sen
ga vspaval je poljub gorak...

Cvetko Slavin.

Ali ima človek kaj moči do vremena?

Spisal prof. dr. Simon Šubic.

Človek je odvisen od prirodnih sil v vsem svojem delovanju. Posebno pa se kaže prirodna sila v vremenskih prikaznih, od katerih je mnogokrat odvisna usoda posameznika in celote. Posebno poljedelstvo je odvisno od vremena, katero ga lahko mogočno pospešuje ali pa tudi uničuje. Zato je človek že od nekdaj opazoval nebesne prikazni, da bi iz njih ugibal, kako bo vreme v bodočih dneh, da po tem uredi svoje delo.

Iz tega pa se je kmalu rodilo vprašanje: Ali more človek sam tudi kaj vplivati na vremenske razmere? Ali je samo človek odvisen od vremena, ali pa ni tudi vreme odvisno od človeškega delovanja?

Učenjaki se še niso povsem zedinili v tem, koliko moči ima človeško delovanje do vremena, vendar pa je dognana stvar, da ima človeško delovanje precej vpliva do vremenskih razmer. Še celo za napredovanje človeške omike so že učenjaki izražali razne stopinje po potrebnih razmerah.

Dokler človek živetari v svojem prvotnem lovskem in pastirskem stanju, seveda ne izpremeni nič podnebja v pokrajinah, v katerih se nestanovitno preseljuje semtertja. Drugače pa je, ko se stalno naseli, ko začne sekati gozdove in obdelovati njive. Prej z gozdi obraščene gore in planjave postanejo gole ali se pa obrastejo z drugačnim rastlinstvom. To pa mogočno vpliva na podnebje. Kako različno od današnjega je bilo evropsko podnebje v tistih pravekih, ko so se narodi naseljevali ob ozkih bregovih morja in rek, po plitvih jezerih na koleh in ob solnčnih hribih! Današnje doline in ravnine so bile takrat obraščene s pragozdi. Njih tla so bila močvirna, ker ni prodiralo solnce do njih in so bila preveč zaraščena. Pa gozdovi so padli pod sekiro, tla so se izsušila, in nastali so sočni travniki krog plitvejših močvirij. Dokler ni človek ogolil večjih ravnin in planjav ter začel na široko

obdelovati pustega polja, je pa ležal nad gostimi in preobilnimi gozdovi tudi silno vlažen in meglen vzduh, saj je vse ozračje bilo napojeno z mokroto. Zaradi teh vodnih soparjev je rado deževalo. Vse podnebje je imelo bolj vlažen in deževen značaj.

Poljedelstvo trebi gozdove in s tem preganja mokroto in dež. Podnebje postaja vsled tega bolj suhotno, in v tistih krajih, kjer so že preveč ogolili razprostrte planjave, začenja že kmetovanju samemu primanjkovati dežja.

Poleg poljedelstva pa vplivajo na podnebje tudi razne vrste velike obrti, posebno s kurjavo. Russell je dokazal, da odkar v Londonu pokurijo dan na dan v tovarnah vedno večje množine premoga, se tudi silno množi število meglenih dni. Premogova kurjava napolnjuje zrak z velikimi množinami prahu. Izračunali so, da pride v obrtnih krajih evropskih — posebno na Nemškem — po 200 kg sežganega premoga na kvadratni km. S premogovim dimom se dvigajo v zrak prašni delci, ki so tako drobni, da pride po cel bilijon trohic na en kg tega drobiža! Tako silno pomnožuje obrtna poraba premoga prah v ozračju. Te množice prahu pa pomnožujejo podnebne padavine. Preden se pripravi k dežju, se morajo po zraku plavajoči nevidni soparji zgostiti, da postanejo vidni v podobi megle. Soparji se pa ne zgosté, dokler ni zrak z njimi tako nasičen, da jih ne more več vzdržati v sebi. Splošno velja, da se pokaže megla v nasičenem zraku takoj, ko se zrak nekoliko ohladi ali stisne. A to še ni vse, kar je treba k zgoščenju. Coulterjev poizkus nas uči, da čisti zrak sam, ki nima v sebi nobenega prahu, ne pripusti, da bi se soparji zgostili, če se tudi ohladi. Če pa pride vanj le malo prahu, se takoj pokadi v njem megla: soparji so se poprijeli trohic in se zgostili ob njih. Fiziki so pa tudi dokazali, da se

zrak navleče ali napije soparjev čez navadno mero, ako se v njem pomnožé prašne trohice. Tak s soparji prenasičeni zrak teži za tem, da se iznebi soparjev, in iz njega nastajajo nalivi, nevihte in hude ure. Izkušnja nam to potrjuje. Odkar se pokuri mnogo več premoga, kakor v prejšnjih časih, vedno večkrat udarja strela, vedno pogostejše razsajajo hude nevihte. Na Nemškem, zlasti na jako obrtnem Saksonskem, se je od l. 1870. sem število hudih ur celo podvojilo!

Krebs pa je dokazal, da je v istem razmerju, kakor število neviht, naraščala tudi nevarnost toče.

To opazovanje nas je privedlo do vprašanja: Ali je pa človeku mogoče, da bi samovoljno vplival na vreme ali se celo uspešno upiral prirodnemu razvoju vremenskih nezgod?

Na to vprašanje pa niso prišli šele učenjaki, ampak ljudstvo samo je že to pozkušalo. Najbolj znano je, da ljudje delajo umetne megle, katere naj obvarujejo polja in vinograde pogubne slane.

O tem je napisal obširnejšo razpravo Francoz Boussignault l. 1892. v svojem delu „*Traité d'Économie rurale*“. Ko je potoval po Ameriki, je začuden opazil, da Indijanci z umetno meglo preganjajo slano. Ker je niso mogli proizvajati iz vodenih soparjev, kakor jo dela priroda, so jo delali iz dima. Mokro slamo so metali na ogenj; debel dim se je dvigal iz gorečih kupov in se razprostiral daleč po planjavah, katere je varoval slane. Po Boussignaultu so se seznanili Francozi s to brambo. L. 1892. je po Francoskem zadelo polja in vinograde mnogo vremenskih nezgod: padla je slana meseca aprila in maja, ko se je proti jutru znižala toplota do -3°C ; potem pa je huda suša zadržala rast in pustošila travnike in njive. Vsled slane so trpeli posebno vinogradi. Francozi so se oprijeli od Boussignaulta nasvetovanega indijanskega običaja in so začeli na vso moč odganjati slano z umetnimi meglami. Po vsej vinorodni Gironde se je proti jutru kadilo pred solnčnim vzhodom, kakor pri nas, kadar po bregeh

in logih žgó mokro hosto. Na več krajih so dosegli s tem lepe uspehe, a marsikje jim je tudi izpodletelo. Boussignault tako razlaga vpliv megle na slano: Tisti vzroki, kateri zrak gibljejo in ga kalé, da ni več prozoren, tudi zadržujejo, da se ponoči ne ohladi, ter tako zabranjujejo slano. Megla ima lastno gorkoto, in s to poravnava izgubo toplote na zemlji, iz katere gorkota žari in uhaja vun v vesoljni svetovni prostor.

Razni poizkuševalci delajo umetno meglo s tem, da kurijo umetno rudninsko olje. Boussignault pa priporoča, naj se dela iz slame, grmovja in smerečja, katero treba prej poškopiti z vodo. Ta vlažni dim ima isti učinek, kakor prirodna megla. Ogenj poškopljenega smerečja ne napolnjuje le zraka s soparji, ampak ga tudi giblje in provzroča lahek topel vetrec, ki zabranjuje prehudo ohlajenje. Vendar se opazuje, da dimnate megle ne branijo toliko slane, kakor prave prirodne.

Pa Boussignaultu ni bilo treba, da je šel v šolo pri ameriških Indijancih, kajti bliže bi bil lahko našel isto navado. Saj kmetje na Dolenjskem in na Hrvaškem že davno vedó, da dimnate megle branijo njihove vinograde!

Ali bi bilo pa mogoče človeku, da bi si naredil dež, kadar ga rabi za svoje polje? To gre pa čez njegovo moč. Pri vseh izpremembah pretvarja priroda le svojo delujočo moč ali energijo iz oblike v obliko. Če torej človek namerava kako izpremembo, je prvo vprašanje vedno to: Ali ima v svoji oblasti dovolj energije, dovolj sile?

Človek bi moral imeti toliko moč, da bi zrak, ki še ni prenasičen vlažnosti, prisilil do nasičenja, da bi se morali soparji zgostiti v deževne kapljice. A za to, da se nasiti en sam kilogram zraka, ki ne napolnjuje niti enega m^3 prostora, je treba 1400 mkm energije, ako nima zrak sam v sebi čez 40 odstotkov tiste vlage, ki ga prisili k zgoščenju. Koliko ogromno množino kubičnih metrov pa obsega zrak, katerega bi morali napojiti, da pridemo do zaželenega dežja! Nikjer na zemlji ne dobimo vira za

toliko energijo, da bi mogli ž njo navadno vlažni zrak prisiliti do zgostitve. Zato človeku doslej še ni bilo mogoče prisiliti prirode, da bi mu dala oblakov in dežja, kadar ga potrebuje za svoje gospodarstvo.

Drugače pa utegne biti takrat, ko je zrak že nasičen s soparji. V njem so skrite razne nevarnosti za človeka: saj v oblaku spi nevarni blisk in iz njega se lahko usuje uničujoča toča. Morda bi vsaj takrat mogel človek vplivati, da se prirodna prikazen razvije zanj bolj ugodno?

Strokovnjaki sodijo, da nastaja toča tedaj, kadar se začno soparji zgoščevati prekasno, ko so že preveč ohlajeni. Nankrat se zgosti prevelika množina soparjev, in v njih se strde kaplje v ledena zrna. Človek bi mogel torej preprečiti točo s tem, da poseže v zgoščevanje soparjev s primerno energijo takoj izpočetka, ko se snuje nevarnost v oblakih. Pospešiti bi moral zgoščenje soparjev, da se prej naredé vodene kapljice in vlijejo na zemljo kot krotkejša padavina, ali bi pa moral razkropiti oblake.

Kako bi se to doseglo, so prirodoslovci že dolgo premišljevali in opazovali, kaj vse vpliva na točo.

Marljivi opazovavec, izvrstni meteorolog Ralph Abercromby pravi: Najsilnejše nevihte, posebno tiste s točo, spremljajo vrtnični vetrovi. Hudourni vrtinci pa tirajo zrak naokrog le pri tleh, ne v višavah. Zato imajo do njih velik vpliv lesovi in hribje. Z opazovanjem v okolici mesta Orleansa poleg reke Loire so francoski meteorologi spoznali, da lesovi zares varujejo deželo proti nevihti s točo. V teku tridesetih let (1836—1865) je toča v Orleansu šestnajstkrat vse pobila; isto se je zgodilo polju, ležečemu tikoma pod bližnjim lesom — a prizanesla je toča vsem krajem po gozdu.

Na Angleškem je vsemu svetu znano, da se nevihte pomičejo poleg vodotokov. M. Perntner pa pristavlja gledé naših deželâ: Po goratih pokrajinah, posebno v planinskih deželah, je obče znano, da se nevihte s točo vlečejo poleg hribov.

Nevihte s točo se na Francoskem navadno kakor veje odcepljajo od jugozahodnih vetrov, ki vejejo po obronkih zračnih dolin ali „depresij“. Kadar goste megle, v katerih se pripravlja hudo vreme, zadenejo ob kako dolino, se odbijejo ob hribih ali lesovih njih spodnje plasti od zgornjih — in te se obrnejo poleg doline. Tedaj se zgodi, da pridejo z gornjimi plastmi toliko navzkriž, da zajezujejo druga drugo. Kadar se dvojne plasti v oblakih tako zajezuje med seboj, takrat se dela toča. Kadar zadevajo spodnje megle ob kako oviro, bodisi gozd, bodisi hrib, nastane v njih vrtnično gibanje. Takrat gredo ob hribu nazaj, kakor bi jih hrib odganjal ali podil od sebe in razmetaval. Četudi megle premagajo to oviro, pridejo vendarle s tako zmago skoraj ob vso moč — in le malokdaj pade iz njih kaj škodljive toče. Po širokih in globokih vrtničnih zračnih dolinah ali ciklonih odganjajo gore vetrove v višave, in tedaj močno dežuje po gorah. — To nam kaže, kako si gorovje samo preskrbuje potrebni dež. Zato si je pa ljudstvo izmislilo pregovor: Gore vlečejo dež na-se. Pri plitvih ciklonih z večinoma slabimi vetrovi povzročajo reke in gozdi lokalne ali pokrajinske vrtince — iz teh pa nastajata takoj dež in toča.

Perntner pa nastanek toče drugače razlaga kakor Abercromby, a pristavlja, da veljavnega nauka o toči sploh še ni.

Znanost torej v svojih preiskavah ni mogla najti brambe proti toči, saj še njenega nastanka prav pojasniti ni mogla. Preprosto ljudstvo se je pa vendar hotelo ubraniti te hude nadloge. Z zvonjenjem in streljanjem so poizkušali pregnati točo. Sicer je res pri zvonjenju bil morda bolj odločilen verski moment, pozvati ljudi, naj molijo, da Bog točo odvrne, vendar je pa bilo ljudsko mnenje in je tudi še zdaj, da zvonjenje samo ob sebi preganja točo, tako nekako kakor streljanje.

Ta stara navada je bila že od nekdaj razširjena po celi Evropi. Na Nemškem in

Avstrijskem so jo pa prepovedali. Cesar Jožef II. je imel to navado za babjeversko in ni pustil ne streljati in ne zvoniti ob hudi uri. A njegova prepoved nikakor ni mogla izkoreniniti stoletne navade. Zvonjenje in streljanje se je posebno v planinskih deželah splošno ohranilo do današnjega dne.

V zadnjih letih je pa C. T. K. Wilson v svoji razpravi, ki jo je predložil društvu „Cambridge Philosophical Society“, dokazal, da če se s soparji nasičeni zrak mahoma razprostre do neke gotove meje, se v njem soparji deževno zgosté do vodnih kapljic tudi tedaj, ko ni nobenega zrnca prahu v vlažnem zraku.

Kranjski kmetje imajo navado, da ob hudi uri, kakor pravijo „oblôk' zvoné“. S takim zvonjenjem nameravajo odgnati hudo uro in točo.

Poleti v veliki vroči i, ko se črni oblaki zbirajo krog vrhov visokih gorâ, ko se mašé megle po hribih, ko se posedajo niže in niže v dolino in jo napolnijo, da se skoraj tema dela ob belem dnevu, se iz črnih oblakov zasliši nekako vznemirjajoče šumenje in vrenje, in ljudje pravijo: „V oblaku vre — toča se kuha!“ Takoj mora iti cerkvenik „oblôk' zvonit“. Mati dene žrjavice v ponev in jo postavi pod milo nebo, hči pa prinese izpod strehe blagoslovljenih stvari na ogenj, poišče vrbovih vejic od cvetne nedelje, bukovе gobe od blagoslovljenja ognja na veliki petek in nekaj praprota ter biljk, katere je nabrala o kresu in ki so se sušile pod streho, vtaknjene za late. Ko dene te in še kaj drugega na žrjavico, se začne kaditi in dim se vzdiguje kvišku. Seveda kadi se čarovnicam v nos, in to jih podi — ter odganja točo!

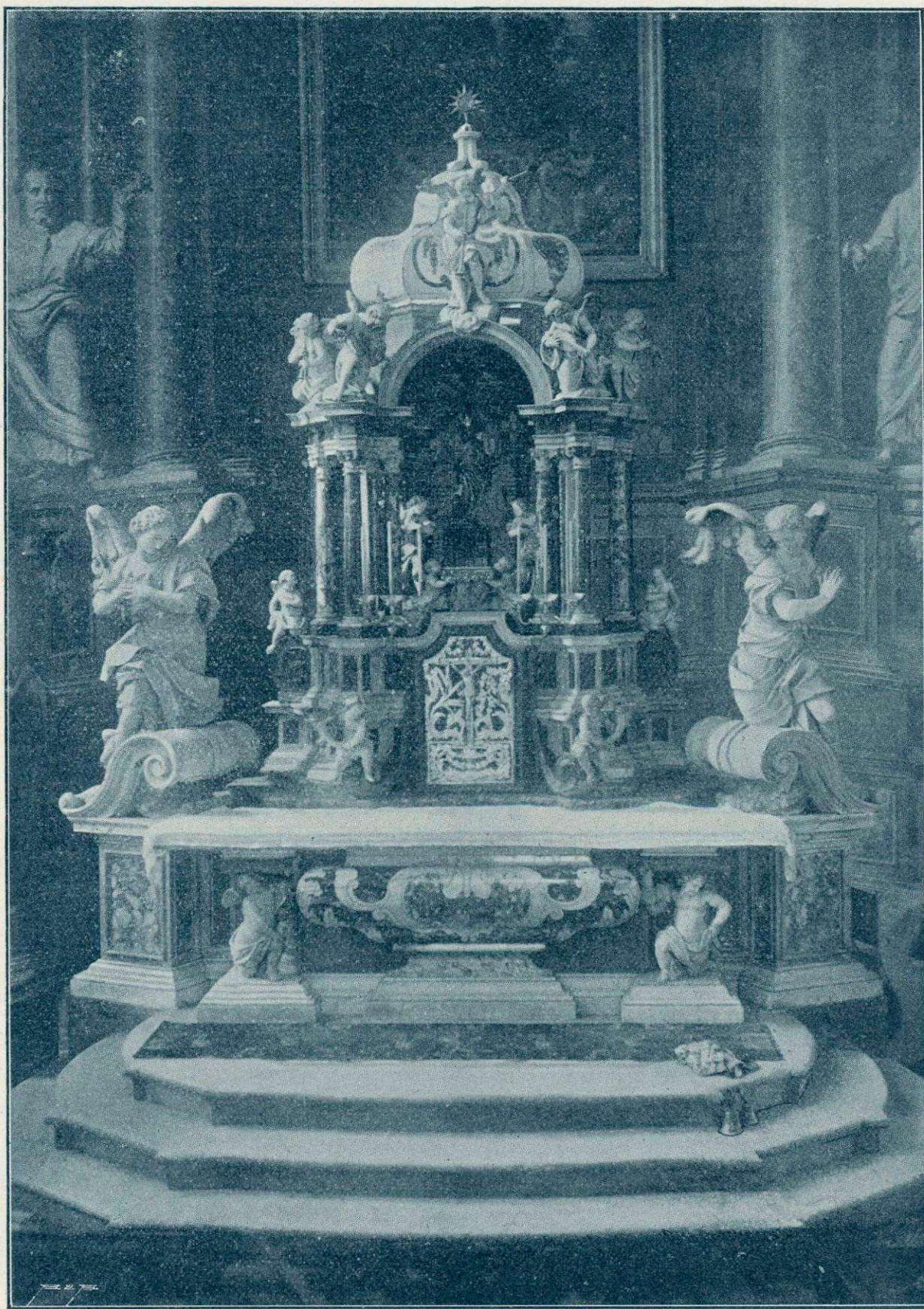
Ko je moj rajni oče — bil je cerkvenik — „oblôk' pozvonil“ pri sv. Tomažu v Brodéh v Poljanski dolini, so jeli v Sopotnici na hribu pri Muretu — Brodém nasproti — „oblôk' streljati“ z možnarji. Vražarji so dejali, da če strel zadene čarovnico v oblakih, ima dober uspeh ter odžene točo, če je ne zadene, pa ne! Primerilo se pa je — to so nekateri vedeli natančno povedati — da je

Mure s strelom zadel staro Gunčarico iz Gabrka, ki je bila v meglah. Na tla je padla in odslej je bila kruljeva! Bôdovljčani so se pa pritoževali, da ko Mure odganja točo iznad svojega posestva, odriva hudo-urne oblake s točo vred nad bodovljiško polje!

Ta spomin domačih običajev se mi je ponovil v duhu, ko sem čital spise modroslovca Schellinga. V nekem pismu z dné 29. marca 1811 sporoča omenjeni pisatelj: „Ker je na Bavarskem več srenj navzlic prepovedi „streljalo v oblak“ in ker so se sosedne srenje pritoževale, da to streljanje žene hudo vreme k njim, je pa vlada ukazala, naj se znanstveno preiščejo te tolikanj zanimive zadeve. Na vladne stroške so se vršili razni poizkusi, pri katerih so s topovi streljali v črne oblake. Ti poizkusi so privedli do spoznanja, da streljanje s topovi v oblake nima nobenega vpliva do hudega vremena!“

Schelling nato modroslovsko ocenjuje te poizkuse ter pride do sledečega sklepa: Vladni poročevavec je presojal — ne poizkušal — to streljanje s svojega posebnega stališča, češ da učinek streljanja ne more biti drugačen, kot mehaničen ali pa kemičen. Strel pa v resnici ne povzroči nobenega teh učinkov v oblakih. Torej tisto takozvano „vremensko streljanje“ nikakor ni opravičeno. Schelling pa pravi: Učinek ne utegne biti le mehaničen ali kemičen, temuč tudi dinamično-električen. To Schellingovo misel je menda zbudil poročevavec sam, ker je nasvetoval, da se naj napravijo odvodila za točo, kajti sam je mislil, da se toča dela vsled elektrike. Res je bil tega mnenja tudi že Francoz Hugo Capet, ki je kmalu po iznajdbi strelovoda postavljaj po polju poleg njiv late s kovinskimi ostmi, češ da bodo odvajale elektriko v tla ter varovale njive pred točo. Zato je morda trdil tudi Schelling, da nikakor ni nova misel, odvajati elektriko; njemu se zdi mogoče, da bi se dalo z zemlje vplivati na električno silo v oblakih. Zato bi morda streljanje z možnarji v nižjih oblakih pregnalo ali nevtraliziralo elektriko, katera dela v njih točo.

Navedli smo zaradi zanimivosti to misel, z vedno večjo temeljitostjo in poizkušali ki jo je izrekel učenjak pred davnim časom. na razne načine vplivati na vremenske pri-

Izklesal Fr. Robba.

Glavni oltar pri Sv. Jakobu v Ljubljani.

Odtlej pa so novejši učenjaki in praktični kazni. Kaj torej sodijo o našem vprašanju narodni ekonomski preiskovali prirodne pojave novejši opazovalci? (Konec.)

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1901.

Zabavna knjižnica. XIII. zvezek. V Ljubljani 1901. — Lanski zvezek „Zabavne knjižnice“ nam je podal dva večja sestavka. Gospod Ivan Prijatelj je popisal življenje in delovanje ruskega satirika Šaltikova - Ščedrina in podal nekaj zgledov iz njegovih spisov v prevodu. Šaltikov je jako temeljit opazovatelj življenja. Njegova satira ni rezka, ampak globoko alegorična in ravno zaradi tega tudi nepremagljiva. Dosegla je velik vpliv na Ruskem, ker v njej je zdravo moralno jedro. G. Prijatelj je izkušal z močnimi potezami karakterizirati Šaltikova. Navzel se je od njega zaničevanja do ruske koščene birokracije, kateremu daje tudi duška v krepkih izrazih, ki se nekam čudno beró v znanstvenem spisu. — G. Peter Bohinjec je pa napisal zgodovinsko povest „Za staro pravdo“, katera zasluži pač v svoji vrsti večjo pozornost. Pisatelj nam podaje v tej povesti nekako kulturno-zgodovinsko razlago kmečkega vstanka po Kranjskem l. 1515. Zato je tudi glavni dogodek — bitka pri Brežicah — le nekako skiciran, ne popisan, pač pa nam pisatelj na široko popisuje priprave na boj in razloge, ki so nagibali razne stanove v tem gospodarskem, verskem in splošno-socialnem boju. Bohinjec torej rešuje nekak problem, in s tega stališča se nam zdi povest važna. Saj je pisatelj izrazil v konkretni obliki več misli, katerih doslej niso tako upoštevali. Središče cele povesti je pridiga radovljiškega vikarja Janeza Plahute, kateri je brezobzirno bičal socialne krivice tedanjega časa. Zakaj je pisatelj naredil ravno iz njega pristaša novaristotelika Pomponacija, nismo mogli razumeti in se nam tudi ne zdi umestno. Morda je hotel s tem označiti duševno raztrganost one dôle. Razloček med meščanom in kmetom, samovoljnost grajščinskih oskrbnikov, vpliv krivoverških idej itd. nam kaže pisatelj v prizorih in pogovorih. Kmečke vstaje niti ne obsoja niti ne hvali direktno, pač pa jo razlaga iz tedanjih razmer. Gotovo zasluži ta povest kot sociološka

„Dom in Svet“ 1902, št. 11.

monografija veliko pozornost. Le žal, da jo je ob koncu pisatelj kakor presekal. L.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1901.

Veliki trgovec. Povest. Spisal Engelbert Gangl. „Slovenskih Večernic“ 54. zvezek. V Celovcu 1902. Str. 224. — To je letos glavna povest „Družbe sv. Mohorja“. Pisatelj nam popisuje zgodbe Zalokarjevega Janeza iz Metlike, nadarjenega belokranjskega dečka, kateri se z lastno pridnostjo povzpne do „velikega trgovca“ v Trstu. Doma v rojstnem kraju pa gospodarstvo vsled pijanosti očetove in raznih neprilik propade. Brat France se izseli v Ameriko. Janezu je žal, da ni rešil domačega doma. „Veliki trgovec“ hipoma izgubi vso delavnost. Umreta mu žena in hči, v najlepši dobi pusti delo in se s prihranjenimi novci vrne v domači kraj.

Ako sodimo ta spis s stališča „povesti“, moramo pač reči, da pogrešamo v njem pravega razvoja. Prva polovica se dviga vedno višje dotlej, ko postane Janez dedič velike trgovine. Potem pa povest hitro pada s svojim junakom navzdol, dokler prej tako delavni in podjetni mož ne izgubi vse energije ter ne opusti vsega dela. Nismo mogli najti prave krivde, katera bi opravičevala ta preobrat. Mož tolike navdušenosti za trgovstvo se pač ne more hipoma tako izpremeniti. Vsa povest ima bolj značaj kronike, v kateri so posamezni dogodki le bolj v zunanji, ne toliko v notranji zvezi. Zlasti proti koncu, ko sledi smrt za smrtjo, dobiva vsa povest bolj biografski značaj. Prva polovica ima očitno tudi vzgojevalni smoter, kar je za ljudsko povest velike važnosti. Druga polovica s svojo žalostno resignacijo pa mu nasprotuje.

Pač pa je v posameznostih obilo prave leposlovne vsebine. Pisatelj je lirik, in ta struna odmeva iz vseh popisov in iz vsega pripovedovanja. Zato so pa najkrasnejša mesta v tej povesti ona, na katerih se more pripovedovavec vglobiti v popisovanje čuvstev in notranjega duševnega življenja. Napredujoča pijanost starega Zalokarja je od pričetka do blaznosti

popisana s pretresljivo istinitostjo. Proti koncu pa se vglablja pisatelj v žalost in obup, tako da dobi vsa povest nekaj sentimentalnega značaja, ki je tem manj v soglasju z realističnim naslovom, ker je v zgodbi Zalokarjevega Janeza ravno doba njegove „velike trgovine“ opisana najkrajše in z najmanjšim vnosom.

Prav ceniti bo pa znal to povest samo rojen Beli Kranjec, pravo metliško dete. Zakaj to je prava metliška povest. Osebe so skoro vse istinite. Župan Hes, narodnjak Navratil itd. so že umrli, Janko Štupar z več drugimi še travo tlači. Kraji, katere omenja pisatelj, so vsi istiniti. Od metliške proštije tje doli do Karlovca — vse to je prava rodna Bela Krajina. Središče pokrajine in povesti pa je tam pri Materi Božji trifarški, kjer se tik Kolpe in hrvaške meje dvigujejo tri cerkve. Tam pri Treh farah so veliki cerkveni shodi, kjer se zbirajo Slovenci in Hrvatje v nešteti množicah od blizu in daleč.

Ločen je ta kraj od druge slovenske zemlje ter pripada zemljepisno in deloma tudi etnografično bolj k hrvaškemu ozemlju, kakor k slovenskemu. Poseben rod prebiva tam, z lastnimi šegami in z jako razvitim blagostanim narečjem. Srce tega ljudstva je jasno kakor zlata vinska kapljica, ki jo rodé njihove gorice. Beli Kranjec je mehke duše, poln mile narodne poezije. Borba za življenje pa ga dela tudi trdega in jeklenega v delu. Marsikatera jasna glava je že prišla čez Gorjance. Te lastnosti je združil pisatelj v svojem junaku tako, da nam je v njem pokazal res nekaj uzor pravega Belokranjca: Mehkočutna, skoro sanjava nprav, ki ljubi strastno svojo rodno grudo, se druži z bistrim razumom, kateri mladeniča žene proti nagnjenju srca vun v življenje. Belokranjski mladenič prekosi vse vrstnike; svet se mu odpre in bogastvo se mu vsuje v naročje. Pa v srcu mu spi spomin na mило majko Belo Krajino; in ko se ta zbudi, se mu zdé puste palače in prazno zlato. Ubožna, bedna Bela Krajina mu je več, kot vsa svetovna trgovišča, in on se vrne tje nazaj med siromake ob Kolpi, da jim izkazuje dobrote od svojega obilja.

To je značilna poteza v npravi tega ljudstva, in to je pisatelj zadel, ker je sam vzrasel med Belokranjci. Rojaki bodo pa z veseljem čitali to povest, ker jo bodo spoznali kot svojo tudi po slogu in po nekaterih jezikovnih posebnostih.

Dr. E. L.

Naš društveni in shodni zakon. Za praktično uporabo razložil doktor Viljem Schweitzer. V Ljubljani, 1902. Založila „Slo-

venska krščansko-socialna zveza“. Tisek „Kato-liške tiskarne“, Str. X in 96. — Avstrijska ustava daje državljanom pravico, snovati društva in prirejati shode. Te pravice v novem času Slovenci izvršujejo z izredno vneto. Dan na dan čitamo in slišimo o shodih in o novih društvih. Pri tem pa je potrebno, da snovatelji poznajo natančno zakonite določbe. Zato je pa „Slovenska krščansko-socialna zveza“ ne le svojim članom, ampak vsemu slovenskemu narodu storila veliko uslugo, da je izdala ta natančni navod. G. pisatelj navaja natančno določne postavbe: Zakon z dné 15. nov. 1867 o društvenem pravu in zakon z dné 15. novembra 1867 o shodnem pravu. V besedilu postavbe je pridržal splošno Cigaletov slovenski prevod in ga izpremenil le vtoliko, da se strinja s sedaj veljavno „Nemško-slovensko pravno terminologijo“, katero je uredil dr. Janko Babnik; pri tem se je oziral tudi na prevod dr. Kavčičev, ki je izšel v „Dodatku h kazenskemu zakonu“. Posamezne določbe je pojasnil z obširnimi razlagami, v katerih se ozira na ukaze raznih ministrstev, razsodbe upravnega in državnega sodišča, kasacijskega dvora itd. V drugem delu je sestavil obrazce vlog na oblastva in zglede društvenih pravil. Tu najdejo čitatelji zglede, kako se snujejo najrazličnejša društva: politična, delavska, znanstvena, strokovna itd. V dodatku objavlja še cesarski patent z dné 26. nov. 1852 o društvenem pravu in cesarski patent o preosnovi meščanskih in strelskih krdel. Natančno stvarno kazalo pomaga, da se vsaka stvar v knjižici hitro najde.

Priporočamo to knjižico, katera je neobhodno potrebna vsaki društveni knjižnici in posameznikom, ki se bavijo s socialnim vprašanjem, najtopleje, kakor tudi vsem prijateljem ljudske organizacije.

D. S.

V. pl. Haardtov zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, priredil prof. Fr. Orožen. — Sedaj je izšla druga izdaja tega zemljepisnega dela v založbi tvrdke Ed. Hölzel na Dunaju. Atlas ima 14 za ljudske in meščanske šole potrebnih zemljevidov, in sicer: 1. Važnejši temeljni pojmi v razumevanje zemljevidov; 2. Okolica Ljubljane, Gorice in Trsta; 3. Kranjsko in Primorsko (goro-in vodopisni zemljevid); 4. Kranjsko in Primorsko (pol. zemljevid); 5. Avstrijske planinske dežele; 6. in 7. Avstrijsko-Ogrsko; 8. Srednja in južna Evropa; 9. Evropa; 10. Azija; 11. Afrika; 12. Amerika; 13. Avstralija in Polinezija, in 14. Polute. — Zemljevidi so v vsakem oziru jako pripravi in ljudski šoli primerni. Cena atlasu je le 2 K 40 h, posameznim zemljevidom pa 16 h.

Svetopisemske slike starega in novega zakona. Po izvirnih slikah Ernsta Pesslerja na Dunaju. Tiskane z oljnatimi barvami v umetniškem zavodu Ed. Hölzla na Dunaju. (Izdane po naročilu c. kr. ministrstva za bogočastje in nauk in z odobrenjem knezoškofijskega konzistorija na Dunaju.) Stari zakon obsega 18, novi pa 14 podob; skupaj je torej 32 slik, ki so jako lepo izvršene in bodo gotovo zelo podpirale in oživiljale pouk v verouku, posebno v nižjih razredih. Cena zbirki je 24 K.

Hrvaška književnost.

Marko Marulić: Judita. Epska pjesma u šest pjevanja. Uredio i protumačio Marcel Kušar. Uvodom popratilo Petar Kasandrić. Velika 8°, str. LXXI. + 112. Cena 4 K. — Tudi „Matica Hrvatska“ je hotela na svoj način proslaviti štiristoletnico hrvaškega umetnega pesništva in je izdala v sijajni opravi Marulićevo „Judito“, katero je posvetila rodnemu mestu pesnikovemu — Spletu. Marulić je to delo dovršil dne 22. aprila 1501. Sicer so imeli Hrvatje že prej knjige, pisane v svojem jeziku, vendar te so bile namenjene edino praktičnim, največ cerkvenim svrham, in zato se šele z „Judito“ začel prava hrvaška lepa književnost.

V izdanju „Matice Hrvatske“ je posebno zanimiv uvod, katerega je jako trezno in z veliko pazljivostjo sestavil Peter Kasandrić. V tem uvodu je zbral vse, kar je mogel zaslediti o prvem hrvaškem pesniku, katerega prišteva Viljem Eisengrein v katalog „doctorum orthodoxae matris Ecclesiae“ in pravi, da je bil „fidei propugnator acerrimus, princeps suae aetatis Philosophus, poeta gravis et ingeniosus, sacrarum literarum scientia nemini secundus“. Kasandrić je zbral nekaj do sedaj še neznanih podatkov o plemeniti rodbini Marulićevi, katera se je najprej zvala Gavosulić, a kasneje Pečenić in je štela med svojimi člani mnogo odličnih mož. Lepo je opisal tedanje stanje mesta Spleta, katero je bilo tedaj pod benečansko vladjo in v živahni zvezi z Italijo. Marulić je zgodaj nastopil resno pot modrosti; v vsem delovanju ga je vodil na polju asketične književnosti duh pisatelja zlate knjige „Imitatio Christi“. Marulić se je po svoji vzgoji in naravi bolj navduševal za mysticizem, kakor za skolastiko; njegove knjige pobožne vsebine so še, dokler je bil živ, našle obilo čitateljev, in njegovo ime se je razširilo po širnem svetu. Vendar ni delal samo za slavo božjo, nego tudi za slavo svoje domovine; njegovo domo-

ljubno čuvstvo spoznano najbolje iz njegovih zgodovinskih del. Ker je tudi njegovemu rodnemu mestu pretila nevarnost od Turkov, pisal je l. 1522. papežu Hadrijanu VI. in ga prosil, naj nagovarja krščanske vladarje k slogi in miru, da bi se mogli bolj uspešno postaviti v bran proti skupnemu sovražniku. A da svojemu narodu, kateri je toliko trpel od turške sile, vlije tolažbe in krepila, da ga ohrabri z zaupanjem v Boga, je zložil svoj pesniški prvenec „Judito“. Bog, kateri je ohrabil srce slabe žene in jej dal moč, da ugonobi Holoferna, bo dal tudi hrvaškemu narodu, če bo pobožen, dober in pošten, potrebnih sil, da odbije turške navale in osvobodi Dalmacijo sovražnika. Glavna misel, s katero je pretkana cela pesem, je ta, da more človek samo s pobožnostjo, z molitvijo, s postom in z dobrimi deli zaslužiti, da ga Bog osvobodi sovražnikov. In res je ta pesem bila narodu prava tolažnica. Prvo izdanje iz l. 1521. je bilo precej razprodano, in že l. 1522. je izšla druga izdaja; z isto vnemo so čitali „Judito“ še čez sto let, ko sta izšli zopet dve izdaji.

Pesem „Judita“, katera se močno naslanja na svetopisemsko pripovedovanje, je tiskana v „Matičinem“ izdanju z lepimi velikimi črkami, a pojasnujejo jo opazke Marcela Kušarja, kateri je dodal na koncu tudi slovarček manj znanih in nenavadnih besedi. Knjigo krasé tudi lepe slike: Splet pred l. 1571., Marulićevo hišo, katera stoji še danes, razvaline pustinje Nj-arjam na otoku Šolti, kjer je Marulić preživel nekaj časa v samostanu, Klis in okolica pred l. 1571., naslovna lista prvega in drugega izdanja Judite in pa tri slike Otona Ivekovića in dve Celestina Medovića, katere pojasnujejo razne prizore iz „Judite“.

Janko Barle.

Inkunabule (prvotisci) zagrebačke sveučilišne biblioteke. Napisao i uvodom o inkunabulama u obće popratilo Dr. Velimir Deželić. 8°. Str. 87. Cena 2 K. — Znani hrvaški književnik in pesnik dr. Velimir Deželić, kateri deluje kot pristav v zagrebski vseučilišni knjižnici, je sestavil to lepo delce in opisal inkunabule, katere se nahajajo v tej biblioteki. Ne bode odveč, če to knjižico vsaj v kratko omenim in s tem opozorim čitatelje na važnost inkunabul, to je onih knjig, katere so tiskane do konca l. 1500. „Iznajdba tiska je največji dogodek v svetovni zgodovini“, pravi Viktor Hugo; zato so jako dragocene one knjige, katere so tiskane v prvih petdesetih letih tiskarstva. Gutenberg je izdal l. 1451. najprej Donatovo slovnico, od katere sta se nam ohranila samo dva lista. Kasneje je izdal nekaj čez dvajset manjših del in šele potem je začel

tiskati svoje „Sveto pismo“, katero je imelo 881 listov in 36 vrstic na vsaki strani. Material, na katerem so se tiskale inkunabule, je bil v početku pergamen in papir, a kasneje papir; oblika je bila „folio“. Inicialov niso tiskali, nego so jih pozneje z roko zrisali v barvah in v zlatu. Prvotne knjige nimajo označenih strani, manjkajo tudi naslovni listi. O prvi knjigi, katera ima naslovni list, se misli, da je tiskana l. 1483. pri Jensonu v Benetkah. Ne ve se še natančno, koliko tiskanih del se je ohranilo iz XV. stoletja. Pri Erschu in Gruberju čitamo, da jih je do 15.000; drugi mislijo, da jih je do 30.000. Seveda so se knjige izdajale takrat še v manj izvodih. Cena inkunabul je zelo visoka, posebno odkar so jih začele v zadnjih letih ameriške knjižnice zelo nakupovati. Londonski antikvar Quaritsch je dobil za en izvod monakovskega „Psalterija“ iz l. 1459. (drugo izdanje) 50.000 gld. Antikvar Ljudevit Rosenthal v Monakovem je kupil izdanje Kolumbovih pisem iz leta 1493. za 6600 mark; ker je štela cela knjižica samo štiri liste v četvorki, je veljala vsaka vrstica 25 mark. Inkunabule se morajo opisovati po stalni metodi; te se je držal tudi dr. Deželić in zelo vestno in pazljivo opisal 71 inkunabul, ki jih hrani zagrebška vseučiliška biblioteka. Najznamenitejša med njimi sta: glagolski misal iz l. 1483. in hrvaški breviar iz l. 1493., katerega je tiskal v glagolici beneški tiskar Andrej de Torresanis de Asula; o obeh je priobčil Deželić fotografični posnetek. Deželićeva knjiga bo izvestno zanimala marsikoga izven hrvaške domovine, in zato jo toplo priporočamo prijateljem bibliografije.

Janko Barle.

Bolgarska književnost.

N. Načov: **Dêdo Genko Sevdata v Sofija**. Sofija. Knjižarnica na Hr. Olčev. 1902. Str. 294. Cena 2 l. 50 st. — Knjiga Načova je najboljši duševni proizvod, ki se je pojavil v zadnjih letih v izvirni bolgarski književnosti. Pisatelj „Buntovnikov“ je ž njo v resnici obogatil revno izvirno leposlovje v Bolgarih. Kratka vsebina je ta: Starček Genko z dežele gre obiskat svojega oženjenega sina, ki je višji uradnik pri ministrstvu v Sofiji. Genko občuduje ogromni napredek mesta ter se obenem zgraža nad nekaterimi naredbami, ki so bolezenski pojavi v mladem bolgarskem organizmu. Rodoljubna duša starčkova se napolni s strahom za prihodnost Bolgarije. Z boleštno v srcu mora priznati, da tako kvarnih naredeb niti pod turško vlado ni bilo. Sofijski vzduh ni

več zanj, in starček Genko se vrača med svojce na deželo s prepričanjem: „Novi vremena, novi hora, novi naredbi i običaj!... Ne sme več za tova vreme; mnogo rano sme se roditi. Obrnna se svêtit navpaki!“ — Spis je pravzaprav satira na bolgarske razmere sedanje dobe, satira, ki pa nam razodeva vso dobrohotnost pisateljevo. Da je Načov spreten pripovedovavec in opazovavec, zapazi čitatelj na vsaki strani, pri vsakem opisu, pri vsakem dialogu, zlasti pa pri analizi starčkove duše. Vaško življenje je opisano z občudovanja vredno natančnostjo. Z eno besedo: Načov je v le-ti knjigi ustregel gotovo estetičnemu okusu vsakega čitatelja in poleg tega tudi ljudstvu koristil.

P. R. Slavejkov: **Izbrani sčinenija**. Knjiga prva. Stihotvorenija. Sofija. Str. LXVI + 229 + 4. Cena 3 leva. — Zbrani spisi P. Slavejkova so razdeljeni na dve knjigi, v „Stihotvorenija“ in v „Prozo“. Sedaj je izšla prva knjiga „Poezij“. V začetku knjige je precej obširen življenjepis rajnega pesnika Slavejkova, ki s svojim imenom in svojo delavnostjo napolnjuje malodane polstoletno zgodovino bolgarske domovine. Njegov življenjepis je zgodovina bolgarske domovine. Ni skoraj dogodka v burnih dobah bolgarskih, katerega bi se Slavejkov ne bil udeležil kot prvi med prvimi. Njegovo življenje je bilo zelo nemirno. Bil je učitelj, knjižničar v Sofiji, potem predsednik „Narodnega Sobraanja“, minister prosvete, notranjih zadev, emigrant, časnikar, potem zopet minister notranjih zadev; vdeležil se je srbsko-bolgarske vojske, zmrzoval je pri Slivnici, videl je zmago bolgarskega orožja; končno ga je Stambulov spravil v ječo in 13. julija l. 1895. je umrl. Kakšno je bilo njegovo življenje in delovanje, nam je opisal Slavejkov v svoji pesmi „Naroden“:

S ideali vse boravih —
vsičko drugo smêtah, grêh —
s têh i sebe si zabravili,
na svêta svêt ne vidêh.

Vse za drugitê zalêgah,
trêbva, kazvah, tîj je red;
svoitê raboti — otlagah
čûžditê vse ponapred.

Minah život ljuboroden
sîs nevoli bol i bol...
I liča, če sîm naroden —
gladen, žîden, bos i gol.

Nad vsemi njegovimi pesnimi visi nekaka tuga, kakor jesenska megla nad pokrajino. A ta tuga ni sentimentalna, temveč živočutna; to je tuga boritelja, ki hoče ž njo ganiti srce in voljo tistih, ki so izgubili ves pogum. Ob

svojem času so njegove pesmi zbuja le domorodna čustva ter so donele kakor trobenta, vabeča na stražo in v boj. — **Fr. Štingl.**

Češka književnost.

Ant. Nečásek: **Pestrí ptáci.** Drobná prosa. V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Cena 3 K. — „Pestrí ptáci“ (Pisane ptice) je zbirka 20 povestic, manjših in tudi daljših. Nekatere so žalostne, druge vesele; več je prav lepih. Njih predmeti so črpani iz mestnega in vaškega življenja. G. Nečásek pripoveduje lepo, mikavno in zlasti dobro pointira. Nekatere povestice bi bile vredne prevoda, kakor n. pr. „Tatínku, maminka ne nese“, „Krásná existence“, „Smutek země“ in dr.

Humorist K. Šípek je izdal v knjižnici „Čítárna Švandy dudáka“ (ki izhaja pri F. Topiču v Pragi kot mesečna priloga lista „Švanda dudák“) svojo najnovejšo zbirko humorističnih povestic pod naslovom „**Za větrem**“. K. Šípek je v češki književnosti redke gost. On ni samo dober humorist, temveč tudi dober stilist. Nikjer bravec ne srečuje gluhih fraz, vse je tako prosto, gladko, prozorno, neprisiljeno in vendar elegantno. Vidi se, da ima pisatelj dober okus. Vse te lastnosti kažejo se tudi v zbirki „Za větrem“, ki obsega nekoliko prostih, a mičnih slik. Pisatelj izborna pozna življenje; posebno se zanima za praško prebivalstvo. Praški filistri, mali, drobni možiceljni, nahajajo tu v pisatelju svojega naravoslovca —, strokovnjaka, ki opazuje natančno njih življenje in ga zna obenem zanimivo popisovati. Malo je čeških pisateljev, ki bi znali slikati prebivalce Prage in njih družine tako živo in mično, kakor pisatelj le-teh humorističnih povestic.

Bohumil Brodský: **Přeludy.** Zábavy večerní. Red. Em. Žák. Roč. XXIII. č. 1. (Dílo 125.) — Ime katoliškega pisatelja B. Brodskega je med češkimi bravci prav dobro znano, tako, da vsak z veseljem sega po njegovih spisih. Njegove povesti so zanimive, spletke v njih zelo mične. Tako je tudi v le-ti noveli, ki je pravzaprav zavrnitev prenapete ženske emancipacije in izboren dokaz, kje naj išče ženska polja za svojo delavnost. V Eliški Kovářovi, napačno vzgojeni hčeri sodnijskega svetovavca,

katera, ne poznajoč zakonskih dolžnosti, se omoži s profesorjem Volencem, a ga v kratkem zapusti, je skupljenih mnogo potez, katere je pisatelj narisal po resničnem življenju. Ne-previdni korak ni ostal brez bridkih posledic; Eliška spozná svojo napako in se spravi s soprogom. — Mimogredé omenjam, da „Zábavy večerní“, v katerih je izšla ta povest, izhajajo že 22 let, in v tej dobi je v njih izšlo 125 del z zanimivo vsebino. To knjižnico z dobro vestjo vsakomu priporočamo. Izhaja v založništvu V. Kotrbe v Pragi. Naročnina na leto znaša 4 K. —

V vrsti čeških pisateljev, katerih zbrani spisi ravno zdaj izhajajo, zavzema eno prvih mest Václav Vlček, ki že več nego 40 let deluje na književnem češkem polju in še zdaj piše enako tiho in neumorno kakor prej. Pred kratkim je izšel v njegovih zbranih spisih (založništvo Fr. Šimáčka v Pragi) prvi zvezek dela „**V rodném hnízdě**“. Ta spis je vzburkal navadno mirno gladino češkega literarnega življenja. „V rodném hnízdě“ je postalo malodane — mala senzacija. Vsi kritični glasovi se strinjajo v tem, da je to delo umetniška, krasna miniatúra, iz katere diše nekaj izredno svežega, novega, in zlasti češkega, domačega. V prvem delu „Vesnická idylla“ vidimo plastično pred seboj češko vas, njene prebivalce in njeno življenje, kakor je bilo pred 50 leti. Drugi del „Budu-li sedlákem“ opisuje razne vtise dobrega vaškega dečka, pravega češkega Vašíka, kateri doma in v okolici pozná vsako drevo in vsak kamen. Sličice iz šole, opis otroških iger, prizori iz družinskega in vaškega življenja — to vse zanima starega in mladega bravca tako, da se vsakdo spomni svojih mladih let in v malem Vašíku vidi večkrat samega sebe. Velika prednost tega dela je tudi ta, da je v njem zbranega mnogo bogatega narodopisnega gradiva. V tretjem delu „V Budečské škole“ so natanko zadete slike praškega življenja iz 50 let. Iz vsake strani, iz vsake vrstice veje duh prave resnice; to je najlepši naturalizem, naturalizem svetlosti, sreče in radosti. E. Krásnohorská, češka pisateljica, je o tem spisu po vsi pravici napisala sledečo sodbo: „Vlčkova knjiga je polna poezije in resnice, mikavna kakor krasen roman, ginljiva kakor dovršena drama in prikupljiva kakor češka pravljica.“ —

Fr. Štingl.

Druga slovenska umetniška razstava.

Pred dvema letoma so se prvič združili slovenski umetniki, da priredé skupno razstavo svojih slik, kipov in načrtov. Že takrat smo z veseljem pozdravili ta prvi poizkus, s katerim so stopili naši umetniki kot združeni zastopniki upodablajoče muze pred narod, mu pokazali svoj napredek in svoje pridobitve ter ga s tem poklicali k oni vzajemnosti, katera mora vladati med narodom in umetnikom, da se gmotna in duševna moč združita v eno zmagujočo in razvijajočo se kulturno silo.

Z istimi nazori in vzori smo opazovali tudi to razstavo, iz katere nam odseva mišljenje in estetična izobrazba našega umetniškega slovenstva v vidnih in izrazitih oblikah, katere so deloma plod vladajočih struj, deloma krepki izrazi lastne individualnosti.

Preglejmo razstavo najprej z njene splošne numerične in personalne strani! Žal, da nam ni mogoče, podati o celi prireditvi tako popolnih slik, kakor o prvi slovenski umetniški razstavi (glej „Dom in Svet“ 1900, str. 728. do 729.), ker nam prostor v „Narodnem domu“ ni dovoljeval tako celotne reprodukcije, vendar upamo, da boljše umotvore kmalu pokažemo svojim čitateljem tudi v „Dom in Svetu“.

Razstavljenih je bilo 163 umotvorov, in sicer so bili zastopani sledeči umetniki: Fran Berneker, kipar na Dunaju (4), Ivan Grohar, slikar v Ljubljani (13), Rihard Jakopič, slikar v Ljubljani (41), Matija Jama, slikar v Kraljevcu na Sotli (34), Louise Jama van Rakers, slikarica v Kraljevcu (2), Elsa pl. Kastel v Ljubljani (5), Roza Klein, slikarica v Ljubljani (2), Franc Klemenčič v Boštanju (2), Ivana Kobilca, slikarica v Sarajevu (1), Vinko Levičnik, kipar in suplent na realki v Idriji (1), Franc Mirt v Trstu (1), Celestin Mis, kipar in profesor v Ljubljani (11), Ant. Gvajz, slikar v Gorici (6), Alojzij Repič, kipar na Dunaju (2), Melita Rojic v Gorici (3), Matej Sternen, slikar na Vrhniki (17), Ivan Zajec, kipar na Dunaju (2), Ivan Žabota, slikar na Dunaju (4), Peter Žmitek, slikar v Pragi (11).

To so izvečine mladi talenti, razvijajoče se umetniške sile. Ko smo pregledovali razstavo, se nam je zdelo, da so poslali v izložbo studije, katere kažejo bolj, česa so zmožni, kakor pa, kaj so že naredili. Iz teh, sicer večinoma majhnih slik, se vidi, da našemu umetniškemu naraščanju ne manjka nadarjenosti, dasi je še bolj enostransko uporabljena. Na razstavi smo videli največ pokrajin ob različni

svetlobi. Od jutranje rose do žarečega pol dneva in temnega mraka, spomladi, poleti, v jeseni in po zimi, ob lepem in slabem vremenu — sploh ob najrazličnejših svetlobnih razmerah vidimo tu naslikane rastlinske predmete. Zdi se, da jim je pokrajina porabila vse najboljše moči. Želja hitro vjeti in na platno ohraniti bežeči žarek, je odvrnila pozornost od kompozicije. Zato je bil pogled na to razstavo bolj enoličen. Portret in pokrajina sta napolnila skoro vso dvorano, in le primeroma malo prostora je ostalo za druge umetniške stroke. Nimamo namena, da bi v sledečih vrsticah podali natančen popis razstave; le v kratkih besedah hočemo označiti zastopane umetnike po slikah, katere smo videli v razstavi.

Sternen slika s širokimi, drznimi potezami in je jasen v oblikah. Njegove barve se ravna po resnici in ne kažejo hlepenja po posebnih izrednih efekti. Njegov „Menih“ na primer nas spominja starih italijanskih portretov; drugo staro moško glavo je naslikal s širokimi, skoro sirovimi potezami, vendar s krepko karakteristiko. En akvarel in več risb nam kaže njegovo spretnost tudi v drugih slikarskih načinih.

Zelo zanimiv umetnik je Jakopič. Sicer se ne more reči, da so njegove slike dovršene, ker on se lovi ob posameznih svetlobnih efekti in postane tako enostranski. Trenutni barveni vtisek ga prevzame in mu obvladuje celo koncepcijo. Zato je v Jakopičevih slikah zares mnogo njegove lastne duševnosti. Morda nobeden izmed vseh drugih slovenskih umetnikov ne polaga v svoja dela toliko lastne analize, kakor Jakopič. On razkraja svetlobo v njene sestavine. A žal da teh sestavin potem ne združuje, ne spaja, ampak jih polaga nekako trdo drugo poleg druge. Zato imajo njegove slike značaj momentnih barvnih študij.

Žmitek je še mlad umetnik in njegove slike opravičeno zbujajo mnogo nad. On ima finejšo tehniko, katera se zelo razlikuje od drugih. Ruska šola Rěpinova in Makovskega se nam kaže v njem očitno kot mnogo boljša od avstrijskih in nemških modernih struj. Oblika je jasnejša, kolorit nekako blesteč in izbran; več duševne sile je v njegovih obrazih.

Grohar je zastopan z več podobami. V potezah izraža zračne, fine barvne tone. Semtertje silijo posamezni toni preveč na dan, kakor n. pr. pri „Delu“. Obe sliki Devina pa sta nam v svoji zračni meglenosti jako ugajali.

Mnogo slik je izložil Jama. Posebno nam je ugajal njegov portret „V praznji obleki“. Mnogoštevilne pokrajine se nam sicer predstavljajo v značilnih svetlobnih efekti, vendar so nekam prazne, nedovršene. Gospod Jama je pa sicer našim naročnikom že znan po raznih pokrajinskih in ornamentalnih ilustracijah v našem listu. V tem slogu so tudi njegove oljnatе slike, v katerih se trudi, da v sočnih barvah izraža razne vremenske nianse.

Gvajz je izložil nekaj novejših del, katera imajo bolj trezen, oglajen značaj in kažejo njegovo tehnično spretnost. Iz solnčnih goriških krajev je vzel svoje pokrajinske prizore in tihožitja, ki splošno ugajajo.

Žabota se je pokazal dobrega portretista s skrbno in izrazito tehniko; Klemenčič in Mirt sta istotako izpostavila vsak po en dobro izdelan portret.

Izmed kiparjev omenjamo g. Bernekerja, kateri je razstavil več jako krepko in karakteristično modeliranih obrazov, in g. Zajca, kateri nam je podal monumentalen načrt za vodnjak z ženskimi podobami. G. Mis je pa izložil več jako lično in fino izdelanih reliefov, ki so lepi vzorci za šolsko uporabo. Tudi Repič je zastopan z reliefom ženskega profila in Levičnik z jako značilnim portretnim poprsem stare gospe.

Primeroma jako številno zastopane so naše umetnice. Kobilca je razstavila le svoj lasti portret, a ta dela čast njeni umetnosti. Gospodična Kastlova je v svojih kiparskih in slikarskih delih pokazala svoj fini čut za natančno, v vse podrobnosti segajoče oblikovanje, med tem, ko se Lujiza Jamova drži bolj moderne, sicer bolj poudarjajoče, a manj natančne tehnike. Gdčna. Roza Kleinova je razstavila z ogljem krepko risani glavi, Melita Rojčeva pa nekaj ličnih akvarelov.

S tem smo omenili vse zastopnike slovenske umetnosti na tej razstavi. Res je, da ta razstava ni splošno slovenska, ker smo pogrešali raznih umetnikov. Nobenega religioznega dela ni bilo na celi razstavi in poleg tega izmed mlajših nista bila zastopana niti Germ ni Vavpotič. Vendar glavna smer naše sedanje slovenske izobraževalne umetnosti se je tu po-

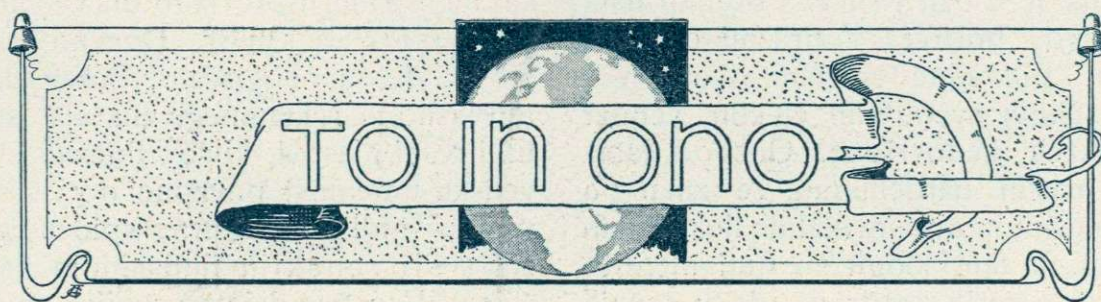
kazala. Na njej je prevladovala večinoma impresionistična smer. Dnevno časopisje je z njo le deloma soglašalo. Poleg člankov, ki so bili jasno le reklamnega značaja, so se oglašali tudi resni glasovi, ki so zahtevali, da se naj slovenska umetnost povzpne do višjih idej in naj nastopi tudi kot kulturna splošnoizobraževalna sila s slovenskim ljudskim in narodnim značajem. Vso čast dajemo svojim umetnikom, dokler proučujejo moderne bolj in manj opravičene umetniške struje. Z veseljem sledimo vsakemu njihovemu poizkusu, da z urnim kistom pridržujejo na platnu razne prirodne pojave. A pri tem bi jih vendar opozorili, da naj se ozró tudi na globokomiselnost in umetnostno dovršene umetnike v drugih slovanskih rodovih, kateri so s svojimi iz narodnega duha zajetimi slikami postali mogočni kulturni faktorji. Sicer ni tudi pri njih vse posnemanja vredno, vendar ako omenimo poljskega Matejka, Brandta in Styka, ruskega Vereščagina in Rěpina, hrvaškega Medovića in Bukovca, češkega Brožíka, Aleša in Manesa, ali slovaškega Úprka, mislimo, da smo dovolj označili smer, v kateri bi si želeli slovensko umetnost. Ne posnemati — pač pa delovati v podobnem duhu narodne umetnosti, bodi nam geslo za bodočnost!

Mnogo bolj še, nego na prvi razstavi se je tu pokazal individualni značaj naših umetnikov. Videli smo v njih krepko izražene tvorne osebnosti. Večinoma stojé pod vplivom moderne smeri, katera išče svojih uspehov v naglašanju in poudarjanju posameznih efektov. A pogrešali smo večinoma domorodnih in višjekulturnih idej. Sicer pa vemo, da so i naši umetniki, večinoma za cerkve, izdelali tudi drugačna, sicer manj moderna, a ljudskemu duhu bolj prikladna dela. Zato smo pa na tej razstavi bolj studirali njih individualne posebnosti.

Z veseljem beležimo, da se je sploh posrečilo prirediti to slovensko umetniško razstavo. Bila je nekak sezonski pojav, ki kaže, da je v našem mladem umetniškem naraščaju dovolj nadarjenosti za velika dela. Želimo mu še razširjenega obzorja, izobrazbe duha, razvoja tehničnih sil in gmotnega prospeha. Če to doseže, zre naša umetnost v oči veseli bodočnosti!

Dr. E. L.

Smrt Andreja Tenczyńskiego. Na str. 649. podajemo zgodovinsko sliko slavnega poljskega slikarja Jana Matejka. Kakor večini svojih nesmrtnih podob, je zajel Matejko snov tudi tej podobi iz viharne zgodovine svojega naroda. Skozi vso poljsko zgodovino se vleče nepretrgana vrsta preprirov in boj z Nemci. Ne le od zapada je nemška sila pritiskala na Poljake, ampak tudi v njih sredi se je večkrat dvignila prevzetnost nemških naseljencev ter izzvala opravičeni odpor Poljakov. O tem govori mnogo zgodovina krakovskega mesta. Omenjena slika nam predločuje enega teh bojov.

V polovici XV. stoletja je bival v Krakovu Jan z Rabsztyna Tenczyński, kraljevi „wielki chorągiewny“ ali zastavonoša. Takrat so si bili Nemci znali pridobiti večino v mestnem zastopu. Župan je bil sicer Poljak Mikołaj Pieniążek, ki se je trudil, da brzda nemško prevzetnost, a vendar so Nemci v Krakovu nastopali jako brezobzirno. Tenczyński je imel z Nemci vedno kakšne prepire, in večkrat tudi nevarnejše praske. Krakovska kronika pripoveduje da sta se mestna svetovavca Valter Kisling in Nikolaj Kidlar domenila z drugimi meščani, da se ob priložnosti maščujejo nad Tenczyńskim. Kmalu je prišla priložnost.

Dné 16. junija l. 1461. je šel Tenczyński v krakovsko predmestje, Kleparz imenovano. To ime je dobil ta kraj v starih časih še od tega, ker so tam prebivali kleparji, kateri so kovali orožje za vojaštvo. Tenczyński je šel h kleparju Klimuntu, Nemcu po rodu, kateri mu je imel skovati železen oklep. Bodisi da oklep še ni bil gotov, ali ni bil prav narejen, ali izakega drugega vzroka — kmalu se je Tenczyński z Nemcem sprl. Klimunt je zbežal pred njim iz delavnice in zagnal tak hrup, da so pritekli iz delavnic

vsi kleparji iz obližja in mnogo drugih ljudi. Od Klimunta nahujskani, so se vrgli na Tenczyńskiego. Ko je videl, da se ne ubrani množici, je zbežal v bližnjo cerkev svetega Florijana in se skril v zakristiji. A razjarjeni Nemci so udrli za njim. Navzoči duhovniki so ga sicer branili, a razkačena množica je Tenczyńskiego v zakristiji ubila in več duhovnikov ranila. S tem stvar seveda še ni bila končana. Prišla je zdaj vrsta na Nemce. Sin umorjenega zastavonoše je zahteval maščevanje. Šest ubijavcev so na krakovskem gradu obglavili, a nekaj drugih vrgli v ječo na Rabsztynu.

Ta dogodek je porabil Matejko za eno svojih najživahnejših podob. Kako gibanje je na sliki, kako značilni so obrazi, kako živo dejanje!

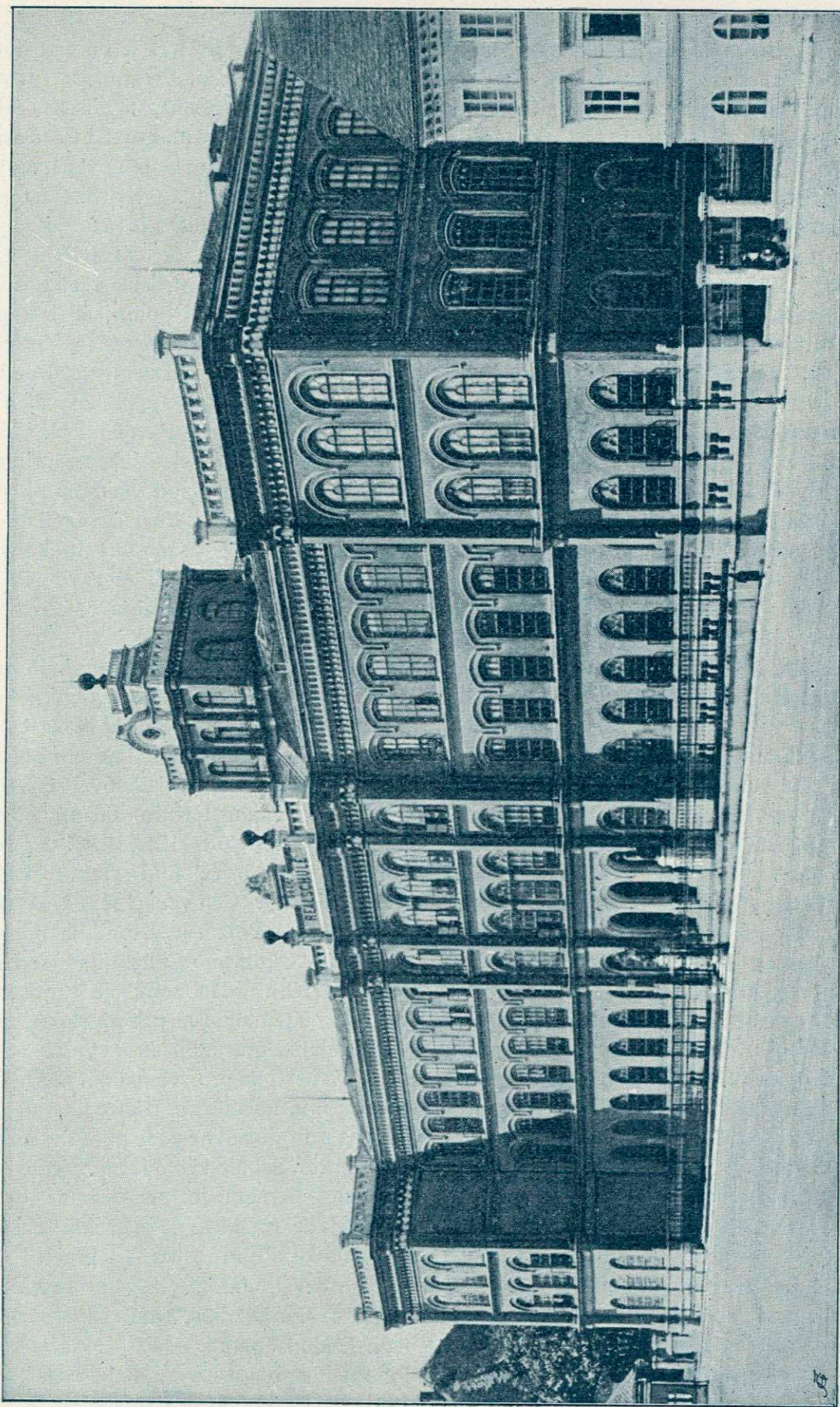
K slikam iz Belgrada. — Kraljevo srbsko narodno gledišče. Naš potovavec g. Knific nam je popisal ob začetku svojega potopisa splošno tudi Belgrad (glej str. 32.), o katerem smo priobčili sedaj več slik. Na str. 673. vidijo bravci spomenik kneza Mihajla in srbsko narodno gledišče. Prvi začetki srbskega gledišča segajo nazaj do l. 1835. Joakim Vujić je bil oni, ki je v Kragujevcu začel prirejati glediške predstave, da razveseli kneza Miloša Obrenovića. A te predstave niso bile javne; prihajal je k njim le knez Miloš in oni, katere je hotel knez posebno odlikovati. Tudi je bilo vse bolj po domače, kajti knez je med predstavo kadil čibuk in srebal kavo. Igravci so bili vseskozi diletanti: mladi ljudje, kateri so pozneje zasedli glavna mesta v javni upravi. L. 1842. je zapustil Mihajlo Srbijo, in glediške predstave so prenehale. L. 1847. jih je pa zopet oživil Burkovski s pančevačkimi igravci.

A Srbi so si želeli javnega in rednega narodnega gledišča. L. 1851. se je sestavil „pozorišni odbor“, kateri je sklenil zidati gledišče. Vsa Srbija se je hitro vnela za to misel, in kmalu je bilo nabranih sto tisoč dinarov. A ta zgradba je žalostno propala. Kupili so močvirno zemljišče, in komaj je bil postavljen temelj, je voda zalila zgradbo, da je bilo vse zidanje ponesrečeno. Dolgo časa Srbom nihče niti spomniti ni smel gledišča.

A ko se je vrnil knez Mihajlo v Srbijo, so začeli misliti na novo glediško zgradbo. L. 1863. se je sestavil drugi odbor, ki je poživil zanimanje za glediške predstave. Pa spomin na prejšnjo nesrečo je bil še tako živ, da ta odbor ni mogel nabrati več

kot 910 dinarov. L. 1867. pa dojde v Belgrad Jovan Djordjević iz Novega Sada z jako dobro izvežbanim

zidam pozorište!“ Iz lastne blagajne je dal knez Mihajlo okoli 200.000 dinarov. To je vnelo tudi druge

C. k. r. državna višja realka v Ljubljani.

osobjem. Ta je s svojo igro tako navdušil kneza Mihajlo, da je izrekel odločilno besedo: „Hoću, da

Srbe k požrtvovalnosti. Od l. 1869. se redno prirejajo v njem glediške predstave.

Petdesetletnica c. kr. državne višje realke v Ljubljani.

C. kr. državna višja realka v Ljubljani je praznovala letos 4. oktobra, na imendan Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I., petdesetletnico svojega obstanka. Iz zanimive zgodovine tega domačega kulturnega zavoda, katero je za to priliko prav skrbno in pregledno sestavil profesor dr. Binder¹⁾, posnemimo nekatere črtice!

Ministrski odlok z dne 12. julija 1852, št. 5365 je poklical zavod v življenje. Bila je to zaenkrat le popolna nižja realka. Knezoškof Wolf ji je prepuštil prve prostore v licealnem poslopju, v sobah, v katerih so se učili dotlej njegovi bogoslovci. Duhovnika Mihaela Peternela, tedaj kapelana v Vodica, pa so poklicali za prvega (provizoričnega) direktorja zavoda. 4. oktobra l. 1852. so novo šolo slovesno odprli. Ravnatelj Peternel je v navzočnosti ces. namestnika grofa Chorinskega, ces. nam. svetnika grofa Hohenwarta, gubernialnega svetnika dr. L. Ladiniga, mestnega župana dr. M. Burgerja in drugih gostov zbranim prvim učencem in učiteljem govoril fulminanten govor. Vodilna ideja mu je bila ta, da je dežela Kranjska hvaležna Nj. Veličanstvu za ustanovitev novega zavoda, da pa je bila takega zavoda tudi potrebna in — vredna. Zakaj se ne bi našemu ljudstvu odprle poti tudi do tehničnih znanosti? Ali smo Kranjci tako pod nič na svetu? Ali nimamo svojega Valvazorja, svojega Herbersteina, Linharda, Zoisa — celo vrsto slavnih mož? Zakaj bi ne bilo mogoče, da dobimo tudi svojega Saveryja, Papina, Fullona, James Watta, Morseja? — Ali pa se bomo morda učili tehničnih in mehaničnih vednosti brez praktične koristi, češ: saj Kranjec, Slovenec si tako nikamor ne upa: on je kot priklenjen na svojo rodno grudo? Toda kdo nam oponašaj to zadnje! Ali jih ne vidite Slovencev, Kranjcev celo v pragozdih ameriških in v peščeninah in puščavah vroče Afrike? Oznanovalci sv. vere med divjaki: Friderik Baraga in njegovih šest tovarišev (Fr. Pirc, Andr. Skopec, P. Oton Skola, Ign. Mrak, Jurij Godec) — ter dr. Ign. Knoblehar in njegovi bratje (Martin Dovjak, Jan. Kocjančič, Matija Milharčič, Jernej Mosgan, Oton Trabant in obrtnik Ant. Knavs): ali niso bili to naši ljudje? Nič strahu: Naše ljudstvo je nadarjeno in pogumno; zato je prav, da se od merodajnih strani čimbolj poskrbi za razvoj njegovih duševnih sil. — Šola se je začela z 204 učenci; od teh jih je ostalo koncem prvega šolskega leta 184. — L. 1863. 5. oktobra je najvišji odlok odločil, da se nova ljubljanska nižja realka prične počasi razširjati v šestrazredno višjo tehnično srednjo šolo,

in s šolskim letom 1871/72 je bil dan početek moderni sedemrazredni realki. Prostori, v katerih je bila naseljena ljubljanska realka, so bili v licealnem poslopju in pozneje deloma v Mahrovi hiši, dokler ni kranjska hranilnica l. 1874. dozidala novi ustanovitvi sedanjega impozantnega poslopja (glej sliko na str. 697). Vseh učencev je bilo vpisanih na zavodu v petdesetih letih 5453; 745 jih je absolviralo z maturo, ki je bila uvedena za avstrijske realke v šolskem letu 1868/69., drugi so ali pomrli ali izstopili in se posvetili drugim zvanjem pred absolutorijem.

Najzanimivejša prikazen v celi petdesetletni zgodovini ljubljanske realke je vsekako njen prvi ravnatelj, duhovnik Mihael Peternel. Ta je bil eden tistih mož, ki se vsled jelekne pridnosti in vztrajnosti odlikujejo povsod, kamorkoli stopijo. Čudovito je, koliko je Peternel dosegel na polju tehničnih znanosti kot — samouk! In koliko je storil v osmih letih kot ravnatelj za zavod, ki je bil izročen njegovi skrbi! Vsekako mora ostati njegovo ime na vse čase z zlatimi črkami zapisano v analih ljubljanske realke in sploh našega kulturnega življenja.

Porodil se je¹⁾ Mihael Peternel 22. novembra l. 1808. na Lanišču v soseski Nova Oselica, sodnjem okraju škofjeloškem. Stariši so mu bili dovolj imoviti. (Njegov stari oče je izdeloval izvrstno platno in kupčeval ž njim tja do Trsta.) Šolo je obiskoval najprej v Idriji (od 1818—1821), potem v Gorici (1822), kjer je pričel tudi gimnazijske študije, katere je nadaljeval v Celovcu (1823) in dovršil v Ljubljani (1824—1829). Potem je vstopil na ljubljanskem liceju v tedanjo takozvano „filozofijo“ (sedanji VII. in VIII. gimn. razred). V „filozofiji“ je s posebnim veseljem študiral matematiko in prirodoslovne znanosti. Učitelj v matematiki mu je bil strokovnjak Schulz pl. Strassnicky, v fiziki pa prof. Kersnik. Peternel se je odlikoval pri obeh, in učitelja sta izkazovala njegovim zmožnostim za prirodoslovne vede posebno zaupanje. Tako je izročil prof. Schulz svojo izdajo Vegovih „logaritmov“ učencu Peternelu in njegovemu sošolcu ter tako-rekoč tudi rojaku, poznejšemu našemu slavnemu matematiku, Fr. Močniku — v pregled. Kersnik pa mu je dovoljeval, da je ukaželjni in nadarjeni učenec, kadar se mu je zdelo, sam eksperimentiral s šolskimi fizikalnimi aparati. — Po dovršeni „filozofiji“ je šel Peternel v bogoslovje, katero je dovršil v letih 1831—1835. V mašnika posvečen je nastopil l. 1835. pot dušnega pastirstva. Najprej je služil kot subsidiarij na Dobrovi pri Ljubljani, potlej v Moravčah do l. 1839., potem je kapelanoval v Poljanah nad

¹⁾ Geschichte der k. k. Staats-Oberrealschule in Laibach. Festschrift zur Feier des fünfzigjährigen Bestandes, verfasst von Dr. Josef Julius Binder. — Herausgegeben von der Direction. Laibach 1902. — Buchdruckerei von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

¹⁾ Vsi naslednji podatki so takisto posnetek iz citirane dr. Binderjeve „Geschichte der k. k. Staats-Oberrealschule in Laibach“ etc.

Škofjo Loko do l. 1843. Svoje znanje in ljubezen do njega je nosil s seboj, koder je hodil, pa se je o prostem času še izpopolnjeval v svojih priljubljenih predmetih ter po okoliščinah poučeval tudi druge. Tako je l. 1843. kot kapelan v Poljanah ondotno ljudstvo lepo poučil in pripravil na popolni solnčni mrk, ki je bil tistega leta, in je to nebesno prikazen ž njimi opazoval. — Kot poznejši duhovni pomočnik v Šmartnem pod Šmarno goro (1843—1850) je prvi opazoval na Šmarni gori takozvani ogenj sv. Helme, in v Vodica, kjer je služil do l. 1852., mu je prišlo na misel, da bi po telegrafu, ki ga je sam napravil, zvezal Vodice z Zapogami ter se tako pogovarjal z ondotnim kuratom, kar mu je pa gosposka prepo-vedala.

Kot vodiškemu kapelanu je došel Peternelu 19. julija l. 1852. poziv, da prevzame ravnateljstvo na novoustanovljeni ljubljanski realki. Peternel, ki je bil že leto poprej, v juniju l. 1851., napravil državne

Mihael Peternel.

izkušnje iz naravoslovnih predmetov za popolne nižje realke, se je odzval temu klicu, katerega je povzročil največ bivši Peternelov tovariš, c. kr. šolski svetnik dr. Močnik. In boljšega moža niso mogli postaviti na to mesto v tedanjih okoliščinah! Peternel se je s celo svojo dušo zavzel za prospeh svojega mladega zavoda. Podvojil je svojo pridnost, poglobil svojo iznajdljivost, noč in dan je delal kot učitelj, kot voditelj — pa tudi kot mehanik, ki je na svoje roke izdeloval potrebnih priprav za pouk, ki jih je potreboval pri fiziki, kemiji in naravoslovju. Bil je poleg vsega drugega sam tudi mizar in strugar in kovač — vse za svojo realko. Pri tem pa je še utegnil baviti se z najrazličnejšimi mehaniškimi problemi, načrti in podvzetji v mestu in drugod: kajti izpraševali so ga za svet pri postavljanju mlinov in pri tovarniških zgradbah, pri izboljšavanju mestne razsvetljave prav tako, kot pri zidanju kozolcev in hlevov in hiš po deželi.

Razume se, da je bil direktor Peternel v svojih strokah izvrsten učitelj. Njegov nauk ni bila sama teorija, marveč teorija praktično uporabljena. V teoriji in praksi je podajal svojim učencem toliko, da bi jim tedaj ne mogla mnogo več — politehniška visoka šola.

Zastavil je tudi pero in spisal v letnih poročilih realkinih več temeljitih člankov v nemškem, enega v slovenskem jeziku („Imena, znamenja in lastnosti kemiških pervin.“ — 1861/62.). Njegov spis „Geographische Skizze des Herzogthums Krain“ (1854/55 in 1855/56) je stavil dunajski profesor Simony svojim učencem ponavlja za zgled, kako treba pisati zemljepisne sestavke. Znamenit je tudi Peternelov življenjepis o Juriju baronu Vegu Letno poročilo 1853/54) ter njegova študija „Schule und Leben“ 1857/58 in 1858/59). L. 1856. je sestavil tudi slovensko terminologijo za geometrijo in nekaj pozneje skupno s katehetom profesorjem Ant. Lesarjem za kemijo. To smemo imenovati silovito pridnost in delavnost pri možu, ki je imel kot direktor mladega zavoda čez glavo uradnih in drugih poslov.

L. 1860. je izročil Peternel realčno provizorično vodstvo v roke stalnega direktorja Rudolfa Schnedarja. Toda sam je ostal na zavodu kot učitelj še 14 let. S 24 službenimi leti je šel 66letni starček l. 1874. v pokoj. A tudi v pokoju je še najraje študiral in eksperimentiral. Posebno rad se je zatapljal v svoji starosti v zvezdoznanska in mikroskopična raziskavanja.¹⁾ Pa tudi drugi odseki znanosti so ga zanimali še starčka. — 6. avgusta 1884. je sklenil svoje delavno življenje. Hvaležnosti je za svoje delo vžil malo. No, zdaj ob petdesetletnici zavoda, kateremu je razplamtel mlado življenje, se je spomnil njegovega imena realski učiteljski zbor ter je predložil po iniciativi profesorja Fr. Levca mestnemu občinskemu svetu prošnjo, da bi se nova ulica za deželnim dvorcem (zveza med Gosposkimi in Vegovimi ulicami) poleg realke imenovala Peternelova ulica. Občinski svet je tej prošnji ugodil.

Vsekako zasluži tak mož, da se njegovo ime ne zabriše v srcih potomstva! Dr. M. O.

Fran Ondříček, slavni violinist, je meseca oktobra zopet koncertiral v naših krajih. — Bil je v Celovcu, Beljaku, Ljubljani, Novem mestu, v Trstu, na Reki in v Mariboru. Spremljal ga je pianist Josip F a m ě r a. Pri ljubljanskem koncertu sta sodelovali tudi dve domači moči: Altistinja slovenskega gledališča gdč. Marija G l i v a r e c je pela krasno romanco iz opere „Mignon“ in nekatere hrvaške pesmi, bari-tonist g. Karol K r a l pa prolog iz Leoncavallove

¹⁾ Tukajšnji knezoškofijski dijaški zavod „Alojzijevišče“ hrani po Peternelu lepo dedščino: dragocen, izboren mikroskop. — Kanonik Ivan Sušnik pa ima iz njegove zapuščine več knjig matematiške in fiziške vsebine, ki vse kažejo, kako temeljito je študiral: po knjigah je namreč vse polno opazk in glôz iz njegovega peresa. Dr. M. O.

opere „Glumači“ in Novakove „Slovaške narodne pesmi“. Ondriček je zopet povsod očaral občinstvo s svojo velikansko umetnostjo in žel iskreno odobravanje.

Fran Naval v Pragi. Naš rojak Fran Naval, prvi tenorist c. kr. dvorne opere na Dunaju, je meseca oktobra t. l. gostoval pri „Narodnem divadlu“ v Pragi. Verni sin slovenske matere je Pražane kar elektriziral; narodno gledališče je bilo vedno prenapolnjeno, in komaj diha je občinstvo poslušalo Navalov krasni tenor. Fran Naval je uljudno, blago srce, ki svojo narodnost vedno poudarja; največje veselje so mu napravili na oder podarjeni venci z velikanskimi slovenskimi trobojnicami. Zadnjikrat je nastopil v Massenetovem „Wertherju“. Massenet sam je iz Pariza poslal brzoglasen pozdrav k predstavi.

Domača umetnost. G. A. Jebačin je poslikal z ornamentami in figuralnimi slikami župno cerkev v Preski. — K moravški cerkvi je prizidana nova kapelica lurske Matere božje. Oltar je izdelal g. Rovšek, na zunanji steni sliko žalostne Matere božje pa gospod Peter Markovič, akad. slikar v Rožeku na Koroškem. — V Črnem vrhu nad Idrijo je postavil nove orgle gospod Kriegl, orglarski mojster v Ljubljani. — G. P. Žmitek je razstavil velik portret g. Bamberga, ki se odlikuje po vrli tehniki in dobri psihologiji.

Združenje zagrebških javnih knjižnic. Knjižnica zagrebške prvostolne cerkve, broječa okoli 30.000 zvezkov, za katero je določil škof Vrhovac posebno ustanovo, se po sklepu kapitla združi s tamošnjo vseučiliško knjižnico, katera šteje do 140.000 zvezkov in ima letnih dohodkov 13.000 K. Za to združenje se posebno trudi kanonik dr. Iveković, ki želi, da bi se tako olajšale učenjakom študije v knjižnicah.

Ljudska izobrazba na Hrvaškem. Še sedaj je treba na Hrvaškem storiti mnogo za elementarno ljudsko izobrazbo. Vendar moramo priznati, da se je v zadnjih desetletjih doseglo že mnogo. Ljudi, ki niso znali ne brati ne pisati, je bilo na Hrvaškem na stotino prebivalstva:

Leta	moških	ženskih
1869. . . .	74:38 . . .	86:81
1880. . . .	67:89 . . .	79:93
1890. . . .	60:16 . . .	73:52
1900. . . .	46:95 . . .	61:74

Izid ljudskega štetja l. 1869. je bil vsekako zelo žalosten. Primeroma se je pa zdaj že mnogo zboljšalo. Največji napredek kaže zadnje desetletje.

Hrvaška tiskana knjiga iz l. 1592. M. Rešetar je nedavno v 3. knjigi „Gradje za povjest književnosti hrvatske“ ponatisnil „Način, koji se ima ob služiti u govorenju sv. mise“, natisnjen l. 1592. v Rimu v mali osmerki na 56 str. To knjižico je neznan Dubrovčan prevel iz latinskega jezika.

Beli Hrvatje. Blizu Požuna je naseljenih okoli 60.000 takozvanih Belih Hrvatov, katere Nemci nazivajo „Wasserkroaten“. Ti so izpostavljeni madjarizaciji in germanizaciji. Nimajo niti slovnice svojega jezika niti besednjaka. Zdaj so jim izdali slovaški rodoljubi koledar v njih jeziku, ki je natisnjen v 5000 izvodih. Tako so dobili Beli Hrvati tam svojo prvo tiskano knjigo. Ta oddelek slovanskega rodu je važen zaradi tega, ker nekako veže severne in južne Slovane.

Gavrilo Vitković, srbski rodoljub in zgodovinar, je umrl pred kratkim v Belgradu. Preiskaval je zgodovino ogrskih Srbov. Nabral je mnogo gradiva, a ne kritično.

Ignjat Dimić. V Zemunu je pred kratkim umrl srbski publicist Ignjat Dimić (roj. 1863.). Studiral je tehniko na Dunaju, in ko se je povrnil na jug, je posebno proučeval narodnogospodarske in politične razmere v Bosni in Hercegovini. Bil je oster in odločen zagovornik srbske ideje. Mnogo zaslug si je pridobil za srbsko tehnologijo.

„Srpska knjiga.“ S tem naslovom je izdal St. Novaković pred kratkim knjižico, v kateri popisuje slabe srbske knjigarske razmere. Dnevno časopisje se sicer zelo širi, a v tem pisatelj ne more videti pravega napredka, ker se prava znanstvena in leposlovna književnost preveč zanemarija. Pisatelj predlaga, da bi se osnovala mnoga gospodarska društva v Srbiji, ki bi svoj čisti dobiček porabljal za podporo književnosti.

Srbske narodne pesmi. V „Kolu“ (knjiga IV., zv. 2.) je napisal neki dr. Veritas članek „Vratimo narodu — njegovo!“ v katerem razpravlja o deveti knjigi srbskih narodnih pesmi, katere je nabral Vuk Stefanović Karadžić. Pisatelj zahteva, naj izda srbska vlada Vukove narodne pesmi in pripovedke v novem, zares „narodnem“, prav cenemem izdanju.

„Znameniti Srbi XIX. vijeka.“ Ta zbornik prinaša življenjepise in slike znamenitih Srbov. V 12. zvezku so opisani: Janko Cincar, Grigorij Vožarević, Konstantin Danijal, Jovan Subotić, Vladimir Vasić in Vaso Živković; v 13. zvezku pa: Čolak Ante Simeunović, Ognjeslav Utješenović Ostrožinski, Jaksim Nović Otočanin, Ljubomir P. Nenadović, Kosta Ruvarac in Aleksander Bačvanski.

Srbska zgodovina. Kosta Mandrović na Dunaju javlja, da bo na novo izdal „Ilustrovano istorijo srbskega naroda“. V tem obširnem delu bo 140 slik in barvan zemljevid balkanskega polotoka. Izšlo bo v 16 zvezkih.

„Društvo srpskih književnika i umjetnika“ so ustanovili u Belgradu. Predsednik mu je Simo Matavulj, podpredsednik Branislav Nušić, tajnik Milodar Mitrović.

Raziskavanja v Makedoniji. „Vizantinskij Vremnik“ poroča sledeče o uspehih ruske znanstvene ekspedicije, ki je leta 1900. šla v Makedonijo pod vodstvom akademika N. P. Kondakova. Glavni

namen ekspedicije je bil, da na osnovi arheoloških podatkov in različnih sodobnih spomenikov iz stare krščanske dobe proučuje srbske in bolgarske uplive na kulturo raznih makedonskih krajev. Preiskovavci so našli mnogo značilnih arhitektonskih spomenikov iz stare dobe, med katerimi so najimenitnejši: Markov manastir, cerkev Gračanica, manastir Nagovičin in razne zgradbe okoli Ohrida. Ekspedicija se je vrnila z obilnim gradivom, med katerim je okoli 550 snimkov.

„Matice Školská“ v Brnu praznuje letos petindvajsetletnico svojega obstanka. Osnovana je na taki podlagi, kakor naša „Družba svetega Cirila in Metoda“. Zdaj vzdržuje „Matica“ na Moravskem 12 šol s 3000 češkimi otroki, ter veliko zavetišče s 1300 gojenci, katere daje „Matica“ na svoje stroške študirat.

Češke razstave. Čehi so priredili letos štiri krajevnne razstave: v Taboru, Viškovu in Kladnu ter v Pragi „delavsko razstavo“. Povsod se je pokazal velik napredek posebno v tehničnih izdelkih.

Čehi na Dunaju. Češko prebivalstvo na Dunaju jako raste, posebno po doseljevanju z Moravskega. Zdaj jih je že do 400.000 tako, da imenujejo Dunaj že — najbolj češko mesto. Prva zahteva Čehov je zdaj, da dobé na Dunju tudi svoje ljudske šole. Temu se pa ustavlja nemško prebivalstvo z vso trdovratnostjo.

Museálna slovenská spoločnosť se imenuje eno onih maloštevilnih društev, katerih ni zatrla madjarsko nasilje ubogim Slovakom. Kakor znano, je „Matica Slovensko“, ki je bila tako književno društvo, kakor so „Matice“ drugih slovanskih narodov, madjarska vlada zatrla in ji pobrala imetje. Slovaki imajo zdaj v Turčanskem sv. Martinu svoj „Narodni muzej“, katerega predsednik je velezaslužni župnik, znani botanik Andrej Kmeť. Podpredsednik Romuald Zajm us je letos umrl, in izvoljen je bil mesto njega Fr. R. Oswald, o katerega spisih bomo še poročali. Društvo izdaje znanstven list: „Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti“, katerega urejuje tajnik A. Sokolík.

Etnografični muzej v Pragi. Novoustanovljeni etnografični muzej v Pragi bo obsejal sledeče oddelke: 1. Selske zgradbe in njih arhitektura, 2. narodne noše, 3. narodni izdelki, 4. spomeniki prostonarodnega slovstva, 6. narodna glasba, pesem in plesi, 7. sociologija. Dopolnilni oddelki bodo: zemljepisni, antropološki, demografični in oddelek za jezik in narečja.

Češki arhitekti in cerkveno stavbarstvo. Češki arhitekti so se obrnili do „Křesťanské akademie“ s prošnjo, naj se stavbe novih cerkvâ oddajajo po javni konkurenci, pri kateri bi se izbirali tehnično in umetniško najbolj dovršeni načrti. V tej vlogi pravijo češki arhitekti: „Cerkveno stavbarstvo je bilo v vseh kulturnih narodih težišče slogov, in

njemu gre v prvi vrsti zasluga, da imamo monumentalne stavbene spomenike, ki označujejo posamezne dobe. Narod, kateri je gojil umetnost na svojih nabožnih stavbah, se šteje med kulturne narode. Čehi so stopili med te narode že od početka svoje zgodovinske dobe, katera se začena z dobo pokristjanjenja. Številni naši spomeniki cerkvene umetnosti v romanskem, gotškem, renesančnem in baročnem slogu dokazujejo, da je od nekdanj bilo med Čehi ne le mnogo nabožnih mož, ampak tudi mnogo umetnikov. Šele s propadom baroka in s kmalu za njim zavladavšim jožefinstvom je opešala nekdanj tako živahna delavnost na polju cerkvene arhitekture. S probujenjem našega naroda je sicer oživela tudi ta delavnost, a ni bilo dovolj umetnikov, kateri bi bili zadostovali tudi skromnejšim tedanjim umetniškim nalogam. Cerkveno stavbarstvo se je od druge polovice XIX. stoletja sem bavilo skoro izključno le s popravilanjem starih spomenikov. Za naraščajoči narodni organizem se kaže zdaj potreba, zidati mu nove cerkve.“ Arhitekti pozivljajo potem „Křesťanskou akademijo“, naj po zgledu dunajske „Leonove družbe“ posreduje, da se bo zidalo po najbolj umetniških načrtih.

„Česká akademie pro vědy itd.“ v Pragi je sklenila, da bo izdajala publikacije z naslovom „Monumenta palaeographica“, v katerih bo s slikami pojasnjena zgodovina češkega pisma.

Prvi slavist.

Letos je preteklo sto let, odkar je umrl prvi mož, ki zasluži ime znanstvenega slavista. Bil je duhovnik iz pavlanskega reda, skromen menih, ki pač ni vedel ob svoji smrti, da se bo znanost, kakero je on začel z nekaterimi zdaj že pozabljenimi spisi, tako široko in bujno razvila. Bil je Fortunat Durych, rojen l. 1735. v Turnovi na Češkem, umrl ravno tam 31. avgusta l. 1802. Zaslužil je, da od njega započeta znanost ohrani njegov spomin.

Bil je iz precej premožne rodbine, ki je dala mladega Václava v šole. A že l. 1750. mu je umrl oče in rodbina je zašla v dolgove. Václav je vstopil v samostan, kjer je dobil ime Fortunat. Najprej se je posvetil proučevanju orientalskih jezikov, in redovni predstojniki so ga poslali na Dunaj, v Monako in v Prago, da se v njih temeljito izobrazi. Pri tem študiju je pa vedno primerjal tudi slovanske jezike z drugimi, in to ga je slednjič nagnilo, da jih je začel samostojno preiskavati. Nihče pred njim še ni bil tega poizkusil, na nikogar se ni mogel naslanjati — in ravno zaradi tega je znamenit, ker je bil prvi slavist. Celo življenje se je bavil s slavistiko, in on je navdušil svojega mlajšega tovariša Dobrovskega, da je postavil znanstveni temelj češki slavistiki. Slava učenca je zatemnila pozneje ime učiteljevo.

Jasno je, da Durychovi spisi nimajo posebne znanstvene vrednosti, saj je moral orati ledino in tu ni imel toliko kritičnega duha, kakor Dobrovský. Sledil je bolj svojemu čuvstvu ter večkrat zašel v znanstveno liriko. Bil je tudi nekako boječ in nezaupen proti samemu sebi ter je objavil malo svojih spisov. Učil se je pa jako pridno. Preiskaval je največ v dunajski dvorni knjižnici ter objavil prve stare slovanske rokopise. Celih 18 let po svojem prvem spisu se je odločil, da izda plod svojega mnogoletnega preiskavanja. L. 1795. je izdal uvod k „Slovanski Biblioteki“, katera je imela sicer obširen program, a je žal prenehala izhajati po prvem zvezku. Drugi del se je izgubil v rokopisu.

Tem bolj moramo ceniti Durychovo delavnost, ker je živel v jako težavnih razmerah. L. 1784. je namreč cesar Jožef II. odpravil tudi pavlanski red. Država se je polastila redovnega imetja in razgnala menihe. Durycha so odpravili s skromno pokojnino, s katero je moral podpirati ubožne sorodnike. Šele ob koncu življenja, ko je že izdal zvezek „Slovanske Biblioteke“, je dobil 200 gld. podpore. L. 1800. pa ga je zadel mrtvoud in čez dve leti je umrl. Svoje rodno mesto je srčno ljubil. Trudil se je, da so rojakom zopet odprli s silo zatvorjeno cerkev, in deloval na to, da bi se tam ustanovila gimnazija, česar pa ni dosegel. Preiskoval je v okolici tudi stare spomenike.

Pokopali so ga na domačem pokopališču, a s časom so pozabili na njegov grob. Šele l. 1867. so se ga zopet spomnili rojaki, in „Beseda čtenářská“ mu je postavila spomenik na pokopališču. — Tako je živel in deloval, skromno sicer, a neumorno — naš prvi slavist.

25letnica Marije Konopnicke. Prošle dni so Poljaki zopet pokazali, kako visoko cenijo svoje pisatelje in pisateljice. V Krakovu je bila velika slavnost v čast Mariji Konopnicki, katera že petindvajset let deluje na pisateljskem polju. Posebno poljske gospe in dekleta so jo visoko počastile. Pisateljica je prišla osebno k slavnostim iz Lvova. Pozdravil jo je mestni župan in mnoge deputacije, priredili so njej na čast gledališko predstavo in velik slavnostni shod.

„Akademija umiejętności“ v Krakovu je razposlala oklic, v katerem prosi, naj se jej naznaniijo vsi poljski rokopisi od XIV. do XIX. veka, ki se nahajajo v privatnih rokah. Hkrati razpošilja vzorec in pouk, kako se naj listine popisujejo in pošiljajo.

Iz stare zgodovine inflantske. S preiskovanjem inflantskega jezika in tamošnje zgodovine se bavi znanstveno društvo „Die lettisch-literarische Gesellschaft.“ V zadnji številki je tudi „Kwartalnik historyczny“ objavil zanimive podatke o „Inflantih polskih“ in njih stari cerkveni zgodovini. Posebno zanimiva osebnost iz te zgodovine je jezuit Mihael Roth. Bil

je pravi apostol inflantski v sredi 18. stoletja. Roth je proučil natančno łotawski jezik — Nemci ga imenujejo danes: „die hochlettische Mundart“ — in izdal o njem prvo obširnejše religiozno delo v dveh knjigah z naslovom: „Wyssamociba katolizska.“ Spomin Rothov živi še zdaj med ljudstvom, katero ga ima za svetnika.

Preiskovanje krajepisnih imen. V zadnji številki smo objavili spis gospoda Šande o potrebi slovarja slovenskih krajepisnih imen. Tudi drugi Slovani težé za tem. Pred kratkim je izdal P. P. Kühnel knjigo: „Die slavischen Orts- und Flussnamen im Lüneburgischen.“ (I. Theil, Hannover, 1902. Str. 172.) Kühnel že mnogo let preiskuje ta imena po Meklenburškem, v gornjih Lužicah in luneburškem Wendlandu daleč za Labo. On se ne zadovoljuje le z imeni vasi in rek, ampak po specialnih zemljevidih, katastralnih mapah itd. zasleduje tudi vsa imena polj in travnikov ter jih izkuša razlagati.

„Macierz Polska“ je bila ustanovljena l. 1882., je torej izpolnila letos dvajset let svojega obstanka. Ustanovil jo je Kraszewski, da bi izdajala in razširjala poljske knjige med ljudstvo. Doslej je izdala 74 knjig leposlovne in znanstvene vsebine. Poleg tega izdaje časopis za ljudstvo „Nedziela“ in ob Mickiewiczovem jubileju je izdala jako ceneno zbirko del tega poljskega pisatelja, ki je zdaj v neštevilnih izvodih razširjena med poljskim narodom. „Macierz Polska“ upravlja tudi „Kośćciuskovo ustanovo“, iz katere se bo kmalu začela izdajati poljudna poljska enciklopedija.

Poljsko časopisje v Galiciji po strankah. Gališko dnevno časopisje je razdeljeno zdaj v sledeče stranke: Konservativni stranki služijo „Gazeta Narodowa“, „Czas“, „Przegląd“ in „Dziennik Polski“, ljudska stranka ima „Kurjer Lwowski“, ki je tudi nekoliko demokratiški kakor „Nowa Reforma“ in „Słowo Polskie“, vsepoljski je „Przegląd Wschodni“, socialni demokratje imajo „Naprzód“, stojalovščiki „Wieniec“. Katoliški v bolj krščansko-socialnem smislu je „Przedświt“.

Mitrofan Remezov, pred kratkim umrli ruski pisatelj, je obogatil rusko slovstvo z marsikaterim dobrim leposlovnim delom. Svoje spise je dal tiskati šele v poznejši starosti, največ v „Ruski Mysli“. Bolj znani so sledeči njegovi leposlovni in poučni spisi: „Naših polj jagody“, „Krasovica Dunjka“, „Ničji denjgi“, „Zabytaja tetradka“, „Děti generala Vranova“, „Judeja i Rim“, „Kartiny žizni Vizantiji“, „Vizantija i Vizantijcy“ itd.

Mikola Ivanovič Naumov je bil v Rusiji jako priljubljen pisatelj. Okoli leta 1850. je stopil na slovstveno polje in je zbudil posebno zanimanje s svojimi povestmi iz narodnega in vojaškega življenja. Rad je živel med prostim narodom in iz njega je

jemal svoje krepke junake. Od l. 1870. do 1880. so tiskali na Ruskem največ njegovih povesti, ki so se jako razširile. Iz ruskega narodnega duha si je privojsil posebno temno resignacijo; zato je v njegovih spisih malo veselih in jasnih tonov. Med boljše spise njegove se štejejo: „Sila solomu lomit“, „V tihom omutě“, „V zabytom kraju“, „Nautina“, „Gornaja idillija“. Proti koncu 80tih let je obolel in ni spisal ničesa več. Umrli je v Tomsku 9. decembra prošlega leta.

Razpis nagrad za slaviste. „St. peterburgskoje slavjanskoje občestvo“ razpisuje več nagrad iz Hilferdingovega zaklada za zgodovinska dela o Slovanih. Na celotno zgodovino vseh slovanskih narodov je razpisana nagrada 3000 rubljev. Knjiga mora obsegati ne le zunanjo, ampak tudi notranjo kulturno zgodovino, kratko in jedrnato. Če ne dobi omenjeno društvo take celotne zgodovine, pa razpisuje manjše nagrade po 500 rubljev na zgodovine posameznih slovanskih narodov: Bolgarov, Srbov, Hrvatov, Slovencev, Slovakov, Čehov, Poljakov in Srednjelabskih Slovanov. Za etnografski popis vseh slovanskih rodov je razpisanih 1000 rubljev. Za etnografski popis južnih Slovanov (Slovencev, Hrvatov in Bolgarov) se pa razpisuje nagrada 500 rubljev. Razprave morajo biti spisane v ruskem jeziku ter se morajo doposlati „St. peterburgskemu slavjanskemu občestvu“ vsaj do 14. februarja l. 1905. Knjige se bodo tiskale na društvene stroške. Pisatelj dobi 600 izvodov zastonj.

Ruski jezik na pariškem vseučilišču. Senat pariškega vseučilišča je sklenil, da se s 1. novembrom letošnjega leta otvori stolica za ruski jezik in rusko slovstvo. Na dunajskem vseučilišču te stolice še ni.

Prosvétiteljnoje občestvo im. Mihaila Kačkovskago deluje v ruskem smislu v Galiciji zdaj že 28 let. Prošlo leto je imelo 8130 udov. Izdalo je to leto 12 knjig poljudno-poučne, gospodarske in leposlovne vsebine v 110.000 izvodih. Društvo vzdržuje in podpira 941 čitalnic.

Ogrski zgodovinski zavod v Rimu objavlja kot sad zadnjih preiskav Fraknojevo knjigo: „Magyarország egyházi és politikai övezeköttécsi a római szent-székkal“. (Cerkvene in politične razmere Ogrske do svete stolice.)

Louis Léger, profesor slovanskih jezikov na pariškem vseučilišču, je izdal v zalogi Hachette & Cie v Parizu drugo serijo svojih člankov o političnih in književnih odnošajih slovanskih z naslovom „Le Monde Slave“. V tej knjigi je devet studij o Rusih, Poljakih in Čehih.

† Emil Zola.

Nenadno od plina zadušen, z nogami v postelji, z glavo na tleh, je preminul v 62. letu starosti sloviti francoski pisatelj Emil Zola. Smrt njegova je podobna njegovi umetnosti: nekaj dramatičnega, ki se družijo z banalnim; v materializmu zarit v svojih spisih sili umirajoč z glavo v zemljo. Usodna smrt! —

Zola je znamenit romanopisec francoski. Nikdo mu ne more odrekati izrednih pisateljskih talentov. Bil je plodovit pisatelj. Vsak dan je oddal določeno število spisanih strani v tiskarno, vsako leto je skoro redno izdal kako novo večje delo. Spisi njegovi so silno razširjeni. Posamezni njegovi romani so doživeli n. pr. „Nana“ 200.000, „Le débacle“ nad 200.000, „L'assommoir“ 150.000, „Lourdes“ 150.000, „Rome“ 100.000 iztisov itd.

Zola je kot pisatelj gojil naturalizem v zvezi z Balzacom, Flaubertom in Goncourtom; v spisu „Le roman expérimental“ je v tem pogledu pojašnjeval svoje stališče.

Materialistično svetovno naziranje pesniško proslavljati, to je bila tendenca vseh njegovih spisov; zato se kaže vedno zistematiškega nasprotnika krščanstvu. Na mesto krščanstva so postavili svetu nov vzor; zanj se je trudil kot pisatelj, a je mesto do vzora prišel do karikature. Kako nizek in smešen se kaže v svoji trilogiji, dasi je hotel upravit s tem spisom zadati katoliški cerkvi smrtni udarec! Zavrgel je seveda evangelij in namesto svetopisemskih štirih evangelijev je hotel postaviti v štirih knjigah: „Plodovitost“, „Delo“, „Resnica“ in „Pravičnost“ nov evoliucijski evangelij. Od teh je dovršil prvi dve deli, pri prvih polah tretjega pa je nenadoma umrl; blasfemij proti večni Resnici ni več smel nadaljevati.

Žalostno, a vplivno ulogo je igral v znani Dreyfusovi pravdi, ki označuje ves njegov značaj. Zoli je bilo vse njegovo pisateljevanje le trgovina, ki naj kar največ nese.

Zato je udarjal v svojih romanih na strune javnega mnjenja, širil je svoja dela z umazanostjo snovi, o kateri je razpravljal, in z umazanostjo pisave; računal je z vednostno površnostjo, in lahkomišno izprijenostjo ljudstva; vedel je, da je pornografija najbolj iskano blago v moderni literarni trgovini, skrbel je za reklamo, ki z denarjem malovrednemu blagu dviga ceno.

Pisal je Zola v širokem slogu. Iz raznih listov si je nastrigel najbolj pikantnih in najbolj nemoralnih ter tudi najmanj verjetnih notic. To mu je bila pomoč pri opazovanju življenja in mu je služilo za zabelo v njegovih spisih. Za zgodovino ni imel nobenega smisla. Bil je čudak, megaloman, v mnogem oziru zelo omejen; čez določen nivo ni Zola ničesar več videl. Pisateljske svoje talente je za vse materialno dobro porabil, človeštvu pa neizmerno škodoval, goječ v njem le živalsko stran. Darwinizem je našel v njem navdušenega zagovornika. Pa kakor se ta ne

more vzdržati pred forom zdrave vednosti, tako se tudi Zolovi romani ne morejo vzdržati pred sodbo lepe umetnosti.

V tem oziru se nam zdé značilne besede, s katerimi znani francoski pisatelj Anatole France izraža svojo sodbo o Zoli, rekoč: „Son oeuvre est mavaise, et il est un de ces malheureux dont on peut dire qu'il vaudrait mieux qu'ils ne fussent pas nés... Jamais homme n'avait à ce point méconnu l'idéal des hommes. Njegovo delo je slabo in Zola je eden onih nesrečnikov, o katerih se more reči, da bi bilo bolje, ko bi ne bili rojeni... Nikdo ni v toliki meri v nič deval človeških idealov.“ Pisatelj Anatole France je sicer izpremenil svojo sodbo o Zoli, ko ga je ob pogrebu proslavljal v naročenem slavnostnem govoru; žal da njegovih del, o katerih je izrazil poprej tako uničevalno sodbo, ni mogla izpremeniti njegova beseda. A. Kalan.

Emil Zola.

Kdo je odkril Ameriko? Da so že davno pred Kolumbom Gronlandci vedeli za Ameriko, je dognana stvar. Pri zborovanju „Avstrijske Leonove družbe“ v Bregenzu je letos predaval o tem p. Jožef Fischer D. J., kateri je izdal letos o tem obširnejši spis „Die Entdeckungen der Normannen in Amerika“ (Freiburg, Herder, 1902). P. Fischer pravi: Normanski knez Erich Rdeči je l. 985. odkril Gronlandijo, kjer so se naselile nekatere normanske rodbine. Njegov sin Leif Srečni je okoli l. 1000 po naključju odkril Ameriko. Ko so Normanci izkušali kolonizirati Vinsko (Novo Škotsko), odkrili so še Hellulandijo (Labrador) in Marklandijo (Novo Fundlandijo). Karlselfni je hotel Vinsko podvreči l. 1005—1006., a Indijanci so se tako krepko ustavili, da je moral odnehati. Normanska kolonija v Gronlandiji se je srečno razvijala, in v naslednjih stoletjih so skoro pozabili Amerike.

Kraljice — časnikarice. Nedavno umrla belgijska kraljica Marija Henrieta je bila tudi pisateljica.

L. 1889 je s svojo hčerjo, princesinjo Klementino, izdaval mesečnik „La jeune fille“, namenjen hčeram iz višjih krogov. V njem se je gojila umetnost, literatura in domače gospodinjstvo. Kraljica je pisala v njem članke o gospodinjstvu ter se je podpisovala „Madame Reyer“. Princesinja Klementina je pisala slovstvene kritike z imenom „Marthe d'Orey“. Pri tem časopisu je sodelovala tudi rumunska kraljica kot „Carmen Sylva“.

„Glasbeni pisar“ — važna iznajdba za skladatelje. Amerikanec Mr. William Thanle, je iznašel stroj, kateri bo gotovo skladateljem jako ugajal. Koli-kokrat sedi skladatelj za klavirjem in tam fantazira prosto, kakor se mu snujejo glasbene misli in zbu-jajo umetniška čuvstva! A lahki zrak valovi le nekaj hipov, in najlepši glasbeni umotvori izginejo brez sledu. Preden skladatelj zapiše z neokretnimi vrstami vse to, kar mu je polnilo umetniško dušo, je izgi-nila inspiracija in je onemelo srce, katero hitreje bije, nego se vrsté akordi na papirju — in najkrasnejše skladbe, enkrat igrane, se ne oglašé nikdar več, ker jih nihče ni zapisal. Mr. Thanle je pa iznašel stroj, kateri se zveže s klavirjem, in ta po širokem papir-natem pasu zapisuje natančno vse, kar igra umetnik na klavirju. Deset let se je trudil iznajditelj, preden se mu je posrečilo sestaviti vse delce k temu duho-vito zamišljenemu stroju. Dal mu je ime „musical transwriter“. Ko je umetnik odigral, pa lahko sam po-sluša še enkrat svojo skladbo. Kajti papir se odreže in vtakne v drugi stroj, kateri z električno silo za-igra sam vso skladbo na klavirju.

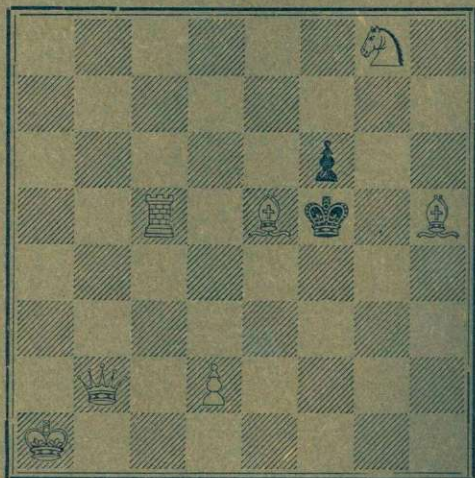
Z Japonskega. Z velikim uspehom je igrala v raznih evropskih mestih pred kratkim japonska igravka Sada Yakko, katera je radovednim Evrop-cem s svojo družbo predstavljala prizore in značaje iz stare Japonske. Nedavno je izšla tudi zgodovina japonska „Storia del Giappone“ (Cavanna Viani Visconti, Milano, 1902.), katera nam popisuje razvoj japonskega narodnega duha. Japonec je ljubezniv, vesel, lahkomisljen; a postane tudi drzen in pogumen, kakor je pokazal v japonsko-kitajski vojski. Vendar je med Japonci silno razširjeno samomorilstvo. Ja-ponski plemenitnik ali „samurai“ (vojak), ki se čuti zaradi „časti“ ali kakega drugega vzroka primora-nega do samoumora, izvrši nad seboj grozni „hara-kiri“. Najprej naznani svoj sklep celi rodbini in svojim znancem. Ti se snidejo in vse pripravijo. Nesrečnež sede na preprogo s prekrižanimi nogami. V roko mu dajo ostro bodalo. Ne da bi izgovoril besedo, si prepara trebuh od leve na desno. V istem času mu najbližnji sorodnik ali najboljši prijatelj s sabljo odseka glavo. Poganski Japonec veruje, da na ta način prav gotovo pride v raj. — Žena je bila doslej jako zaničevana, a v novejšem času so jo začele braniti že državne postave.

Šah.

Naloga št. 41.

Andr. Uršič. Orehek.

Črni.

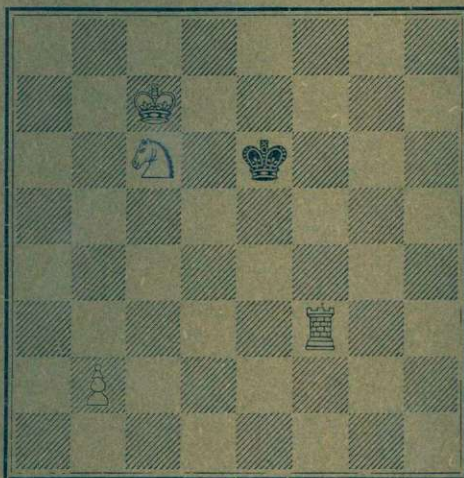

Beli.

Naloga št. 42.

Andr. Uršič. Orehek.

Črni.

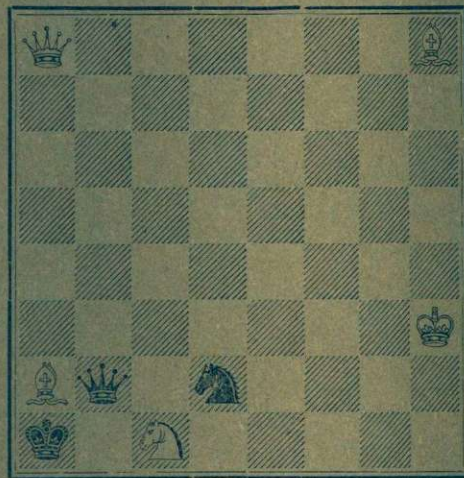

Beli.

Naloga št. 43.

Andr. Uršič. Orehek.

Original.

Beli.

Beli začne in naredi mat z drugo potezo. Beli začne in naredi mat s tretjo potezo. Beli začne in naredi mat z drugo potezo.

Še trije originali g. A. Uršiča.

Naloga št. 44.

Beli: Ka1, Dd6, La4, Sd5, p d2, h4, g7.

Črni: Kd4, Dg8, Sf8, p d3.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 45.

Beli: Kh7, De7, Tc6, Sd4, p a5, c3

Črni: Kd5, Dh1, Tb1, Sa4, d8, Lb5, p b2, g6, h3.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 46.

Beli: Kb8, Df5, Tb3, d2, Lg3, p f6, c2.

Črni: Kc6, Sd4. Mat v drugi potezi.

Sledeča naloga je bila odlikovana s prvim darilom v turnirju „Nizozemske šahovske zaveze“ za dvozložke.

I. Colpa:

Beli: Ka7, Dd5, Tc4, Lh7, Sf1, p b6, f6, g5.

Črni: Kg4, Df4, Tg1, h5, Sh3, p f7, f2 h4, h6.

Mat v dveh potezah.

Šahovske novosti.

V Veselih so priredili Čehi tretji šahovski kongres. V glavnem turnirju je zmagal p. Karol Traxler; udeležilo se je shoda 39 igravcev. Mladi Poljak Janowski se je zopet izkazal v Parizu, kjer je v mojstrskem turnirju „Café de la Régence“ zmagal s 4 od 6 igranih partij. Pravi „monstre-matsch“ se igra sedaj v Ameriki med New-Yorkom in Pensilvanijo. Na vsaki strani je po 254 igravcev. — Mestna uprava v Brightonu je prepustila javno dvorano, opremljeno z 20 šahovnicami in drugim komfortom šaholjubom brezplačno v porabo.

Vabimo slovenske šaholjube, da se udeležijo reševanja naših nalog, in prosimo originalnih prispevkov. Enako se priporočamo bratom Čehom in Poljakom kakor Rusom, da podpirajo našo rubriko dejansko.

Nove knjige.

Ljubljanski grad in promet s tujci. V Kranju 1902. Založil pisatelj (?). Tiskal Iv. Pr. Lampret v Kranju. 80. Str. 24.

Slovenska kuharica ali navod okusno kuhati navadna in imenitna jedila. Spisala in na svetlo dala Magdalena Pleiweis. Peti pomnoženi natis. V Ljubljani 1902. Založila „Katoliška Bukvarna“. Tisk „Katoliške Tiskarne“. 80. Str. 400.

Red o požarni policiji in o gasilnih stražah, oskrbovanje ubožcev, uravnava domovinskih razmer in **zakona iz l. 1863. in 1896. o uravnavi domovinstva.** Tretji

zvezek ročne izdaje zakonov in ukazov za vojvodinjo Kranjsko. Uredil Jožef Pfeifer, deželni tajnik. Založil A. Klein.

Podobe slovenskih pisateljev. Gospod Alojzij Šubic, slikar v Celju, je v reprodukciji izdal podobo Prešernovo v naravni velikosti, posneto po izvirni sliki Prešernovega prijatelja Kurza pl. Goldenstein. — G. Bahovec je dal izdelati iz mavca majhne podobe raznih slovenskih pisateljev (Prešerna, Slomška, Gregorčiča, Jenka itd.), ki so pripravi o kraski za pisalne mize.

Podobarski in pozlatarski ateljé
Andrej Rovšek v Ljubljani

Kolodvorske ulice št. 20.

v hiši gospé
Wessner-jeve

se priporoča preč.
duhovščini in cer-
kvenim predstojni-
štvom v naročila za
izvrševanje vsako-
vrstnih **strogo**
umetniško iz-
vršenih

lesenih

oltarjev

v raznih slogih

kipov

in svetniških soh

iz kamena, gipsa
ali lesa itd.

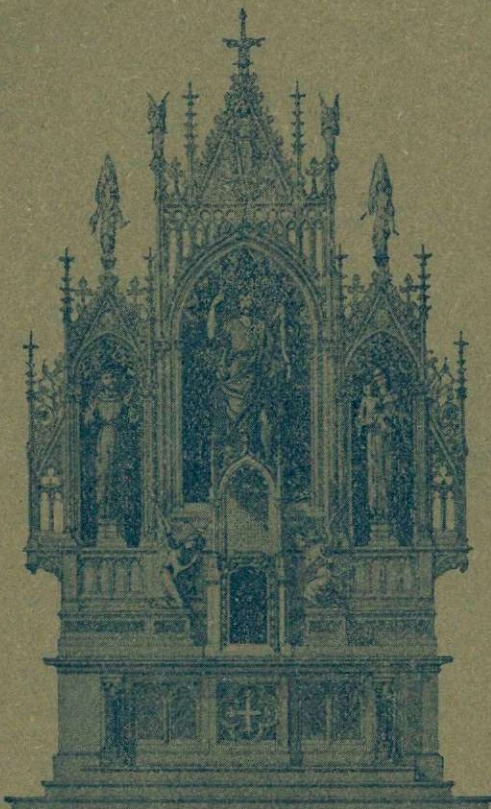
Oltarne skupine

iz
različnega materiala

Priznana umetniško
dovršena dela!

Priznalna pisma
so na razpolago!

Domača tvrdka!

Ana Hofbauer

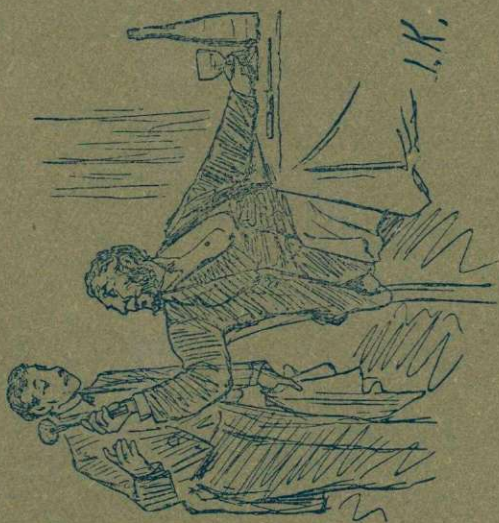
zaloga cerkvene
obleke, orodja in
posode

v Ljubljani,
Wolfve ulice 4

se priporoča prečastiti duhovščini,
cerkvenim predstojništvom in do-
brotnikom v naročila iz zaloge in v ročno
izdelovanje **bander, baldahinov, plaščev,**
kazul, pluvialov, dalmatik, velumov, alb,
koretljev, prtov, sploh vsega, kar se rabi pri
službi božji in obrednih opravilih.

Zagotavlja pošteno postrežbo, prosi, da se gg. naročniki blago-
volé ozirati na domačo tvrdko, katera tudi **prevzema vsa-**
kršna prenavljanja in popravljanja.

Ceniki so na razpolago, cene vseskozi nizke.

Pravi vzrok.

"Natakar!" zakliče gost, nabode droben kruhek
na vilice in mu ga drži pod nos. "Natakar! To-
liko kruha daste vi za groš? Pri nas ga dobim
vsaj dvakrat toliko. Zakaj to?" —
"To vam pa lahko povem gospod", reče smeš-
ljivo natakar. "Pri vas najbrže vzamejo za tak
kruh več testa."

JOSIPA BRANDL
zavod za izdelovanje orgel v Mariboru

na Štajerskem se najuljudneje priporoča v
izdelovanje orgel vsakršne velikosti naj-
boljšega zistema.

Od leta 1893. je tvrdka postavila že 23 del, mej
temi z dvema manualoma: v novi frančiškanski cerkvi
v Mariboru s 34 spremeni, v Varaždinu 20, Čadramu 16,
Mariji v Pušcavi 16, Ljutomeru 14, Št. Petru pri
Radgoni 12 in Požegi v Slavoniji z 12 spremeni. Pri-
znalna pisma o izvršenih delih na željo vsakomur na
vpogled. — **Prenavljanja in popravila najcenejša.**

FR. ČUDEN Ljubljana, Mestni trg
št. 25, npr. mestni hiši

urar in juvelir

priporoča prečastiti du-
hovščini in sl. občin-
stvu največjo svojo
zalogo najraznovrst-
nejših **zlatih, srebr-**
nih in nikelnastih

žepnih ur

stenskih ur in ur
z nihalom, budil-
nic in ur z godbo,
visečih in na stojalih.

Največja zaloga

bicikljev

najboljših sistemov in
iz najslavitejših tvornic
pod jamstvom.

Zaloga

šivalnih strojev
iz najboljših tvornic

Poprave vseh naštetih pred-
metov in **prenavljanja**
izvršujem točno in po ceni.

Poslušni zajec.

Pisar (na lovu pomeri na zajca): "Zajček,
zdaj pa kar naredi svoj testament!"

Ustrelj in zgreši.

Logar: "Vidite ga — že teče k notarju!"